REVISTA DE CATALUNYA

Director: FERRAN SOLDEVILA

Volum XIV | *Barcelona, Setembre 1931* | Any VIII-N.º 73

Breu història dels moviments socials barcelonins

UN examen, baldament sigui lleuger, de la història dels moviments socials a Barcelona, acusa les característiques temperamentals de la nostra gent, com un fons, com un *basso continuo* damunt el qual es destaquen i dibuixen episodis dramàtics alternant amb moments de calma. Aquests episodis, són deguts de vegades a la influència de personalitats poderoses, altres cops són fills espontanis del moment, del moment local o del general europeu, destillat i elaborat a París.

El fons de la història, el nostre temperament, és una mescla singular de passió, revestida de retòrica brillant i efímera, i de labor tenaç però modesta, tan modesta que gairebé hem de dir-li mesquina. La complaença en la grandiositat, el retoricisme o la pompa del gest, ens l'han retreta sovint els escriptors castellans avui en boga (Baroja, Unamuno, per dir els casos més visibles). Per contra, esperits no vulgars de les generacions anteriors feien consistir en la feina analítica, inelegant, però tenaç i lògica, la característica de les coses de Catalunya, les quals troben a Barcelona, motor i ressonància. I això ho veiem tant en homes que simpatitzaven amb la nostra manera (Menèndez i Pelayo), com en altres la indiferència dels quals és sos-

pitosa d'hostilitat (Valera, per exemple). El més curiós és que la generalització apassionada i la feina detallista que de moment no es barregen, ans corren a un mateix temps distintes i àdhuc contrapuntades, passats pocs anys ens resulten unides en una sola taca, i cal acostar-s'hi molt per a destriar els dos elements. Quan la lluita es fa violenta arribem a oblidar aquest fons constant. Però després de l'efímera revolució reapareix igual. Per ventura ara, l'exposició retòrica, responent a noves modes ideològiques, usa un repertori nou de figures i de trucs, però la continuïtat en les tasques humils i obscures dels treballadors del camp social és sempre comprovable. Quan la foguerada del sindicalisme—que dura més de l'usual en les tendències socials, jo em penso que mercès a l'especial intervenció del Poder creant o emprant un Sindicat lliure contra el Sindicat únic—ho dominà tot, fou palès que això es devia a què els dirigents havien après dels organitzadors de l'anarquisme, continuïtat que s'acusava concretament en uns quants noms. I els anarquistes del 1890 a 1914, eren continuadors dels internacionalistes del 1870. Una recurrència similar ens duria als Icarians del 1840 i als primers proletaris industrials de la nostra terra. Més encara, algunes institucions obreres cooperatives, germandats, associacions corals, impregnades successivament de les diverses ideologies revolucionàries, perduren molt de temps, amb el mateix nom, en el teló de fons del moviment obrer. Això ha fet pensar als esperits massissament conservadors, que la revolució era inútil, que la violència només tenia el seu caire destructor, però es lícit de rebutjar aquesta tesi, ja que enlloc el progrés ha tingut altre camí que les sacsejades alternatives d'enverinament i lenitiu. Adhuc els pobles més assentats, on les institucions polítiques, la còmoda organització de la vida material, el mínim de llibertat, de cultura i d'assistència, redueixen les superfícies de refrec, coneixen hores de lluita violenta per les reivindicacions obreres, en termes que pot considerar-se com un residu que cal reduir, però que no està a la mà de l'home anullar, la producció de tals episodis de violència.

És clar que una història no ha de retreure sinó els episodis, una vegada exposat en començar i recollit en acabar el *basso continuo,* el fons temperamental sobre el qual es projecten. Això és allò que fa anys vaig fer en un llibre modest, però avui encara potser únic en la seva especialitat i del qual vaig a donar un resum al públic, més extens, d'aquesta Revista.

* * *

Tot just nascuda la llibertat d'indústria (llei del 8 de juny del 1813, sospesa amb la restauració absolutista, i posada definitivament en vigència en 1836), i format, en conseqüència, un capitalisme industrial i un proletariat manufacturer, s'inicia la lluita social, que té al començament com a programa immediat el reconeixement, avui per ningú negat, del dret de coalició i de vaga.

La legislació liberal, que prohibia la coalició com a maquinació per encarir els jornals, engendrà el descontent dels obrers barcelonins i l'odi a la màquina, típic de tots els inicis de proletarització d'un país, porta els revoltats del 1835 a cremar la fàbrica de Bonaplata i C.ª (6 agost), la primera de vapor que s'havia establert a Barcelona, i tot just apagat l'incendi comença l'onada retòrica que encara no ha passat del tot, provocada per aquells esdeveniments. El sabotatge, doncs, començà a Barcelona, com arreu del món, molts anys abans que morboses desviacions de la sociologia, vinguessin a intentar-ne la impossible justificació.

A partir del 1831, una certa Associació de teixidors amb constitució més o menys sòlida, i àdhuc en certs moments clandestina sosté lluites amb els patrons, les quals, sota pretextos i parcials conflictes, tiratge de les peces, incidències de la legislació duanera, etc., amaguen la causa real del combat, ço és, el dret de coalició. L'associació de teixidors arriba a organitzar-se en societat de resistència amb cotització de dos quartos i subsidi als parats per vaga o *chomage* de sis rals diaris, amb coaccions per a fer cotitzar els recalcitrants i amb uns estatuts on s'obligaven a avisar al patró que escurci el jornal o allargui el tiratge de les peces, que deixaran la fàbrica, a deixar-la si el patró no cedia, i a impedir que un esquirol ocupés el teler abandonat pel vaguista. Aquesta societat naufragà en les revoltes polítiques del 1841 a 1843. Dissolta pel dictador, general Espartero, en 1841, sense que l'ordre de dissolució tingués compliment, fou reconeguda en 1842, sempre que no es fessin cotitzacions ni vagues per coacció, i fou, en fi, definitivament desfeta després de la Jamància, intent revolucionari típicament barceloní i ja catalanitzat (setembre-novembre 1843).

Aquesta associació obtingué, en 12 d'agost del 1842, un préstec de l'Ajuntament per a posar una fàbrica, una mena de cooperativa de producció,

la qual cosa ha fet dir a un historiador conservador "que s'assajaren a Barcelona els tallers municipals vuit anys abans que els tallers nacionals del socialisme francès del 1848". Exageració manifesta, perquè ni en proporcions materials, ni en el propòsit moral, ni en la base ideològico-doctrinal, ni en la transcendència, s'assemblen de res l'assaig dels teixidors i els famosos "ateliers nationaux". Més que amb una doctrina socialista triomfant, el préstec de l'Ajuntament sembla emparentat amb aquelles obres que es fan per alleujar una crisi obrera, d'aquelles carreteres sense objecte, o ports sense tràfec que tan sovint distribueix pròdiga la política.

Si la fàbrica cooperativa la "Compañía fabril de los tejedores de algodón de Barcelona", com oficialment es titulava, no té res a veure amb els tallers, en canvi hi ha certa semblança entre la col·laboració que el proletariat parisenc prestà a les jornades de febrer del 48 i la ressonància que la revolució, millor dit, el "pronunciamiento" del 1854 tingué entre nosaltres. A benefici del desordre i la indisciplina de les primeres hores d'una banda foren envaïdes i saquejades unes fàbriques de l'altre cantó de la Rambla, i (més perillós que un acte isolat de violència) la primera autoritat militar, que en aquell moment concentrava totes les de Catalunya, prohibí l'ús de les màquines self-acting, i els telers rodons a la indústria de gèneres de punt, de la costa de Llevant.

L'ordre no fou acomplerta, però el ferment de recels i odis entre patrons i obrers, que els desencerts del capità general de Catalunya havien suscitat, esclataren l'any següent. El general Zapatero—conegut amb el sobrenom de "general cuatro tiritos"—, amb nous desencerts provoca l'any següent una vaga general, com a protesta contra la dissolució de totes les societats obreres (2 juliol 1855). En aquesta, morí assassinat don Josep Sol i Padrós, advocat, escriptor economista, president de la més poderosa associació patronal (Instituto Industrial) i diputat a Corts. ¡La primera víctima que caigué a Barcelona sacrificada a la violència social, encapçalant una llista tràgica més llarga ja del que voldríem i que no podem encara declarar closa per sempre!

* * *

El triomf del sistema liberal a Europa, amb la revolució de febrer, no té pas el seu equivalent a Espanya fins al 1868. La intensa agitació política d'aquells anys era feta a posta per encoratjar d'una banda i per a fer passar sense gran escàndol les més avançades doctrines socials. Així entra a Espanya l'Associació Internacional dels Treballadors fundada per Marx, essent curiós que aquesta organització—com abans la difusió de les doctrines socialistes de Cabet que tingueren un cert nucli d'adeptes a Barcelona, i de Proudhon—fos obra no de proletaris, sinó d'homes de professió intellectual i en la majoria dels casos d'extracció burgesa. L'evangeli socialista fou portat per Pauelli diputat italià íntim de Bakunin, i les primeres reunions se celebraren en el taller d'un artista. Q. Ll. Pellicer, que assoleix reputació europea com a dibuixant i corresponsal gràfic dels que en aquells dies suplien el fotògraf per a revistes illustrades. Aquest moviment no produí res de particular, com a doctrina, però com a organització assolí uns resultats remarcables i en proporció del temps que calgué per arribar-hi, excepcionals.

En 674 seccions i 270.000 adherents es xifrava l'organització socialista de la Internacional en 1873, i en les manifestacions que tingueren lloc a Barcelona amb motiu de cert episodi desgraciat de la guerra carlina (12 juny 1873), els socialistes arribaren a plantejar la vaga de transports públics que l'infallible instint de la multitud els feia endevinar com a vaga fatalment revolucionària, ben abans que cap teoria socialista. Adhuc en cert moment—hores només—es constituí i aposentà a casa la ciutat de Barcelona un cert Comitè de Salut pública, ràpidament degradat en Junta de Vigilància, i dissolt per si mateix, sense intervenció de l'autoritat (19-20 juny 1873).

Després del 3 de gener del 1874 (cop d'Estat del general Pavia, contra la república), a 9 de gener, el governador militar de Barcelona dissolgué la Internacional i s'incautà dels papers. Arreu d'Espanya, els internacionals havien intervingut les Juntes revolucionàries i no foren pas dels qui més aviat cediren a la repressió militar. Una organització secreta perdurarà cert temps malgrat la dispersió dels homes que eren caps visibles de la Internacional, i en fi, quan retornats al poder els liberals (1881) fou possible de recomençar la propaganda pública, es convocà un nou Congrés a Barcelona.

Allí aparegué ja el nom i sobretot l'esperit nou, l'anarquisme. L'aparença era encara de continuïtat amb l'antiga internacional i l'organisme creat duia el nom de "Federación de Trabajadores de la región española", que comptà ben aviat 60.000 adherits. L'any següent, 1882, en el Congrés de Sevilla, la direcció passa a mans de Pablo Iglésias, que havia de portar la del partit socialista espanyol fins a la seva mort. Ben aviat s'acusaren dues tendències: la dels que volien plantejar la lluita en un ordre exclusivament econòmic, i la dels enamorats de la violència, per l'eficàcia singular que com a mitjà de propaganda i proselitisme atribuïen a l'anomenada acció directa. La Federació es dissolgué en 1888, i aquesta data marca el començament de l'anarquisme barceloní.

Ningú podria explicar bé per què l'anarquisme arrelà tant a Barcelona. La propaganda es féu amb instruments importats; ni un pensament original ha subministrat el nostre país a l'anarquia; les *idees*, com es deia en l'argot dels proletaris barcelonins, es propagaren en fórmules manllevades als russos, tan admirables psicòlegs de la vergonya i del dolor de la misèria, o als italians, plens d'eloqüència sempre, i especialment lúcids per a l'exposició de les raons d'odi, o per justificar la venjança. En canvi, es produí a Barcelona un cert tipus romàntic d'anarquista, un punt *cabotin* que amb gestes teatrals i frases treballades, es llança a l'acció directa en actes d'inequívoc coratge. Com a París, certs atemptats tenen un aire de satanisme, de recerca del sublim del mal i de l'exemplaritat tràgica. Llavors l'anarquisme es convertí en una fe per la qual es moria i es matava; una fe, que com totes, troba en el martiri eficàcia mística de contagi, i que, com totes també, causa horror en traduir-se en violències.

Després de les grans manifestacions demanant la jornada de vuit hores (1 maig 1890), gairebé totes les vagues anaven acompanyades d'explosions i de repressions policiaques. En 1893, a la parada militar de la Mercè, P. Pallàs, litògraf, llançà davant del cavall muntat pel general i al crit de ¡visca l'anarquia!, una bomba que causà la mort d'un guàrdia civil, i ferides als militars de l'Estat Major. Així començà aquella sèrie dramàtica de violències i repressions, vertader duel a estil moscovita, entre la policia i els anarquistes, que porta el procés tràgic de Montjuïc, i no fineix sinó amb la

mort de Cànovas a Santa Agueda, a mans d'un anarquista italià, Angiolillo, que havia conviscut amb els de Barcelona.

Després de la repressió i de l'exili, es produeix un fet nou, la legislació social, començant per la llei d'accidents del treball (1900), seguida de nombroses disposicions, fins a la seva recent codificació. Mentrestant, el moviment anarquista, ací com arreu d'Europa, perd la tònica especial que l'esforç isolat de l'acció directa donava, i l'organització obrera barcelonina es fa mudable i dispersa, cercant connexions amb moviments polítics de caràcter radical, sense gran consistència i envilits per l'aferisme.

La doctrina sindicalista francesa i les seves organitzacions, comencen a ocupar l'atenció de les noves generacions obreres a l'hora que els escriptors i els intellectuals s'interessen per l'obra crítica de Sorel. Les organitzacions per oficis connexos minen ràpidament el camp de la indústria i acusen en una vaga de ferrocarrils la seva importància. L'època d'esplendor que a la indústria porta la guerra, cobreix sota la pluja general d'or el perill gruixut i visible del sindicalisme, i tot just acabada esclaten en plena prosperitat els actes de sabotatge, la intervenció dels delegats en la disciplina del taller, el sistema de *noyautage*, la sindicació forçada, i l'assassinat de patrons, de grocs, o d'esquerps a llur enrolament en el sindicat. Són els dies dels *Obrnanner* als tallers alemanys, de l'ocupació de fàbriques a Itàlia, del Comitè d'Olten a Suïssa, de la bullida de passions que arreu d'Europa produí la post-guerra en adonar-se que no canviaria l'estructura del capitalisme, els milers i milers d'homes que al front guerrer s'havien avesat a menysprear la sang humana i a sentir l'elogi de la violència. Després del lock-out del 1921, la ciutat fou gairebé a diari teatre de la lluita entre el sindicat roig i el sindicat blanc, suscitat i emparat per la policia governativa. El cop d'Estat del 1923, amb la suspensió dels drets constitucionals va significar un parèntesi. Ja n'hem vist els resultats. El govern de la dictadura creà nombrosos i costosos organismes d'intervenció, sobre l'eficàcia dels quals una de les més altes autoritats de l'economia espanyola—la Comissió oficial designada per a l'estudi del patró or—, en el seu informe, ja va retreure que en el si d'aquestes organitzacions s'hi està incubant un dels més perillosos conflictes que mai haguessin amenaçat la indústria espanyola.

MANUEL REVENTOS

El govern republicà de Catalunya en 1641

Es cert que el dia 16 de gener del 1641, *els Braços*—l'assemblea dels braços o estaments de la Generalitat de Catalunya—*deliberaren, i llur resolució fou: Que s'accepti la protecció de la França i la forma de govern republicana per a la Catalunya independent* [1], quedant establerta, aquell dia, la república catalana, i que aquest règim, durà, escassament, una setmana, o sigui fins el 23 dels mateixos mes i any?

Si és o no cert, tot seguit ho veurem; però abans cal considerar alguns antecedents.

La Catalunya estricta, aleshores, era constituïda pel Principat d'aquest nom, juntament amb els comtats de Rosselló i Cerdanya. Era, però, un Principat sense príncep. El rei d'Espanya no era pas rei a Catalunya, sinó comte de Barcelona, i ni tan sols podia exercir el domini que aquest títol li atorgava, si abans no s'havia obligat, amb jurament solemne, a guardar i respectar ell, i fer guardar i respectar, als altres, les constitucions, franqueses i llibertats, drets i privilegis dels catalans. Per la nostra dissort, aquest jurament fou trencat mantes vegades, sobretot, des de la sentència de Casp —amb molt d'encert qualificada per En Domènec i Montaner, d'INIQUITAT de Casp—per tal com d'aleshores ençà es multiplicaren els greuges i mancaments contra aquells drets i constitucions, greuges que ens infligiren no sols els monarques de la dinastia castellana, entronitzada com a conseqüèn-

---

[1] Pere Claresvalls, *D'ací d'allà*, núm. 3, mar; de 1919, p. 276.

cia d'aquella INIQUITAT, sinó també, i principalment, els reis de les dues dinasties subsegüents, l'austriaca i la borbònica.

Quant a l'austríaca, hi hagué un monarca, Felip IV, el qual juntament amb els seus satèlits, el gran privat Olivares i el protonotari Villanueva—figures primordials dels seu mal govern—es complagueren, ja des del començament d'aquell regnat, a vexar i anorrear la terra catalana, amb tanta de manera, que en els inicis del 1641, es trobava aquesta, abatuda i aterrida a bastament, per efecte de les malvestats que venia cometent l'exèrcit invasor del marquès de los Veles, qui obrava en nom i per compte del funest rei d'Espanya.

Després dels crims horribles comesos per aquella soldadesca desenfrenada, en la vila de Cambrils, la invasió del Camp de Tarragona, amb la presa d'aquesta ciutat, i l'assalt i saqueig de Martorell on foren comesos gran nombre de crims contra la vida i l'honra de les persones; a aquell exèrcit aguerrit i nombrós—molt superior al dels catalans—enorgullit i embriac per les seves malifetes, trobant-se ja a les portes de Barcelona, era quasi impossible d'oposar-li resistència, i molt versemblant, que retuda aquesta ciutat, cap i casal de Catalunya, com se la considerava en aquells temps, hagués quedat retut, també, tot el Principat i sotmès a dur esclavatge, com es proposava el comte-duc i el seu emissari i coadjutor el marquès de los Veles.

En aquelles circumstàncies tan greus i aflictives per a la nostra pàtria, s'ha suposat que fou establerta i proclamada la república catalana, el 16 de gener del 1641, república tan efímera—diuen—que sols subsistí el curt espai de sis a set dies.

Gens escaient hauria estat que el nou règim, cas d'haver-se establert, hagués assolit tan breu durada.

Vejam, doncs, ço que esdevingué aleshores, fent que ens ho palesin els documents, per allò de "cantin papers i mentin barbes".

Si consultem els dietaris i llibres de deliberacions i la correspondència de la Generalitat i de l'antic Consell de Cent barceloní, trobem que, en el mes d'agost del 1640, agreujant-se de dia en dia les malvestats que pesaven sobre Catalunya; perduda per part d'aquesta, l'esperança d'ésser escoltada pel mal govern del comte-duc, qui es complaïa a tiranitzar-la, i

veient apropar-se l'exèrcit que es preparava per a envair-la i esclavitzar-la, les autoritats populars del Principat giraren els ulls envers la veïna França, cercant protecció i auxili en Lluís XIII, el qual aleshores estava en lluita amb el rei d'Espanya.

Aquest auxili fou demanat per mitjà dels emissaris En Ramon de Guimerà, senyor de Ciutadilla, N'Aleix de Setmenat i En Francesc de Vilaplana, els quals anaren a trobar al senyor d'Espenan, mariscal de Camps i governador de la plaça de Leucata.

El rei de França, amb data d'Amiens a 29 d'agost, escriví al senyor du Plessis Besançon, sargent de batalla en les armades reials d'Aquitània i Llenguadoc, donant-li comissió i ple poder "pera tractar en nom nostre ab los Deputats dels estats, pobles y países de Catalunya que tindran bastant poder d'ells, per lo establiment de la república que ells pretenen formar baix nostra protectio". Heus ací el text íntegre d'aquesta lletra:

De part del Rey.

A nostre car y ben amat lo Sr. du Plessis Besançon, sargento de Batalla en nostras armadas de Aquitania y Llenguadoch salut. Com noy ha res de mes digne de un gran Princep que de rellevar de opressio tots los qui recorren a sa assistencia y particularment sos vehins y que la guerra uberta entre aquesta corona y la de Espanya nos dona tot dret de defendre a tots los que ella envesteix, y que ella vol ruinar, per adelantarse contra França; de la matexa manera havem voluntariamente oit que los estats y pobles de Catalunya havent presas las armas a designe de posarse en llibertat y afranquirse de la dominatió de Espanya han enviat a nostre car y ben amat lo Sr. de Espenan, mariscal de nostres camps y armadas, governador per nostre servei, de nostra plaça de Leucata, per pregarlo de entremetre's aserca de nos, pera procurarlos nostra protectió, y de fer que fos de nostre servey de acordarla, baix certas conditions, y de enviar una persona de nostra part per tractarne ab ells, sobre lo qual judicant no poder fer major electió que de vos que nos haveu donadas provas de vostra capacitat, experiencia als maneigs dels negocis, bona conduita y diligencias, y de vostra fidelitat y aficio a nostre servey en totas las ocasions en que vos havem empleat.

A estas causas nos vos havem comès ordenat y Deputat, cometem, ordenam y deputam per las presents firmadas de nostra ma ab ple poder y autoritat per tractar en nom nostre ab los Deputats de dits estats, pobles y países de Catalunya que tindran bastant poder dells per lo establiment de la republica que ells pretenen formar baix nostra protectio, de que la ciutat de Barcelona, deu esser lo cap, y per donarlos per aquest efecte tota la acistencia que hauran menester, de concertar la seguretat de las armadas de que nosaltres voldrem socorre'ls, y de totas las cosas que concerniran lo cumpliment de son dit designe baix nostre favor y protectió, y per la seguretat de nostras armas, pasarne tots los contractes

que veureu esser a proposit y en la millor forma que's podrá, prometent, en fe y paraula de Rey, de aprovar, tenir ferm y estable tot lo que per vos sera estat negociat y tractat en nostre nom sobre aquest fet sens contravenirhi, ni permetrer que y sia contravingut en manera alguna, que tal es nostra voluntat. Datat baix lo sello de nostre secret. Amiens a 29 d'agost any de gratia 1640 y de nostre regne lo 31.

Louis

Per lo Rey

Sublet

Loco † sigilli [2].

Du Plessis Besançon entrà en consistori dels diputats de la Generalitat, el diumenge dia 21 d'octubre, havent arribat de França el dia abans, "y explicá als diputats—diu el dietari del doctor Puig—sa embaxada que en substancia fonch, aserca de las cosas consernents al auxili que la provincia avia demanat al rei de França pera poder acudir a sa defensa natural, y resistir als exercits se troban en Rosselló y Tortosa, y lo que se troba en la frontera de Aragó amenassant invadir las parts de Leyda y Balaguer; y los diputats li respongueren estimantli molt la mercè feia a la Provincia lo Rey christianíssim, y que fos per medi de tal embaxador, y que procurarian servirlo en tot quant los fos possible, y que tractarian ab los brassos lo que en nom de son Rey los avia dit y tornarian resposta" [3].

Consigna, també, el "Dietari", que els diputats estatjaren l'ambaxador, a despeses de la Generalitat, a casa del doctor Pau del Rosso, degà i canonge de la Seu de Barcelona, fent-li el dit degà, "molt bon agasajo" i que en la seva taula "cridava alguns dels provincials, los que a ell li aparexia esser a proposít para ferlo capás y enterarlo de cosas de la Provincia".

El diumenge següent, dia 28 d'octubre es llegí en els braços la minuta de conveni que presentà Plessis de Besançon, en nom de Lluís XIII, per tal d'establir la "germandat" entre Catalunya i el rei de França. Heus ací com ho relata el dietari de la Generalitat:

"En aquest die en la matinada ses Senyories—els Diputats—juntaren los brassos generals... Als quals fonch per ses senyories, parlant lo Sr. Deputat ecclesiástich, feta la propositio següent:

---

[2] Arx. Cor. Aragó - Generalitat, Dietari del trienni de 1638 a 1641, part 4.ª, p. 575 v. ("Còpia del poder donat al Sr. De Plessis, per lo Christianíssim Rey de França, traduit del francès en català.")

[3] Arx. Històric de la ciutat de Barcelona. - "Dietari del canonge doctor Puig", f. 47.

Molt Illustre Senyor.

Lo Sr. de Plessis Bésançon enviat per lo christianíssim Rey, per lo auxili de que necessitam nos ha donat un paper, lo qual havem conferit ab las Juntas de guerra (i) trentasisena (i) ab las personas anomenadas per los Señors Concellers y aquellas ab la vintiquatrena de guerra, al qual paper se ha respost ab altra, tots los quals se llegiran a V. S. pera que ab lo bon consell y parer de V. S. asertem lo que mes convé per conservatió desta Provincia, en que consisteix lo servey de sa Magestat.

Resolutio dels brassos

Que sa senyoria dels Srs. Deputats sia servit ab la major diligentia possible, segons la necessitat demana, posar en exequutió lo ques conté en lo paper fet per los Srs. deputats y iuntas en ella mentionadas, en respecte del que ha donat lo Sr. de Plesis Bisanson, ab que ab lo segon capitol de dita resposta allí hont diu socorrer a sos vehins oppressos, diga, oppressos per lo mal govern dels ministres superiors, de que ja se ha donat raho a sa Magestat (que Deu guarde) axi per la Generalitat com per la ciutat. I que la embaxada legida en los presents brassos se fassa al savi consell de Cent, al qual se done notitia de aquesta resolutió [4].

El Consell de Cent aprovà—com regularment aprovava sempre—la resolució dels braços.

La minuta de pactes presentada a la Generalitat per du Plessis, es referia a l'exèrcit auxiliar que havia de trametre el rei de França, estipulant-se el nombre d'infants i de cavalls de què constaria; essent pagat—com era natural—per Catalunya. En el *pacte* quart es demanaven dotze persones com a ostatges o rehenes, les quals foren reduïdes a nou. En la minuta, en indicar la prestació d'auxili, es deia: "socorrer a sos vehins oppressos"; els braços determinaren—com hem consignat—que s'hi afegís: "per lo mal govern dels ministres superiors", etc., ço és, volgueren fer constar la raó que tenien per a prendre les armes contra Felip IV, al qual ja se havia reclamat mantes vegades, bé que inútilment, per la Generalitat i per la Ciutat.

Els pactes, tal com quedaren redactats i convinguts entre les dues parts, són com segueix:

"Los deputats del general del Principat de Cathaluña vist un paper donat per lo Sr. de Plesis Besançon enviat per sa Magestad christianíssima pera tractar y acordar la germandat que es estada proposada entre dit Rey christianíssim

[4] Arx. Cor. Aragó, "Dietari de la Generalitat", trienni de 1638 a 1641, part 4.ª, p. 527 v

y lo Principat de Catalunya y comptats de Rossello y Cerdaña despres de haverlo conferit ab lo consell de guerra y ab la Junta de las trenta sís personas, y personas anomenadas per la Ciutat de Barcelona y ab altras Juntas particulars, las quals ho han conferit ab la vintyquatrena de guerra de dita Ciutat, a tots los ha aparegut que per part de dit Principat y comptats se poria ajustar en la forma seguent

1.º Primerament al capítol primer que comensa: Los dits Srs. Deputats etc que lo Principat de Cathaluña, per ara solament, supplica al christianissim Rey de França li fassa mercé de auxiliarlo ab tres mil infants y fins a dos mil cavalls, a costa del Principat, soldats vells y ben armats ab alguns cabos, y offisials, los quals tots han de militar baix dels ordens del general de dit Principat y en asso Sa Magestat cristianíssima te grandissimas conveniencies, que's dexan conciderar, a mes de que socorra a sos vehins oppressos per lo mal govern dels ministres superiors, de que ja se ha donat raho a sa Magestad, que Deu garde, axi per la generalitat com per la Ciutat.

Al Capítol segon que comença: Primerament que dit Principat etc. Que se obliga lo Principat de Cathaluña a no pendrer las armas pera invadir a França, y lo christianissim Rey se ha de servir de Prometrer de no prendrer las contra dit Principat y comptats de Rossello y Cerdanya, ans quels auxiliará en esta y qualsevol altre occasió. Reservantse aquex poder quant fassa paus ab lo Rey nostre Sr, en lo que toca a no permetrer que altres armas passen per lo Principat, nos pot prometrer en lo estat present, per cedir en gran dany y desreputació del dit Principat, y lo Rey christianissim, ya alcansa aquest fi, ab la promesa, de que lo Principat no pendrá las armas pera invadir a França, puix sensa ellas nos pot fer invasio per aquestas fronteras.

Al Capítol tercer que comença: Que tots los ports etc. Que se donará orde a tots los ports y llochs marítims que durant lo present estat admetan en ells las armadas y qualsevols vexells del Rey cristianíssim, y que ab sos diners sels vengan las provisions necessarias. Pero que no desanbarquen sino los cabos y officials, y que tant com arriba la artilleria a la mar no pugan danyar, ni fer aprehencio de algun vaxell, sense orde del general de la terra, y que no danyen, a qui portara salvo conducto del Principat o, aportara municions, provisions o mercaderias a dit Principat.

Al Capítol quart que comença, Que de Part del dit Principat etc. Que las Rehenes ques donara, apar basten nou, tres de cada estament, y ques done llicencia a qui voldra tornarsen, anantne altre equivalent en son lloch.

Al Capítol quint que comença, que cada soldat etc. Que la cavalleria se pagara a raho, quinze escuts de deu Reals cada mes, conforme se paga la de Cathaluña, y a la infanteria se donará cada dia dos reals, y tant cavalleria com infanteria, si volen un pa de monició de vinty quatre onses catalanes, sels rellevara mitg Real, cada dia a quiscu de son sou.

Als cabos y demes officials de guerra que lo Principat haura manester se donará lo sou que se ajustará.

Las armas y municions las pagará lo Principat al preu que las paga Sa Magestat christianíssima per sos exercits.

Al Capítol sís, que comensa, Que a mes de la paga etc. Que als soldats sels

donará un mes de sou de aventatje comptant del dia quels exercits arribaran a la frontera, descomptant ells lo que hauran rebut anticipadament.

En lo de las Renas, abans que los cabos y la cavalleria y infanteria no marxerà per tornarsen, han de dexar en Rehenes personas de compte, ,que contrapesen las que seran en França, y han de tornar las renes de França, en ser dits cabos y soldats en França.

Los preus no se alteraran, sino que tot se donará als soldats auxiliars al preu que als del Pays, ab tota rectitut.

Los soldats, axi de cavall, com de peu, no han de fer desorde algu als Provincials, y si'l fan han de ser castigats ab rigor per sos cabos o per lo geenral, que altrament nos poria conservar la Unió, que tant convé en los exercits.

Al Capítol seté que comença los Srs. de Espenan etc. Que firmarà's aquest tracte en la forma que assi se conté. I per quant dit Sr. de Plesis Besançon ha dit que per justificar sas actions necessita de comunicar aquest paper ab certa persona que's troba a la frontera, pera que comunicat ab aquella se ferme, ha aparegut per no perdrer temps y ser la necessitat tan apretada, conforme los avisos tenim, y esser ja las tropas de la cavalleria y infanteria a la frontera, que per part nostra se firme aquest paper, y firmat se entregue a la persona confident que se eligirà, perque ab tota diligencia arribe a la frontera hahont se conferirá ab la persona que per part del christianíssim Rey està elegida, y firmat per aquella respectivament se entreguen los papers, y immediatament entren las ditas tropas, tant de cavalleria com de infanteria, y se pose en exequutió lo demés [5].

El dilluns, 5 de novembre, els diputats feren nominació dels rehenes per a trametre a França, com així ho consigna el dietari de la Generalitat, amb els següents termes:

"En aquest mateix die ses Senyories inseguint la ultima resolutio dels brassos y posant en exequutio lo contengut en aquella, nomenaren en Rahenes las personas contengudes en lo memorial ques del tenor seguent.

Memorial de las personas que los Srs. deputats en virtut de la ultima resolutio presa en los brassos generals tinguts en la present casa a tres del corrent, ab consell y parer de la trentasisena han anomenat pera rehenes per anar al christianissim Rey de França" [6].

Aquestes persones nomenades per a rehenes foren:

Per l'estament eclesiàstic

El doctor Dídac Jover, ardiaca i canonge de la Seu de Barcelona.

El doctor Llorenç de Barutell i de Puigmarí, canonge de la Seu d'Urgell.

El doctor Joan Baptista Vila, canonge coadjutor de la Seu de Barcelona.

---

[5] Arx. Cor. Aragó, "Dietari de la Generalitat", trienni de 1638 a 1641, part 4.ª, p. 528.
[6] Arx. Cor. Aragó, "Dietari de la Generalitat", 1638 a 1641, part 4.ª, p. 535.

Per l'estament militar

D. Francesc de Gravalosa i Amat, baró de Castellar.

D. Josep de Pons, baró de Ribelles.

D. Guerau d'Homs i Sant Martí.

Per l'estament reial

Jaume Bru, ciutadà honrat de Barcelona.

Dídac Monfar i Sorts, ciutadà honrat de Barcelona [7].

Dimas Çafont i de Malla, ciutadà honrat de Barcelona.

Havia ja partit vers França, En Plessis de Besançon amb els papers de la germandat concordada entre el Principat i el rei Lluís XIII, quan el dissabte, 10 de novembre, a la tarda, partiren, també, cap a aquella nació, els ostatges o "renas"—com diu el dietari—.

Cal advertir, però, que sols n'hi anaren vuit, dels nou que havien estat nomenats, per tal com don Guerau d'Homs no pogué posar-se en camí, per estar malalt amb febre, ja feia alguns dies. D'aquests vuit, cinc restaren a Tolosa, i els altres tres, que foren el canonge de la Seu d'Urgell, doctor Llorenç Barutell, don Francesc de Gravalosa i Jaume Bru, anaren a París, com ho indica la següent carta que reberen dels diputats:

Als Dr Don Llorens de Barutell y Puigmarí, canonge de la Santa Iglesia de Urgell, Don Francisco Gravalosa y Amat, Baró de Castellar, y Jaume Bru ciutada honrat de Barcelona, embaxadors del Principat de Cataluña, en la cort de sa Magestat cristianíssima.

Ab la carta avian vostres mercès, de desclourer en esser en Fransa, auran, vostres mercès, vist que lo aver anomenats per anar en Paris a besar la ma al Rey christianíssim y agrahir li la mercè nos fa de auxiliarnos, y auran trobat las cartas de crehensa per al dit Rey Christianíssim y lo Cardenal Duch, speran que atenent a la confiansa avem feta de vostres mercès, procuraran lo que sera de major conveniencia per aquest principat, segons la instructió que va iunt ab esta, segons la qual poran, vostres mercès, explicar la crehensa, y rebrém mercè nos avise de tot lo que passará y lo demés aparrá convenient, y en particular de tot lo que tindrá respecte a la Provincia y ses cosas, guarde Déu a vostres mercès, Barcelona y noembre als XXV de MDCXXXX

Lo canonge Pau Claris
Los Deputats del General del Principat
de Cataluña en Barcelona residints [8].

---

[7] Arxiver de la Corona d'Aragó, i autor de la Història dels Comtes d'Urgell.

[8] Arx. Cor. Aragó. Registre copiador de cartes de la Generalitat, anys 1640 i 1641, pàgina 298.

Aviat es veieren els efectes del conveni establert amb el rei de França, puix resulta, segons el dietari del canonge Puig, que el dia 7 de desembre arribà a Barcelona el senyor de Fontviva, tramès per N'Espenan, mestre de Camp general de l'exèrcit francès, per tal que, mentre aquest personatge trigava a arribar a la ciutat—a la qual s'encaminava a tota pressa—En Fontviva, soldat molt pràctic i cabal en afers de guerra, es posés a les ordres dels Diputats, i a l'efecte, aquests disposaren que partís cap a Tarragona—com ho féu al dia següent—fent-lo acompanyar per En Miquel de Maduxer, donzell, domiciliat a Barcelona, qui ocupava lloc en aquelles parts, per manament dels Diputats, i era vingut, feia pocs dies, per assabentar-los del que allí passava.

El dilluns, 10, arribà el senyor d'Espenan. En l'esmentat dietari es descriu minuciosament la rebuda solemnial que li feren els Diputats i Consellers, així com també al senyor Plessís de Besançon, el qual arribà a Barcelona el 12. Ambdós cabdills francesos marxaren a Tarragona amb les tropes auxiliars vingudes de la nació llur, però abans de partir signaren en nom de Lluís XIII, el conveni estipulat entre aquest monarca i Catalunya.

Mentrestant, els ambaixadors que la Generalitat havia tramès a París, arribaren a aquesta ciutat el 26 de desembre, segons indiquen en la següent interessant i curiosíssima carta, en la qual descriuen minuciosament l'entrevista que tingueren amb el Cardenal Duc de Richelieu:

Molt Ilt. Sr.

La setmana passada donàrem a V. S. avís de com als 26 del passat mes eram arribats en esta Cort. Ab esta diem a V. S. com fins a 3 del present estiguerem sens tenir orde de veurer ningu dels ministres. Ex die al matí tinguerem un recado del secretari messieur de Xeverí; dient-nos que a la tarda nos aportarien a Ruel a veurer sa Eminencia lo Sr. Cardenal Duch, com en efecte ab una carroça de sa Eminencia nos hi aportà un gentilhome.

Arribárem alli a las sinch ores, feunos tanta merce y honrra sa Eminencia, que no'ns es possible referiro per menut; peró pera que V. S. y eixa Provincia ne tingan memoria ho direm a V. S. per major.

Apeantnos de la carroça, la qual arribá fins al ultim pati de son Palacio (privilegi y prerrogativa que sols se concedeix al Rey i Princeps) nos rebé un Abad camarer de sa Em.ª ab molt gran numero de altres persones graves, y arribant a la fi de la primera sala, y entrant a la antecamara nos rebé sa Emª ab molt gran

demostració de favor, y entrant en sa camara nos donà audiencia publica, fentnos assentar ab cadires iguals a les suas, donantnos senyoria. Donarem a sa Em^a^ dos cartes de V. S. juntament ab una Embaxada, que contenia en si las gracies de la mercè, que de sa ma avia rebuda eixa Provincia ab lo favor y auxili que sa Magestad Christianíssima era estat servit consedirli; representaseli tambe per major lo estat infeliz en què's trobava, experimentant tantes oppressions; que prengueren las armas confiats en que Deu N. Sr. (en desagravi de qui las prenian) los donarie son favor, y que aqueix rebien ya, y esperaven rebrer de sa Magestad Christianíssima per medi de un tant gran Princep. de sa Iglesia com era sa Em^a^ a qui suplicavan fos servit rebrer baix son amparo, y protectio eixa Provincia pues en sa Em^a^ tenien llibradas los Cathalans sas esperanças; asso es en substancia lo que se li digue. Respongue sa Em^a^ en castella ab estas paraules, sens que en la substancia differencien en cosa: Mucho me pesa de los agravios que la Provincia de Cathalunya recibe del Rey de Espanya y de sus ministros; y assigurese la Provincia, que el Rey la protegerà, auxiliarà, y favorecerà, queriendo que sea republica independente y soberana, y ansi a determinado recebirles como a Embaxadores de Republica libre, a vuesenyorias, haziendoles cubrir, sin que deste favor, y auxilio entienda su Magestad reportar otro interes mas que hazer que los cathalanes sean conservados en sus leyes i privilegios, y se vean libres de las oppressiones, y de mi parte les prometo y assiguro que les valdre, y favorecere como si yo fuera cathalan. Despres nos preguntá que forças tenia Cathalunya; responguereml que las majors y en que mes confiava eran las que per part de sa Magestad Christianíssima nos avian de afavorir, y referiremli per major, lo que la Provincia te de homens de armes per una ocasio. Tornà a dir-nos que de qualsevol manera avia de ser republica com Genova.

Vehent la bona ocasio li diguerem: Senyor pues Vostra Eminencia nos diu ab tantes veres lo de republica, quant allá en Barcelona los Diputats y braços generals ho resolguessen, Vostra Eminencia faria que sa Magestad Christianíssima la rebés baix sa protectio com ho està Genova del Rey Catholic? Responguens: sí, sí escrivanlo, escrivanlo. Suplicaremli lo de la armada de la mar, diguenos: la armada se estava acabant de posar a punt, y quens enviaria un cavaller de Malta, com en effecte es vingut, y li avem dit lo que avem sabut dels ports de aqueixa Provincia prenentho per escrit molt específicadament; diguenos tambe que fessen los memorials de tot lo que volia la Provincia de sa Magestad y los donassem al secretari messieur de Xeverí, que veuria la Provincia quel Rey li concediria molts favors; despediremnos acompanyant y dientnos quens tractava com als demes Embaxadors de Provincias libres, y que el era Espanyol cathalan, y no Castellano.

Tornàrem a Paris encaraque de nits, acompanyats de Cavallers de sa Guarda, y atxas, en tot lo cami; que son tres lleguas, de ahont nos verem obligats de fer demostració de agraiment.

Ahir divendres a 4, tinguerem de part de sa Magestad, avís, que pera lo die dels Reys nos enviaria a sercar per donarnos audiencia.

No podem negar a V. S. que son moltes estes merces, y favors se fan a V. S. y que entenem se son resoltes fer ab molt acuerdo.

Nosaltres no tenim actió de replicar a ellas; volrriem poder correspondrer a la obligació quens corra, pero nos consideram ab poch aparell per nostra part,

Suplicam a V. S. nos fassa merce desempanyarnos en la major de ellas, y manarnos lo de son gust y servey. Guarde Nostre Senyor a V. S..—de Paris als 5 de Janer 1641.

molt Illustres Senyors Besan
a V. S. ses mans sos major servidors

Don Francisco de Gravalosa y Amat (rubricat) — Don Lorens de Barutell (rubricat) — Jaume Bru (rubricat) [9]

En altra carta dels mateixos ambaixadors, datada a París el 15 de gener del 1641, i adreçada als Diputats del General, s'hi llegeix el següent:

lo dijous a 3 dest y despres lo diumenge a las 7 oras dematí vingue a sercarnos a nostra possada lo marischal de la forsa, ab dos cotxos del Rey, ab qui anarem en Sn Germen aont esta sa Magestat, sinc lleugas distant de Paris, fou servit sa Magestat donarnos audiencia en Public en sa Camara, rebentnos ab molt gran demostratió de contento; de Part de V. S.ª se li donaren las gracias y se li suplicá fos servit de continuar la merce que feya a la Provincia concedintlin moltes de altres conforme se esperava de son Real y Cristianíssim animo; respongue que se aseguras V.s que de Punt en Punt asistiria en afavorir a la Provincia conforme las obras ne donarian testimoni, y que axí li offeria que ja mes no faria pau ab lo Rey de Espanya que noy entrás la provincia de Catalunya; mananos cobrir en comensar de donarli la enbaxada, y axi matex maná donarnos a dinar en Comp.ª del mariscal de la forsa y del Capita de sa guarda; despres dinar bessarem la ma a la Cristianíssima Reyna, i li donarem grasias de Part de V.s de la merce que exa Provincia avia rebuda de sa Magestat, ab son real socorro y auxili, y que li suplicavem fos servida fer merce a exa provincia en afavorirla ab sa Magestat Cristianíssima. Respongue que se alegraria del favor que el Rey donava a la Provincia y que en tot lo que hi fos bona ho faria. Bessarem axi matex la ma al Serenísim delfi, a qui de part de V.s tambe donarem las grassias de la merce avia rebuda exa Provincia, del Rey son para, respongué la sua governadora, que sa alteza real se alegrava molt del favor que el Rey son pare havia fet...

En la mateixa carta diuen més endavant els ambaixadors, referint-se al Cardenal Richelieu:

Després avem representat a sa Eminencia, de part de V. S.ª lo que en la primera ocasio lo verem, li diguerem com a pensament nostre en lo de la Republica, ha sa Eminencia confirmat de nou, que sa Magestat la rebria bax sa protectio, com ho està Genova, del Rey de Espanya, y discorrent sobre est punt, ha dit que al Rey de França—se havia considerat—millor li estava se fes republica, que si li fossem vasals; ha nos dit, tambe, nons espantasem si teniam ara alguns treballs, que totas las republicas en los prinçipis los han tinguts, y sobre tot, que

[9] Arx. Cor. Arag. Correspondència de la Generalitat, gener de 1641.

sil asseguravam que no tenia tall de consertarse estas cosas, y que nons fiassem de promesas, ni paraulas, pues tenian tantas esperiencias. Nostron sentir es quens tractan molta veritat y que ab moltas veras se enpren la defensa de exa Provincia sens perdonar a gastos, ni altres respectes y crehem, per molt cert, que han millor considerat la convenientia que te esta monarquia, que nosaltres no avem sabut representarlosho, y diem que restam satisfets tot lo que pot ser, de la merce que fa a nostra Provinsia, y juntament de la que a nosaltres com a enbaxadós della se'ns es feta y fa [10].

Amb la mateixa data, del 15 de gener, un dels ambaixadors, En Jaume Bru, escrivia al diputat eclesiàstic, Pau Claris:

y per lo que veuen ultimament los ministres, lo empenyo de Catalunya y lo que ha succeit de nou en Portugal, apar que ab calor se inclinan a que lo Rey Cristianíssim nos valga en tot, y que fos aquexa Provincia, Republica, y lo Sr Cardenal ho parla ab nosaltres ab molta claredat, sa Divina Magestat ho guie tot, a major gloria y honra sua, y a major aument de nostra Sta. fe catolica qu'es nostre blanch dels catalans [11].

Hem arribat al punt culminant d'aquest treball d'investigació històrica, o sigui l'esclariment de si fou o no proclamada la república catalana en 1641, com ho recomanava als ambaixadors de Catalunya el cardenal, duc de Richelieu.

En el Dietari de la Generalitat, corresponent al dimecres, 16 de gener, d'aquell any 1641, consta ço que segueix:

En aquest mateix die, en la tarda, los Srs. Deputats ecclesiastich y militar, y oydors militar y real, presents, y los demes absents per negocis de la guerra, iuntaren los brassos generals cridats del die present, en los quals entrevingueren en multitut copiosa las personas dels tres estaments, als quals fonch, parlant lo Sr. deputat ecclesiastich, feta la propositió seguent.

Molt Illre. Sor.

Lo Sr. de Plesis Besanson ha fet ostensió dels poders quel Rey christianíssim li ha donats en orde a la assistentia que desija fer a esta Provincia per sa conservatió, en los quals entre altres capitols li dona poder sa Magestat christianissima, per admetrerla de baix de sa protectio ab que reduesca son govern a forma de Republica, ab los pactes y conditions que entre la Provincia y sa Magestat Christianissima se aiustaran, y a demanat iuntament que aquesta intentio de son Rey se propose a V. S. com ho fem, perque V. S. sie servit sobre aquest fet

[10] Arx. Cor. Aragó. Correspondència de la Generalitat, gener de 1641.
[11] Arx. Cor. Aragó. Correspondència de la Generalitat, gener de 1641.

aconsellarnos lo que li aparexerá mes convenient per nostra conservatió, y establiment del bon govern de aquestos Principat y comtats.

Resolutió dels Brassos

Que se accepte la protectió, y que de tot lo ques tractará en la trentasisena en raho dels pactes sen done raho als brassos y savi consell de cent, suplicant als Srs Consellers sien servits iuntarlo pera dema dematí, y que dema a la tarda se iunten los presents brassos, suposat que la trentasisena vege primer los poders del Sr de Plesís, pera poderne dar raho als presents brassos [12].

La perfecta harmonia, consegüent a llur patriotisme, que regnava aleshores entre ambdues Cases, la de la Generalitat, i la de la Ciutat, es fa palesa en aquesta resolució dels braços, sotmetent-la—com acostumava sempre—a la deliberació del Consell de Cent. En efecte, el dia següent al matí s'ajuntà aquest, segons consta en el seu llibre de deliberacions, que diu així:

"Convocat y congregat lo savi Concell de Cent Jurats, en la sala gran de dit concell, y ans de fer propositió alguna per los Srs. Consellers, entrá en concell una enbaxada solemne dels Srs. Deputats, ab masses altas, reportada per lo molt Reverent fra Miquel Salabardenya abbat de sant Miquel de Coixà, mossen Narcis Ramon March, donzell y mossen Joseph Ximenis y de Montrodon, ciutadá, per los quals assentats interpoladament, despres del primer prohom, y despres estant de peu, la explicaren primerament de paraula, y secundariament en scrits.

Los Deputats del general de Cathalunya donan avis a V. S. de la resolutió se prengué lo die de ahir en los brassos generals, com veurá V. S. ab la copia ques legirá, haventho antes conferit ab diverses juntes y persones nomenades per V. S. y aquelles feta relatio en la 24na de guerra, supplican a V. S. sie servit, en conformitat della, obrar en las cosas corrents lo que aparexera de major benefici per la conservatio de la Provincia y sa defensa."

A continuació ve la proposició feta als braços, i la deliberació i resolució d'aquests, quals documents ja hem transcrit.

La resolució que prengué el Consell de Cent fou com segueix:

Attés y considerat que lo present Principat y comtats de Rossello y Cerdanya, ab moltes y diverses embaixades y Proclamations fetes a son Rey y señor, li an donat notitia del stat desta Provincia de Cathalunya y comtats de Rossello y Cerdanya, y de les desditxas causades per las hostilitats dels exercits de sa Magestad contra las Iglesias, crema del Sanctissim Sagrament y coses sagrades, haziendas y honras y vidas dels Provincials; y com humilment, una y moltes vegades, se han fetes les diligenties possibles en raho de que sa Magestad ne

[12] Arx. Cor. Aragó. "Dietari de la Generalitat", trienni de 1638 a 1641, part 4.ª, f. 573.

tingues plena notitia y manás remediar y castigar als qui les perpetraven, may no se ha pogut alcansar lo consuelo y remey convenient, ans be de cadaldia an anat y van continuant devastant y talant les campanyes, despoblant los lochs, y cremant moltes Iglesies, causant diverses atrocitats. Y considerant esta ciutat que lo present Principat y comtats de Rossello y Cerdanya necessitan de auxili y favor de algun Princep; Que perço se aderesca, com ara de present se adereix, esta ciutat, a la deliberatió presa lo die de ahir en los brassos generals tinguts en la casa de la Deputatió, acerca de acceptar la protectió offereix lo Xphinissim Rey de Fransa al present Principat y comtats de Rossello y Cerdanya, y demes conte aquella, ab que los pactes y conditions se tractaran ab la Magestad Cxphianissima del Rey de Fransa, sien pera mayor conservatió y augment de la Religio Catholica Romana, defensa de las Iglesias y cosas sagrades y conservatió de les Libertats de la Provincia y comtats de Rossello y Cerdanya, pera tractar los quals hi entrevinguen los señors Consellers y 24na. de guerra, tenint les conferenties convenients ab los señors Deputats, y que los dits pactes y conditions se faran, se hajen de proposar en lo savi Consell de Cent, pera que pugue premeditar y deliberar lo que aparexerà mes convenient a la present ciutat y benefici comu del present Principat y Comtats de Rossello y Cerdanya, y que la present deliberatió se fasse a saber a dits Señors Deputats en la forma acostumada" [13].

En aquestes deliberacions de la Generalitat i del Consell de Cent, dels dies 16 i 17, respectivament, no consta que quedés proclamada i establerta la república catalana, sinó que ambdós consistoris accepten la protecció que els ofereix el rei de França, mitjançant els pactes i condicions que devien acordar-se entre aquest monarca i el Principat.

FERRAN DE SAGARRA

(*Acabarà.*)

[13] Arx. Històric de la Ciutat. Llibre de deliberacions del Consell de Cent, començat el dia 30 de novembre de 1640, fs. 72 i 73.

Notes sobre l'ideal de perfecció en la dona

(A propòsit d'un llibre)

HOM ha dit que una de les obres més venudes a Barcelona en la darrera festa del llibre va ésser una nova edició de "La Perfecta casada". El cas és curiós i ric en suggestions. No és que "La Perfecta casada" no servi encara avui un considerable valor literari, tot i no essent, ni de molt, l'obra cabdal del seu autor. Fray Luis, considerat amb justícia com el primer líric espanyol, és també un dels seus prosistes màxims. Obres com "De los nombres de Cristo" i "Exposición del libro de Job", en les quals la bellesa de la seva dicció culmina, es llegeixen, malgrat l'escàs interès que el tema conserva, amb un plaer no gens comú.

En el cas damunt dit, però, de "La Perfecta casada" no és evidentment la gràcia de l'estil allò que més ha mogut la nostra gent a llegir-la. Per a la majoria de lectors, l'atractiu de Fray Luis resideix en l'encís gairebé diví de les seves poesies líriques—en la meravella de la "Noche Serena" o "De la vida en el cielo", de l'oda "En la Ascensión" o "A Francisco Salinas". La celebritat de "La Perfecta casada", en canvi, és deguda, sobretot, al seu contingut.

¿I quin és aquest contingut? ¿Quin és el concepte que el poeta salamanquí tenia de la casada perfecta, de la dona en general? Basta espigolar lleugerament en el text per a posar-ho de relleu. "Porque como la mujer — diu al cap. II — sea de su natural flaca y deleznable más que ningún otro animal..." "cosa de tan poco ser—remarca al mateix capítol—como es esto que llamamos mujer...". Al XVI escriu:

"Porque así como la naturaleza, como dijimos y diremos, hizo las mujeres para que *encerradas* guardasen la casa, así las obliga a que cerraren la boca." I més avall: "... así como la mujer buena y honesta la Naturaleza no la hizo para el estudio de las ciencias ni para los negocios de dificultades, sino para un solo oficio simple y doméstico...". Els exemples podrien seguir indefinidament. Però no cal insistir; és un criteri de sobres conegut. Un criteri enaltit encara tot sovint, recomanat com a exemplar. ¿És, doncs, que han passat en va tres llargues centúries? Per a tothom, sortosament, no.

Temps enrera, un escriptor tan al dia com Carles Soldevila, exterioritzava en un article, la sorpresa que havia tingut en entrar de nou, després de molts d'anys d'absència, en un Institut de segona ensenyança. "Més del 50 per 100 dels alumnes—deia—pertanyien al sexe dèbil..." El fet és general. En diferents proporcions es repeteix a les acadèmies, a les oficines, a les fàbriques, fins, encara que tímidament, als mateixos escalafons de l'Estat. Totes aquestes dones, doncs, que ja no es resignen a *romandre tancades a casa,* ¿no han de sentir-se revoltades, o simplement somriure, davant el criteri tan inhumà com absurd de l'eximi agustí que sembla haver concentrat totes les seves ires en les filles d'Adam?

Tot amb tot, no voldríem pas ésser més desconsiderats del que fou amb ell la mateixa Inquisició i carregar damunt les delicades espatlles del dolcíssim poeta, tot el pes de la responsabilitat. El retret més gran que hom podria fer-li és que, essent "La Perfecta casada" una paràfrasi del darrer capítol del Llibre dels Proverbis, en dóna una interpretació molt discutible, interpretació en la qual el concepte de la dona hi és explanat en un sentit pejoratiu.

"Moltes dones han fet el bé" [1]—diuen els Proverbis. I d'aquella que és bona diuen que "El revestí de fortalesa" [2] i que "Amb saviesa obrí la boca" [3]. I del seu conjunt, en fi, se'n desprèn un concepte més digne, més humà de la dona que no de les paràfrasis de Fray Luis.

Això no obstant, no voldríem pas tampoc dir que la seva doctrina representi un criteri netament reaccionari. No. Fray Luis passa més aviat per un esperit liberal. Cal tenir en compte que vivia a l'Espanya intolerant

---

[1] Pr.—c. XXI, v. 29.
[2] Pr.—c. XXI, v. 17.
[3] Pr.—c. XXI, v. 26.

de Felip II, de la qual ell mateix, perseguit per la Inquisició, en fou la víctima; en els temps aquells en què un Nunci del Papa reprenia severament Santa Teresa de Jesús, tan admirada del propi Fray Luis, per mancament del precepte segons el qual les dones tenien prohibit ensenyar.

Un criteri semblant el trobaríem, altrament, abans i després, en mil autors diferents. Un criteri on hi ha de vegades una mena de repugnància davant certes funcions fisiològiques, d'altres el rancor callat que cova sempre en el cor de l'home com el caliu d'una gelosia sempre latent. Hom ha arribat a escriure coses que avui no gosaríem a transcriure.

* * *

Aquesta concepció de la dona, que trobem en "La Perfecta casada", parteix, dins el cristianisme, de dos principis bàsics, natural l'un d'ells, bíblic i terrible l'altre. D'una banda, "no és bo que l'home estigui sol" [4]; i de l'altra, "la dona donà principi al pecat i per la seva causa morim tots" [5]. La dona, doncs, serà la companya de l'home durant la seva vida, però ésser de natural flac i pecador, haurà de viure sotmesa a la voluntat del baró. Tal és, reduïda als seus termes més simples, la doctrina dels pares de l'Església, conservada fidelment per l'ortodòxia fins els nostres dies.

És una doctrina que respon, en la seva essència, a una concepció universal; s'estén, amb molt rares excepcions, a totes les religions i a totes les societats, i es perd en l'origen dels temps. I així, si Sant Pau, per exemple, deia que l'esposa ha de restar subjecte a l'espòs com l'Església a Crist [6], en la llei brahmànica és afirmat que la muller ha de reverenciar el marit com a un Déu [7].

Aquesta posició de l'home enfront de la dona és un fet natural. El baró, en general, ha predominat en les societats humanes, com el mascle entre les diverses espècies d'animals. L'home, per la llei del més fort, s'erigeix en amo i atribueix a l'ésser més feble la causa de tots els mals. Després, en legislar, l'aparta del govern dels pobles i, en religió, l'exclou del sacerdoci, arribant fins a negar-li, de vegades, tot contingut espiritual. És així com es

---

[4] Gn., c. II.
[5] Eclesiast., c. XXVI.
[6] Ef., c. V, v. 24.
[7] Codi de Manú.

perpetua un estat de coses que sols es basa en una desigualtat natural, en el dret de la força, en el mateix dret amb el qual l'home fort podria dominar el feble. Però limitant precisament aquests drets particulars, ¿no existeix una llei superior que garanteix el dret i la seguretat de tots? Aquesta llei és la condició essencial de tota associació civil. La dona, amb tot, en queda exclosa.

Per això quan sentim parlar de la injustícia que representen moltes desigualtats socials, pensem en una de més irritant encara, en la de la dona sotmesa a un energumen o a un egoista al qual totes les lleis protegeixen. I és una submissió que té arrels tan pregones, que fins quan ja d'altres desigualtats han estat abolides o atenuades, aquesta persisteix. L'origen del moviment reivindicatiu de la dona cal cercar-lo en l'impuls fecundant i generós de la Revolució Francesa, en els enciclopedistes.

Però observem, de passada, com encara un dels enciclopedistes més illustres, l'autor precisament del "Contracte social", que volia fer del seu Emili el més lliure dels homes, volia en canvi, traït per la seva devoció fanàtica a la naturalesa, que Sofia—el model femení—continués supeditada a la voluntat del baró, d'acord amb el concepte tradicional que limita l'activitat de la dona al cercle estret dels afers domèstics.

En realitat, són molts els pensadors, àdhuc entre els d'idees generoses, que han caigut en una falla semblant. Si la idea de la maternitat associada confusament a l'etern femení ha portat a la glorificació de la dona, una dona no ens satisfà, en general, d'una manera plena més que quan, en un renunciament total d'ella mateixa, accepta gojosa el sacrifici. Per això un polític i literat català, de ben assentat liberalisme, podia dir que el feminisme és la pedra de toc de l'home veritablement liberal.

I és que el problema del feminisme és extraordinàriament complex. Influït per atavismes difícils de reduir, o adulterat per extremismes absurds, presenta sovint contradiccions aparents. És així com en l'actuació de la dona trobem de vegades un oblit lamentable de la feminitat, tot i que la feminitat és perfectament compatible amb l'exercici de tots els drets. És així també com alguns d'aquests drets són perjudicials o, si més no, innecessaris quan no corresponen a l'estat evolutiu de la societat en el moment de la concessió. Aquest fou el cas de l'Espanya del 70, i, encara que en sentit contrari,

aquest seria el cas que es produiria si, en determinats països, hom atorgués el dret de votar a les dones.

La situació de la dona, a més a més, esdevé empitjorada freqüentment en afegir a les feines de la llar, les llargues hores de fàbrica, de taller o d'oficina. I si la seva aportació pot fer acréixer el benestar de la família, pot fer també que restin desateses les funcions essencials de la mare; si pot contribuir a augmentar les fonts de riquesa, pot agreujar també, segons les circumstàncies, la crisi mundial de treball.

Però tot això són tan sols, lleugerament esbossades, múltiples particularitats o desviacions d'un problema fonamental, d'un ideal humaníssim que únicament aspira a emancipar la dona de tota tutela o potestat. Poc a poc, aquest ideal va realitzant-se. En algunes nacions, com a Anglaterra i als Estats Units, la dona ja ha conquerit pràcticament—sense que l'ordre del món s'hagi capgirat—tots els drets civils. D'altres països, en canvi, com Espanya, de legislació més rutinària, segueixen aferrats encara als vells prejudicis.

Són, però, prejudicis que trontollen arreu. La dona ha vist obrir-se davant d'ella nous i més amples horitzonts i ja no s'avé fàcilment a cercar la perfecció en l'abdicació de la seva personalitat, ans en una intelligència basada en l'amor i en la comunitat d'interessos d'ordre material i espiritual.

A. G. SALESES

Les meves tres millors poesies

per

Francesc Almela i Vives

Hem adreçat als nostres poetes aquesta pregunta: "Dins tota la vostra producció lírica, publicada, ¿quins són els tres poemes que reputeu com a millors?" F. ALMELA I VIVES *ha contestat:*

Quan vaig publicar el meu llibret de versos "L'espill a trossos"—a les darreries de 1928—, vaig formar el propòsit de romandre una llarga temporada sense versificar. Ho feia per una mena d'higiene literària. Creia que, darrera el repòs, un segon llibre seria distint al primer, bé pels temes, bé per la depuració de les qualitats o per l'eliminació dels defectes. Publicar un segon llibre de versos igual a un primer és cosa que no ha de fer-se, sobretot a la nostra terra, on els versos no solen donar diners sinó que en fan perdre.

I bé: d'aleshores ençà no he fet gairebé cap vers ni penso fer-ne. I és que cada vegada em plau més la poesia i la trobo un exercici tot subtilitat, tot delicadesa, fins quan adopta les formes èpiques. Tenint un concepte tan enlairat de la poesia, és natural que tingui un concepte pobre dels meus versos.

Aquest concepte l'he ratificat volent fer una tria per a la present enquesta. Em cal fer constar, a banda de tot això, que no dono les meves tres millors poesies. Dono, simplement, tres poesies que en aquest moment m'ha semblat més simpàtiques. Al capdavall, ocorreria el mateix si jo em cregués haver triat d'una manera completament objectiva les tres poesies menys dolentes.

La taronja i la llima

Taronja: forma rodona
com una faç d'abadessa.
Taronja: color bufona
com una flameta encesa.

Taronja: sucre en esponja
de cànem i satalies.
Taronja: menja de monja
amiga de llepolies.

Taronja:
qui en menja se torna flonja.

Llima: mamelleta amb fúria
erèctil i jovençana.
Llima: groguissor sulfúria,
satànica i extrahumana.

Llima: animeta de drama
mullada de suc metàllic.
Llima: menja de la dama
que té un amant ex-camàlic.

Llima:
qui en menja se torna prima.

El somni dels tarongers

Era una nit pueril, tendra, abrilenca,
amb pols adamantina en lloc d'estrelles,
amb una lluna plena que diria's
el rostre en nàcar d'una santa jove
i amb nuvolets de llana sense màcula
surant benignament per dins de l'èter.
Jo, vianant de vies sens monjoia,
las d'amidar amb passes rocs inhòspits,
vaig seure, per Morfeu, sota el brancatge
d'uns tarongers nevats de flor cerúlia
que exhalava un perfum gros i finíssim;
un perfum que esmunyia's pels conductes
humits del nas, dels ulls, de les orelles;
un perfum que s'unflava dins el crani
donant plasticitat al suc dels somnis...
I em vaig vore portat per l'aire lívid
a la sala d'un blanc palau marmori

sense fred ni calor, sens llum ni fosca,
lliure de qualitats i de mancances,
on vaig sopar, amb boca de famèlic,
llus que no coneix sang, gallina eixuta,
pa de farina sense rent, pa àzim,
i vi collit a Màlaga, tan líric.
Després, dotze donzelles tot just púbers,
amb corona de rosa alexandrina,
amb túniques de seda camperola
i amb ulls sense color com les estàtues
m'emmenaren, cantant sàfics poemes,
al cambril d'una dama que s'asseia
damunt trona magnífica de vori
i es drapava amb intactes pells d'ermini.
La dama, que era verge, va endreçar-me
vers un tàlem de plomes de coloma
on passàrem tots dos hores nocturnes.
Vingué la matinada. Aquelles dones
m'embarcaren dins neu alabastrina
que es gronxava per ones de mercuri
i avençava al darrera de set cignes
més purs que la blancor d'una mortalla.
A l'horitzó sortia un sol llunàtic;
òxid d'argent en compte d'or puríssim.
I l'oreig que lliscava pel meu rostre
duia farum concreta de cadàver.

La gàrgola

La gàrgola!... Fa segles
un francmassó francès
—molt seny i poques regles—
la va deixar com és,
amb una faç humana,
amb cos i apèndix d'animal,
guaitant la urbs llavores jovençana
a cavall de la torre catedral.
voltada de llum clara,
voltada d'aire pur,
a prop de l'ocellada que s'esvara,
quiti de manament, lliure de fur...

I veu arran de terra
l'home que per haver fet un homei
en lluites de la guerra
creu tenir dins del ventre tot un rei;
l'home que per comprar a pes de coure
regines de l'espart o del sabó
sent lloar, com qui sent ritme de ploure,
les gestes d'Apolló;
l'home que per la gràcia de fer caure
el pes de sa botiga amb toc dels dits,
es creu amb dret d'atraure
darrera seu les masses i els partits;
l'home que pel nomenament de catedràtic
dona tostemps lliçó
amb les maneres d'un pollí antipàtic
que volgués emular a Salomó;
l'home que capta almoina amb mà de cera
i amb veu que fa plorar
empès per la fallera
de conquerir el vi sens treballar;
l'home que per pintar llenços i llenços
amb una platja, un tros de camp o un riu
o bé amb quatre xumenços,
del Gènesi se'n riu:
l'home que per portar candela o ciri,
amb el cor brut, en una processó,
creu posseir els mèrits del martiri
per al cèlic, suprem escalafó;
l'home que per emprar tan sols la usura
del deu i mig per cent,
entén, jura i perjura
que els bandolers de pas són mala gent;
l'home gris, prototípic, ordinari,
tot ell vulgaritat,
el component fonamental, primari
de l'incommensurable humanitat...

¡Oh, gàrgola que té faç de persona
amb cos i apèndix d'animal,
guaitant la urbs vellarda i carrinclona
a cavall de la torre catedral,
voltada de llum clara,
voltada d'aire pur,
a prop de l'ocellada que s'esvara,
quiti de manament, lliure de fur!...
I veu arran de terra

els homes petitons:
el cos, una desferra
i l'esperit, un baf d'oli i cigrons.
És per això que creua una ganyota
son rostre aturmentat.
I és per això mateix que fa amb la pota
un gest de fàstic ple d'obscenitat.

L'home que fou dijous

per Gilbert K. Chesterton

Capítol IX

L'home de les ulleres

"El Borgonya és una gran cosa", digué el Professor malencònicament bo i deixant el seu got damunt la taula.

"No ho diria pas ningú que us veiés", féu Syme; "us el beveu com si fos medicina".

"Excuseu les meves maneres", digué el Professor, "la meva situació és un xic curiosa. Per dìntre, estic materialment esclatant d'una joia pueril; però he representat tan bé el paper de Professor paralític que ara ja no me'n puc deixar. Tant és així que ni quan em trobo entre amics i no tinc absolutament cap necessitat de dissimular, no em puc estar de parlar baix i d'arrugar el front, exactament com si fos el meu front. Jo puc estar molt content, compreneu?, però només d'una paralítica mena de manera. Les expressions més joioses salten dintre el meu cor, però surten de la meva boca completament canviades. Si em sentíeu dir: Visca noi! us faria venir les llàgrimes als ulls".

"Ja", digué Syme; "però no em puc estar de pensar que, a part de tot això, esteu realment amoïnat".

El Professor es quedà un xic sorprès i se'l mirà fit a fit.

"Sou molt viu", digué, "és un plaer de treballar amb vós. Si, tinc al cap un núvol una mica espès. Hi ha un gran problema a envestir" i deixà caure el front damunt les dues mans.

Després digué en veu baixa:

"Sabeu tocar el piano?"

"Sí", digué Syme, tot sorprès, "Diuen que no ho faig malament".

Després, com que l'altre callava, afegí:

"Confio que el gran núvol s'ha esvaït".

Després d'un gran silenci, el Professor digué, des de l'ombra cavernosa de les seves mans:

"El mateix hauria estat que haguéssiu sabut escriure a màquina".

"Gràcies", féu Syme, "em feu massa favor".

"Escolteu", digué l'altre, "i tingueu present a qui hem de veure demà. Vós i jo demà intentarem quelcom que és molt més perillós que robar de la Torre les Joies de la Corona. Anem a veure si robem un secret a un home molt fi, molt fort i molt maligne. Jo crec que no hi ha cap home, llevat del President, no cal dir, que sigui tan seriosament temible i formidable com aquell petit ganyotaire de les ulleres. Ell potser no té aquell entusiasme ardent per la mort, aquella folla ànsia de martiri per l'anarquia que caracteritzen el Secretari. Peró és que aquell mateix fanatisme del Secretari té una pathos humana, i és gairebé un tret redemptor. Però el petit Doctor té una sanitat brutal que el fa més horrible que la insanitat del Secretari. Vós no heu observat la seva virilitat i la seva vitalitat detestables. Bot com una pilota de goma. Tingueu compte qui us ho diu; Diumenge no dormia (no sé si dorm mai) quan tancà tots els plans d'aquesta atrocitat dintre el cap negre i rodó del Dr. Bull".

"I creieu", digué Syme, "que aquest monstre únic s'amansirà si jo li toco el piano?"

"No sigueu ase", digué el seu mentor. "Jo he esmentat el piano perquè dóna rapidesa i independència als dits. Syme, si hem de tenir aquesta entrevista i en volem sortir sans i vius, hem de tenir algun codi de senyals entre nosaltres que aquest brètol no entengui. Jo he fet una xifra alfabètica rudimentària que correspon als cinc dits—així, veieu?—i teclejà amb els dits damunt la taula de fusta—"M A L mal, una paraula que podeu necessitar amb freqüència".

Syme s'abocà un altre got de vi, i començà a estudiar la combinació. Ell era anormalment ràpid a treure endevinalles i a fer jocs de mans, i no li calgué gaire temps per aprendre com podia trametre missatges senzills pel que semblaven repics distrets damunt d'una taula o damunt el genoll. Però el vi i la companyonia tenien sempre la virtut d'inspirar-li una enginyositat faceciosa i el Professor aviat es trobà lluitant amb la massa vasta energia que adquiria el nou llenguatge en passar pel cervell escalfat de Syme.

"Hem de tenir diverses contrasenyes", digué Syme seriosament, "parau-

les que podem necessitar, delicats matisos de significació. El meu mot afavorit és "contemporani". Quin és el vostre?"

"No féu més el beneit", digué el Professor adolorit. "No sabeu com és seriós això".

"Gerd, també", digué Syme movent sagaçment el cap, "hem de tenir "gerd"—paraula aplicada a l'herba, sabeu?

"Us penseu", preguntà el Professor furiós, "que parlareu d'herba amb el Dr. Bull?"

"Hi ha diversos camins per a atacar al tema", digué Syme reflexivament, "i introduir la paula sense que resulti forçat. Podeu dir: "Dr. Bull, com a revolucionari, recordeu que un tirà una vegada ens aconsellà que mengéssim herba; i en veritat, molts de nosaltres mirant l'herba gerda de l'estiu..."

"No compreneu", exclamà l'altre, "que això és una tragèdia?"

"Perfectament", replicà Syme, "sempre hi ha quelcom de còmic en una tragèdia. Quin diable d'altra cosa podeu fer? Jo voldria que aquest llenguatge vostre oferís més recursos. Suposo que no el podeu estendre dels dits de les mans als peus? Això implicaria de treure'ns les sabates i els mitjons durant la conversa, la qual cosa però, feta discretament..."

"Syme", digué el seu amic amb severa simplicitat, "aneu al llit!"

Syme, però, s'estigué assegut al llit una considerable estona aprenentse el nou codi. Es despertà al matí següent quan l'orient encara estava segellat per la foscor i es trobà el seu barba gris aliat dret com un fantasma al costat del llit.

Syme s'assegué al llit amb els ulls mig clucs; després lentament s'acabà de deixondir, s'apartà les robes del llit i s'aixecà. Li semblà d'una curiosa manera que tota la seguretat i sociabilitat de la nit abans, se li havien després amb les robes del llit, i que s'estava dret dintre una atmosfera de fred perill. Encara sentia una confiança i una lleialtat totals envers al seu company; però era la confiança entre dos homes que pugessin al cadafal.

"Bé", digué Syme amb una alegria forçada mentre es posava els pantalons, "he somniat aquell alfabet vostre. Hi posàreu gaire temps a conjuminar-lo?"

El Professor no respongué; però mirà endavant amb ulls de color de mar d'hivern. Syme repetí la pregunta.

"Dic si hi posàreu gaire temps per inventar tot això? Jo serveixo bastant per aquestes coses i hi he hagut de moldre ben bé una hora. ¿L'aprenguéreu tot de cop?"

El Professor callava; els seus ulls eren esbatanats i mostrava un somriure fix, però a penes perceptible.

"¿Quan de temps us costà?"

El Professor no és mogué.

"Maleïtsiga!, ¿no podeu respondre?", cridà Syme amb una fúria sobtada que tenia quelcom de basarda al dessota. Fos que el Professor podia respondre, fos que no; el cas és que no ho féu.

Syme s'estigué mirant fit a fit la faç enterca com de pergamí i els encantats ulls blaus. El seu primer pensament fou que el Professor s'havia tornat boig, però el segon pensament fou més paorós encara. Després de tot, ¿què sabia ell d'aquesta estranya criatura a qui havia acceptat incautament per amic? ¿Què en sabia ell llevat que l'home havia estat a l'esmorzar anarquista i li havia contat una història ridícula? Que poc probable era que allí hi hagués un altre amic, després del Gongol! ¿No seria el silenci d'aquest home una manera sensacional de declarar la guerra? ¿No seria al capdavall aquest esguard diamantí la mofa horrible d'un traïdor tres vegades que s'havia girat per darrera vegada? Esforçava l'oïda en aquest implacable silenci. Gairebé s'imaginava que podia oir els dinamiters vinguts a capturar-lo, com se movien poc a poc a fora el corredor. Aleshores desvià la mirada cap avall i esclatà a riure. Encara que el Professor s'estigués allí callat com una estàtua, els seus cinc dits muts, dansaven animadament damunt la taula. Syme observà els ràpids moviments de la mà parlant i llegí clarament el missatge:

"Només vull parlar així. Ens hi hem d'acostumar".

Teclejà la resposta amb la impaciència de l'alleujament.

"Està bé. Anem a esmorzar".

Prengueren llurs capells i bastons en silenci; però quan Syme prengué el seu bastó-estoc, l'agafà fort.

S'aturaren només uns minuts a prendre cafè i grollers sandwichs en una parada de cafè i llet i feren via cap a l'altre costat del riu que sota la claror grisa i creixent semblava tan desolat com l'Aqueront.

Arribaren al peu de l'enorme bloc de construccions que havien vist de l'altra ribera i començaren a pujar en silenci els graons de pedra nus i innombrables aturant-se només, de tant en tant, a fer breus observacions sobre la barana.

Gairebé a cada tram passaven davant d'una finestra; cada finestra els mostrava una alba pàllida i tràgica que s'aixecava treballosament sobre Londres. Des de cada una, els innombrables teulats de pissarra semblaven les plúmbees ones d'una mar grisa avalotada després de la pluja. Syme, cada vegada sentia més que aquesta nova aventura tenia una freda sensatesa pitjor que les folles aventures del passat. La nit darrera, per exemple, les altes vivendes li havien semblat com una torre en un somni. Ara, mentre pujava els cansats i inacabables graons, es sentia intimidat i desconcertat per llur sèrie gairebé infinita. Però allò no era el violent horror d'un somni o de res que pugués ésser ilusió o exageració. Llur infinit era més

com el buit infinit de l'aritmètica; quelcom impensable, però no obstant necessari al pensament. O era com les astorades assercions de l'astronomia sobre les distàncies de les estrelles fixes. Estava ascendint per la casa de la raó; una cosa més espantosa que la mateixa manca de raó.

En atènyer el replà del Dr. Bull, una última finestra els mostrà una desagradable alba blanca, fistonejada amb vores d'una mena de vermell groller, més com a argila vermella que com a núvols roigs. I quan varen entrar en el nu sostre mort del Dr. Bull, era ple de claror.

Syme havia estat obsessionat per una mig històrica memòria en connexió amb aquestes cambres buides i aquesta austera matinada. El moment en què veié les golfes i el Dr. Bull assegut escrivint a una taula, recordà de què era la memòria, la Revolució Francesa. Hi podia haver hagut el negre perfil d'una guillotina contra aquell opressiu roig i blanc del matí. El doctor Bull duia només la seva camisa blanca i les seves calces negres; el seu cap negre i arranat podia haver acabat de sortir de la seva perruca; podia haver estat Marat o un Robespierre més d'estar per casa. Amb tot, si se'l miraven convenientment, la fantasia francesa s'esvaïa. Els Jacobins eren idealistes; en aquest home hi havia un mortífer materialisme. La seva posició li donava una aparença una mica nova. La claror forta, blanca del matí, venint d'un costat, creant ombres dures, el feia semblar més pàlid i més angular que no semblava a l'esmorzar del balcó. Així, els dos vidres negres que encaixaven els seus ulls, podien realment haver estat negres cavitats en el seu crani, que el fessin semblant a un cap de mort. I veritablement, si mai la mateixa mort ha segut a una taula escrivint, podia haver estat ell.

Aixecà els ulls i somrigué acollidorament quan els homes entraren, i s'aixecà amb aquella elàstica rapidesa de què el Professor havia parlat. Oferí cadires a tots dos, i anant a un penjador de darrera la porta, procedí a posar-se una ermilla i una americana d'una roba de quadros, aspra i fosca; se'l cordà de dalt a baix i tornà a seure darrera la seva taula.

El tranquil bon humor de les seves maneres deixà desarmats els seus dos adversaris. Fou amb una certa dificultat que el Professor trencà el silenci i començà: "Em sap greu de destorbar-vos tan d'hora, camarada", digué amb una curosa represa de la lenta manera de de Worms. "¿Ja deveu tenir fets, sens dubte, tots els preparatius per a l'afer de París?". Després afegí amb infinita lentitud: "Tenim informacions que fan intolerable tot ajornament per petit que sigui".

Ell tornà a somriure, però continuà mirant-se'ls sense parlar. El Professor continuà, amb una pausa abans de cada mot: "No em cregueu excessivament abrupte, si us plau; però us aconsello d'alterar aquells plans, o si

és massa tard per a això, de seguir el vostre agent amb tota l'assistència que li pogueu obtenir. El camarada Syme i jo hem tingut una experiència que demanaria per contar-la més temps del que podem despendre si hem d'obrar en conseqüència. No obstant, us referiré la cosa en detall, fins a risc de perdre temps, si realment trobeu que és essencial a la comprensió del problema que hem de discutir".

Anava filant les seves frases, fent-les intolerablement llargues i vacillants, amb l'esperança d'atiar el pràctic i petit Doctor vers una explosió d'impaciència que li fes ensenyar les cartes. Però el petit Doctor només continuava mirant i somrient i el monòleg es feia costa amunt. Syme començà a sentir un nou malestar i una nova desesperació. El somriure i el silenci del Doctor no s'assemblaven de res al catalèptic esguard i a l'horrible silenci que havia afrontat en el Professor mitja hora abans. En la disfressa del Professor i en totes les seves rareses, hi havia sempre quelcom de senzillament grotesc, com un "gollywog". Syme recordava aquelles folles basardes d'ahir com un es recorda d'haver tingut por del papu, quan era petit. Però aquí hi havia claror de dia; aquí hi havia un home sa, canat d'espatlles, amb un vestit de quadros, sense res d'estrany, si no era per l'accident de les seves horribles ulleres; que no es quedava mirant ni feia mueques, ans somreia contínuament i no deia un mot. Tot plegat donava una sensació d'insuportable realitat. Sota la creixent claror del sol els colors de la casa del Doctor, la mostra de la seva roba, creixien i s'expandien desaforadament tal com aquestes coses devenen massa importants en una novella realista. Però el seu somriure era ben lleuger, l'actitud del seu cap, atenta; l'única cosa impossible era el seu silenci.

"Com dic", continuà el Professor, com un home caminant per la sorra espessa; "l'incident que ens ha passat i ens ha portat a demanar informació sobre el Marquès és un incident que vós podeu creure que val més que us l'expliquem, però com que ha tocat més al del camarada Syme que no pas a mi..."

Semblava que les seves paraules sortissin arrossegades com les paraules d'una antífona; però Syme que vigilava veié els seus llargs dits com repicaven veloçment sobre el cantell de la taula. "Heu de continuar. Aquest dimoni m'ha deixat eixut!".

Syme es llançà al portell amb aquella fúria d'improvisació que sempre li agafava quan estava alarmat.

"Sí, la cosa realment m'ha passat a mi", digué apressadament. "He tingut d'entrar en conversa amb un detectiu que m'ha pres, gràcies al meu capell, per una persona respectable. Amb el desig d'afermar la meva reputació de respectabilitat, me l'he endut al Savoy i l'he ben embriagat. Sota

aquesta influència, s'ha posat confidencial, i m'ha contat en poques paraules que dintre uns dos dies esperen detenir el Marquès a França. Així, com no sigui que vós o jo el poguem aconseguir..."

El Doctor continuava somrient de la manera més amistosa, i els seus ulls, darrera les ulleres, continuaven impenetrables.

El Professor signà a Syme que ell continuaria l'explicació, i començà altre cop amb la mateixa calma d'abans.

"Syme m'ha dut immediatament aquesta informació i hem vingut aquí plegats a veure quin ús estàveu disposat a fer-ne. Em sembla indiscutiblement urgent que..."

Tota aquesta estona Syme havia estat mirant el Doctor, gairebé tan fixament com el Dr. es mirava al Professor, però sense el somriure. Els nervis dels dos companys d'armes gairebé esclataven sota la tensió de la immòbil amabilitat, quan Syme tot d'una es decantà cap endavant i mandrosament teclejà el cantell de la taula. El seu missatge al seu aliat deia: "Tinc una intuïció".

El Professor, fent amb prou feines una pausa en el seu monòleg, signà: "Doncs seieu-hi al damunt".

Syme telegrafià: "És del tot extraordinari".

L'altre respongué: "Extraordinàriament ximple".

Syme digué: "Sóc un poeta".

L'altre replicà: "Sou un home mort".

Syme s'havia posat tot enrojolat, i els seus ulls lluïen febrosament. Com deia, tenia una intuïció, que s'anava convertint en una mena de delirant certesa. Reprenent els seus simbòlics repics, signà al seu amic: "Vós, amb prou feines us adoneu de quan poètica és la intuïció. Té aquella sobtosa qualitat que de vegades sentim en l'arribada de la primavera".

Aleshores estudià la resposta dels dits del seu amic. La resposta fou: "Aneu a l'Infern!".

El Professor, aleshores, continuà el seu monòleg merament verbal, adreçat al Doctor.

"Potser podria dir més aviat", digué Syme amb els seus dits, "que s'assembla a aquella inesperada olor de mar que es pot trobar en el cor de certs boscos luxuriants".

El seu company no es dignà respondre.

"O, potser encara", teclejà Syme, "és positiu com el cabell intensament roig d'una dona bella".

El Professor continuava el seu parlament, però en l'endemig Syme es decidí a obrar. Es decantà damunt la taula i digué amb una veu que no podia ésser negligida:

"Dr. Bull!"

El cap polit i somrient del Doctor no es mogué, però ells podien haver jurat que sota les seves ulleres negres el seu esguard s'havia adreçat vivament a Syme.

"Dr. Bull", digué Syme, amb una veu particularment precisa i cortès, "em faríeu un petit obsequi? Seríeu tan amable de treure-us les ulleres?".

El Professor es girà en la seva cadira i es mirà Syme amb una mena de furiós astorament. Syme, com l'home que ha posat la seva vida i la seva fortuna damunt la taula, es decantava endavant amb una faç ardorosa. El Doctor no es mogué.

Durant uns segons hi hagué un silenci d'aquells en què es pot sentir caure una agulla, trencat una sola vegada pel xiulet d'un vaixell en el Tàmesis. Després, el Dr. Bull s'aixecà a poc a poc, somrient encara i es tragué les ulleres.

Syme es redreçà d'un bot, i es féu un xic endarrera com un químic conferenciant després d'una reeixida explosió. Els seus ulls eren com estrelles i per un instant només pogué assenyalar sense dir res.

El Professor també s'havia aixecat d'un bot, oblidat de la seva suposada paràlisi. S'estontolava al respatller de la cadira i es mirava dubtant el Doctor Bull com si el Doctor se li hagués tornat un gripau. I, realment, hi havia una transformació gairebé tan gran.

Els dos detectius veien assegut a la cadira del davant un jove d'un aire infantil amb uns ulls castanys molt francs i alegres, una expressió oberta, robes corrents com les d'un escrivent de la city, i un posat indiscutible d'ésser molt bo i una mica vulgar. El somriure encara hi era, però podia haver estat el primer somriure d'un nadó.

"Ja ho sabia que jo era un poeta", exclamà Syme amb una mena d'èxtasi. "Jo sabia que la meva intuïció era tan infallible com el Papa. Eren les ulleres que ho feien! Tot venia de les ulleres! Donats aquests bestials ulls negres, i tota la resta d'ell, el seu aspecte sa i alegre el feia un dimoni vivent entre els morts".

"Això, certament, fa una curiosa diferència", digué el Professor tremolós. Però pel que fa al projecte del Dr. Bull...".

"Al diastre el projecte!", bramulà Syme al seu costat. "Mireu-lo! Mireu-li la cara, mireu el seu coll postís, mireu les seves beneïdes botes! ¿Creieu, eh, que això és un anarquista?".

"Syme!", exclamà l'altre amb un paroxisme d'aprensió.

"Eh! per Déu", digué Syme. "Ja m'arriscaré jo! Dr. Bull: Jo sóc un oficial de la policia. Aquí hi ha el meu carnet", i llançà la tarja blava damunt la taula.

El professor encara es creia que tot era perdut; però ell era lleial. Es tragué la seva tarja oficial i la posà al costat de la del seu amic. Aleshores, el

tercer home esclatà a riure, i per primer cop aquell matí oïren la seva veu.

"M'alegro extraordinàriament que hàgiu vingut tan d'hora, companys", digué amb una mena de volubilitat d'adolescent, "perquè podem marxar cap a França tots plegats. Sí, jo sóc de la força també", i els llançà una targja blava, lleugerament, com una mera formalitat.

Encastant-se un capell fort al cap i tornant-se a posar les ulleres del follet, el Doctor es mogué tan de pressa cap a la porta, que els altres el seguiren instintivament. Syme semblava una mica distret; i en passar pel portal, tot d'una picà damunt la llinda, amb el seu bastó, que sonà metàl·licament.

"Però, bon Déu Totpoderós!", exclamà, "si tot això es veritat, hi havia més maleïts detectius que maleïts dinamiters al maleït Consell!"

"Hauríem pogut lluitar fàcilment", digué Bull; "érem quatre contra tres".

El Professor baixava les escales, però la seva veu pujà de sota.

"No", digué la veu, "no érem quatre contra tres; no estàvem tan de sort. Érem quatre contra Un".

Els altres seguiren escales avall sense dir res.

El jove anomenat Bull, amb una innocent cortesia que li era característica, insistí a anar darrera de tots fins que foren al carrer; però essent allí, la seva robusta rapidesa es manifestà inconscientment, i passà endavant veloçment cap a una oficina ferroviària d'informació, bo i parlant als altres per damunt de l'espatlla.

"Fa alegria de tenir companys", digué. "He passat unes angúnies mortals de veure'm tot sol. Amb una mica més que em llanço al coll de Gogol i l'abraço, la qual cosa hauria estat imprudent. Suposo que no em menysprearеu per haver passat una mica de por".

"Tots els dimonis de l'infern", digué Syme, "han contribuït a la meva por. Però el pitjor dimoni éreu vós amb les vostres infernals ulleres".

El jove rigué delitosament.

"No fou una troballa?", digué. "Una idea tan senzilla, no és meva. Jo no tinc tant cap. Veureu. Jo volia entrar al servei de detectius, especialment al ram antidinamiter. Però per a aquesta feina volien algú que es pogués disfressar de dinamiter; i tots juraven i perjuraven que jo mai no podria semblar un dinamiter. Deien que el meu caminar era respectable, i que vist de darrera, jo semblava la Constitució anglesa. Deien que se'm veia massa ple de salut i massa optimista, i massa confiat i benvolent; em digueren tota mena de penjaments a l'Scotland Yard. Deien que si jo hagués estat un criminal hauria pogut fer la meva fortuna amb aquest aire tan d'home honrat; però com que tenia la desgràcia d'ésser un home honrat, no hi havia la més remota possibilitat que els pogués agradar fent-me passar per criminal.

Però a la fi em dugueren davant d'un personatge que era un dels grossos de la força, i semblava tenir un gran cap damunt les espatlles. I allí, tots els altres parlaven descoratjadorament. Un preguntà si una barba ben espessa podria amagar el meu plaent somriure; un altre deia que si m'embetumaven la cara podria semblar un negre anarquista; però aquell personatge els interrompé amb una observació de les més extraordinàries: "Amb un parell d'ulleres fumades n'hi hauria prou", digué tot convençut. "Mireu-se'l ara. Sembla un meritori angelical. Poseu-li un parell d'ulleres fumades i quan les criatures el vegin es posaran a xisclar". I així fou, per Jordi! Així que els meus ulls foren tapats, tota la resta, el somriure, les grans espatlles, el cabell curt, em feien semblar un perfecte dimoniet. Com dic, fou prou senzill un cop fet, com els miracles; però això no era la part realment miraculosa. Hi havia una cosa realment marejadora en l'afer, i el cap encara em roda quan hi penso".

"Què era?" preguntà Syme.

"Ja us ho diré". contestà l'home de les ulleres. "Aquest peix gros de la policia que em prengué tan bé la mida, que endevinà com les ulleres lligarien amb el meu cabell i els meus mitjons—per Déu, no m'ha vist mai!"

Els ulls de Syme tot d'una l'esguardaren fulgurants.

"Com anà això?", preguntà. "Em creia que hi havíeu parlat".

"Sí", digué Bull, "però parlàrem en una estança fosca com una carbonera. No se us hauria acudit mai.

"No ho hauria concebut", digué Syme, greument.

"És realment una idea nova", digué el Professor.

Llur nou aliat, en qüestions pràctiques, era un molí de vent. A l'oficina d'informació preguntà amb una comercial brevetat pels trens que sortien cap a Dover. Havent obtingut aquesta informació, carregà la companyia en un cotxe, i els posà a ells i es posà ell mateix dintre d'un vagó de tren abans que s'haguessin pròpiament adonat del vertiginós procés. Es trobaren damunt del vaixell de Calais abans que la conversa pogués brollar lliurement.

"Jo ja tenia disposat", explicà ell, "d'anar a dinar a França; però estic encisat de tenir algú que dini amb mi. Veureu, jo ja havia tramés aquella bèstia, el Marquès amb la seva bomba a l'altra banda, perquè el President em tenia els ulls al damunt, per bé que Déu sap com. Ja us contaré la història algun dia. Ha estat perfectament horrible. Cada vegada que provava d'escapar-me'n veia el President en algun indret, somrient des de la finestra d'un club o treient-se el capell des de l'imperial d'un òmnibus. Us dic, digueu el que vulgueu, que aquell minyó s'ha venut al dimoni; pot estar en sis llocs alhora".

"Així, heu enviat el Marquès?", preguntà el Professor. "Fa molt de temps? Sereu a temps d'atrapar-lo?".

"Sí", contestà el nou guia. "He mesurat el temps per tot. Encara serà a Calais quan nosaltres hi arribem".

"Però, quan l'atrapeu a Calais", digué el Professor, "què farem?".

A aquesta pregunta la cara del Doctor s'allargà per primer cop. Reflexionà una mica, i després digué:

"Teòricament, suposo, hauríem de cridar la policía".

"No pas jo", digué Syme. "Teòricament, primer m'hauria de tirar de cap a mar. He promès a un pobre minyó, que era un veritable pessimista modern, sota la meva paraula d'honor, de no cridar la policia. Jo no estic fort en casuística, però no puc trencar la paraula donada a un pessimista, seria com trencar la paraula donada a un infant".

"Jo em trobo en el mateix cas", féu el Professor. "He provat de cridar la policia i no he pogut a causa d'un jurament poca-solta que vaig fer. Veureu; quan jo era actor, era una mena de bèstia per a tot. Perjuri i traïció són els únics crims que no he comès. Si ho feia, no coneixeria la diferència entre el bé i el mal".

"Jo he passat per tot això", digué el Dr. Bull, "i ja he pres la meva decisió. Jo vaig donar la meva prometença al Secretari—ja el coneixeu, l'home que somriu de biaix. Amics meus, aquell home és l'home més absolutament infeliç que hi hagi hagut. Potser és la seva digestió, o la seva consciència o els seus nervis, o la seva filosofia, o l'univers, però ell és condemnat, ell és a l'infern! Bé, jo no puc girar-me contra un home com aquell i percaçar-lo. És com fuetejar un llebrós. Això pot ésser boig, però és tal com ho sento; i ve-li-ací.

"Jo no crec que sigueu boig", digué Syme. "He conegut que ho decidiríeu d'aquesta manera, així que..."

"Eh!", digué el Dr. Bull.

"Així que us heu tret les ulleres".

El Dr. Bull somrigué una mica, i travessà la coberta per mirar el mar assolellat. Després tornà endarrera, picant de talons distretament, i un silenci companyonívol es féu entre els tres homes.

"Bé", digué Syme. "Sembla que tots tenim la mateixa mena de moralitat o d'immoralitat; així valdrà més que n'afrontem la conseqüència".

"Sí", assentí el Professor, "teniu tota la raó; "i ens hem d'afanyar perquè ja veig el Nas Gris com es destaca de França".

"La conseqüència", digué Syme seriosament, "és aquesta: que nosaltres tres estem sols en aquest planeta. Gogol se n'ha anat, Déu sap a on; potser el President l'ha esclafat com una mosca. Des del Consell, nosaltres som tres

contra tres, com els romans que defensaven el pont. Però nosaltres estem en desavantatge, primerament, perquè ells poden recórrer a la seva organització i nosaltres no podem recórrer a la nostra, i segurament perquè...".

"Perquè un d'aquests tres homes", digué el Professor, "no és un home".

Syme assentí amb el cap i romangué callat un segon o dos; després digué:

"La meva idea és aquesta. Hem de fer quelcom per retenir el Marquès a Calais fins a demà al mig dia. Jo ja he considerat més de vint projectes. No el podem denunciar com un dinamiter; en això estem d'acord. No el podem fer detenir sota qualsevol trivial acusació, perquè hauríem d'anar a declarar; ell ens coneix i ho oloraria tot. No podem intentar de retenir-lo per assumptes anarquistes; es pot empassar moltes coses d'aquest estil, però no la idea de romandre a Calais mentre el Tsar travessa París en seguretat. Podríem provar de segrestar-lo, i tancar-lo nosaltres mateixos; però és un home ben conegut ací. Té tot un cos de guàrdia d'amics; és molt fort i valent i l'èxit és dubtós. La sola cosa que veig que es pugui fer és prendre avantatge d'allò mateix que és al seu favor. Jo em vaig a aprofitar del fet d'ésser ell un noble altament respectat. Vaig a aprofitar-me del fet que ell té molts amics i es mou dintre la bona societat".

"De què dimoni parleu?", preguntà el Professor.

"Els Symes són esmentats per primer cop el segle XIV", continuà Syme; "però hi ha la tradició que un d'ells cavalcà darrera de Bruce a Bannockburn. Des del 1350, l'arbre és del tot clar".

"S'ha tornat boig", digué el petit Doctor, mirant-se'l fixament.

"Les nostres armes", prosseguí Syme impertorbable. "són una barra vermella amb tres creus damunt camp d'argent. La llegenda varia".

El Professor agafà rudament Syme per l'ermilla.

"Ja som a terra", digué. "Esteu marejat o feu el plaga?".

"Les meves observacions són gairebé dolorosament pràctiques", respongué Syme sense pressa. "La casa de Sant Eustaqui és també molt antiga. El Marquès no pot negar que és un cavaller. No pot negar tampoc que jo sóc un cavaller. I per tal de posar l'afer de la meva posició social fora de dubte, em proposo a la primera oportunitat de llevar-li el capell d'una trompada. Però ja som al moll".

Desembarcaren sota un sol xardorós amb una mena d'enlluernament. Syme, que ara havia pres el comandament com Bull l'havia pres a Londres, els guià al llarg d'una mena de passeig marítim fins arribar a uns cafès que hi havia mig amagats sota una massa de verdor i dominant el mar. En passar-hi pel davant Syme agafà un pas lleugerament fatxenda i brandava el bastó com una espasa. S'adreçava palesament cap a l'últim extrem del ren-

gle de cafès; però s'aturà tot d'una. Amb un ràpid gest, comanà silenci als seus companys i després apuntà amb el dit enguantat una taula de cafè sota un devessall de fullatge florit, a la qual estava assegut el Marquès de Sant Eustaqui, amb les seves dents blanquejant-li entre la barba negra i amb la seva desvergonyida faç bruna ombrejada per un capell de palla groga i perfilant-se damunt la mar de color de violeta..

PAU ROMEVA, trad.

SECCIO DE POLEMIQUES

Per tal que cap manifestació valuosa de la producció intellectual catalana no resti enfora de la REVISTA DE CATALUNYA, *dins aquesta secció són acollits els treballs de to i tendències més diversos, i les rèpliques que suscitin, sense altres limitacions que aquelles que la convivència social imposa a la discussió. Gairebé no cal dir que en acollir els dits treballs, la* REVISTA DE CATALUNYA *no entén fer-se solidària dels judicis que hi seran exposats (sense que això vulgui dir que s'hagi de trobar en absoluta conformitat amb totes i cadascuna de les idees contingudes en els altres articles del sumari). La Direcció es reserva el dret de rebutjar els escrits que, al seu judici, no apleguin les condicions de publicació, i de tallar les polèmiques quan cregui que han perdut interès o deriven cap a formes inadmissibles. Tot treball publicat serà, però, retribuït.*

Els museus d'art i arqueologia de Barcelona

UNES notes de Joan Sacs publicades en el número passat de la REVISTA DE CATALUNYA referint-se a la conferència donada per Folch i Torres al Cercle Artístic i especialment uns acords presos pel Municipi per a la reorganització dels Museus, ens fan creure útil opinar en aquest tema tan important per als que ens dediquem a l'arqueologia i la història.

En general hem de manifestar la nostra conformitat amb Folch i Torres i la nostra discrepància amb Joan Sacs. Folch, defensa la divisió dels Museus en totes aquelles branques que els nuclis actualment existents semblen aconsellar, donant a cada Museu una personalitat i un funcionament propi. Assistírem a la seva conferència i llegírem els seus articles publicats fa un cert temps a "La Veu de Catalunya", però com que en aquest moment no tenim notes, no voldríem deformar el pensament del conferenciant. Digué

que es podia ja destriar tres nuclis principals en el conjunt de materials aplegats en els Museus de la ciutat: el nucli arqueològic, el medieval i el de l'art modern, i que cada un d'ells havia de formar un Museu independent.

Aquesta concepció de l'especialització dels museus és la que avui dia impera arreu del món, les grans baluernes heterogènies tipus British Museum o Louvre, són quelcom completament superat. I encara aquests grans museus es conceben com una aglomeració de museus diversos que han conservat una unitat de nom i de lloc d'instal·lació, però les seves seccions funcionen amb una direcció i una independència completes. El British és el millor exemple d'aquesta conservació tradicional de la part externa d'un organisme caducat estructurant-lo interiorment segons directives modernes. A França mateix, l'organització museística de la qual no pot de cap manera ésser presa com a modèlica, es fuig avui dia d'aquest caràcter heterogeni dels museus generals. Al Louvre no admetrien cap troballa prehistòrica, que aniria tot seguit a Saint Germain. De les troballes de Susa se'n va fer una sala especial independent de totes les altres instal·lacions. I els arqueòlegs francesos lamenten no poder separar d'una manera ben difinitiva tota l'enorme massa arqueològica que hi ha al Louvre de la pintura renaixentista i de tots els altres materials d'aquell vast museu. Però tots sabem com és de difícil desfer una institució de tan llarga tradició i renom. Qui més en pateix és l'arqueologia francesa, perquè, de fet, les seccions arqueològiques del Louvre són poc menys que mortes.

I hem parlat especialment del Louvre i del British perquè podrien ésser esmentats com a grans museus que contradiuen aparentment la nostra tesi. L'organització dels museus allà on ha arribat a una major perfecció, a Alemanya, als països del Nord d'Europa, l'organització més recent de museus italians, etc., és feta a base d'una creixent delimitació de museus el més copiosos possible de branques especialitzades.

A casa nostra on no hi ha tradició museística ni velles institucions prestigioses el nom de les quals calgui conservar, aquests problemes no existeixen i tenim les mans ben lliures per a donar una estructura moderna a la nostra organització de museus. Si es vol conservar una direcció única ha d'ésser d'un caràcter merament administratiu i encara de fet aquesta direc-

ció única ja existirà en el superior organisme que dirigeix la nostra vida cultural i artística. La veritable direcció dels museus, la tècnica, la científica, si es vol que aquests museus mereixin aquest nom, és a dir, si es vol que es tracti de col·leccions d'objectes ordenats científicament i que es mantinguin a l'alçada dels estudis o treballs de la branca respectiva, notòriament ha d'ésser encarregada a especialistes en les matèries corresponents i fins ara no coneixem cap arqueòleg capaç de dirigir una col·lecció de pintura moderna, ni cap crític o artista amb autoritat per a encarregar-se de la tasca exclusivament científica de dirigir un museu arqueològic.

¿Que a les ordres del director únic pot haver-hi diferents especialistes de les branques que comprengui el museu? De cap manera, admirat amic Joan Sacs. Per més equànime, per més intel·ligent que sigui la direcció, les seccions en les quals el rector de la vida del museu no sigui entès, patiran immediatament d'aquest fet, i a fi de comptes el director, si té una honestedat professional haurà de seguir a ulls clucs els consells dels tècnics a les seves ordres. Tenim a casa prous exemples d'això. En el Museu del Parc, la Secció arqueològica ha estat sempre la Cendrosa de la casa i en canvi la Secció medieval s'ha vist constantment atesa (dintre de les limitacions d'uns pressupostos irrisoris). Que digui la direcció del museu la quantia de les despeses fetes en cada una de les seccions i ens indiqui la contrapartida destinada a la Secció arqueològica per a compensar la despesa quantiosa (per altra banda admirablement ben esmerçada) de l'adquisició i instal·lació de les pintures romàniques o dels retaules, o en el museu d'art modern de la compra de La Vicaria. Sort ha tingut la Secció arqueològica de poder-se nodrir de les aportacions fetes per l'Institut d'Estudis Catalans, sinó llevat de la sala emporitana, seria gairebé inexistent. I consti que en dir tot això no fem cap acusació contra el Sr. Folch i Torres. Aquest ha obrat de la manera més lògica del món, és més, de la manera més intel·ligent, donant naturalment preferència a aquelles coses en les quals és una autoritat.

I de la direcció podríem passar a la composició de les Juntes o Patronats. Admirable és la Junta per l'autonomia que dóna al museu, més exactament, al seu director. Tots sabem que aquests organismes tenen un caràcter força passiu, la majoria dels vocals són persones de les que es pot dir

literalment que no saben de què va. Hi ha uns regidors i uns diputats entre els quals rarament, i és ben natural, hi ha cap especialista en cap de les branques del museu i que tenen un paper més aviat de fiscalització de les despeses com a representants que són dels organismes que aporten al museu els cabals públics. Hi ha després uns representants de les entitats artístiques (fixeu-vos-hi bé: *artístiques*), hi ha, finalment, uns anomenats vocals tècnics. Aquests sembla que haurien d'ésser els que controlessin l'obra no purament administrativa de la direcció. Però hi ha el criteri de donar el lloc de tècnics a persones que se sap a l'avançada que a penes intervindran en la vida del museu. En formar-se la Junta actual ens sembla que foren designats com a tècnics representants de la Generalitat, Santiago Rossinyol i la senyoreta Amatller. El pobre Rossinyol, amb un peu al sepulcre!, ni possesió del càrrec va arribar a prendre, que ja se sabia que no assistiria ni a una sola Junta! La senyoreta Amatller, intel·ligentíssima amateur d'art, però que era ben notori que diria sempre que sí, i que no sabem si ha arribat a acceptar el càrrec. Per tot l'altre, ja es pot veure que, en aquesta Junta la branca arqueològica del museu era exclosa gairebé del tot. Només deu haver-hi la representació de l'Institut d'Estudis Catalans que no corresponen pas sempre a arqueòlegs. I si les entitats artístiques eren cridades a nomenar vocals, les entitats on s'apleguen els arqueòlegs (l'Associació d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria especialment) no eren comptades. Folch i Torres, en la seva conferència, en fer l'elogi del sistema de la Junta va repetir fins a la sacietat que el museu i la seva Junta eren fets de cara als artistes, a la vida artística de la ciutat, a les entitats dels artistes. Jo pregunto: ¿I en arqueologia què hi tenen a veure ni què hi toquen els artistes, la vida artística de la ciutat, ni les entitats artístiques? Ja veu Joan Sacs que cal desglossar els museus a fi que no hi hagi seccions amb vida pròpia posades totalment en mans d'incompetents. I en dir això no ataco pas ni el sistema de Junta, ni molt menys que de fet tota la iniciativa i tota la responsabilitat correspongui al director. Sols demano que aquest director sigui un prestigi i una autoritat en la matèria del museu, i això és impossible en un museu en què s'hi apleguen les coses més diverses.

I ara, per acabar, un darrer punt. La migradesa dels nostres museus,

la indigència de les seves consignacions fa que en aquesta matèria tan cara que és fer un museu, ens calgui tocar molt de peus a terra per a no distreure els cabals de les coses indispensables en altres de merament accesòries i momentàniament de luxe. No cal dubtar que si Catalunya aconsegueix les seves llibertats, aquestes consignacions es veuran notablement augmentades, però tampoc cal fer-se masses ilusions. Estem en un país més aviat pobre, endeutat fins a la nou del coll (permeteu-nos la gràfica vulgaritat de la dita), i sobretot en un país en què, després de segles de bandarrisme i d'ocupació forastera, tot, literalment tot, està per fer. Això vol dir que sempre ens cal pensar que per molts anys les necessitats superaran infinitament a les possibilitats.

En aquest terreny, Folch va fer una enumeració relativament modesta del que es podia fer en matèria de museus. Modesta, però enorme en relació al que existeix. Nosaltres fins la vàrem trobar massa ambiciosa, i ens sembla que en molts anys no hi arribarem, anant tot bé! Ens sembla que salvar les romanalles que encara queden del patrimoni artístic i arqueològic de Catalunya i captar el que té més relació amb ella, impedir l'emigració en massa de tresors que tant ens afecten com els d'art vell de Can Plandiura i *tots els que estan en mans de colleccionistes* per més solvents i ben intencionats que semblin en quant al destí futur de les seves col·leccions, anar prosseguint metòdicament l'exploració arqueològica de la nostra terra i d'aquelles contrades que més en relació hi estan i procurar reunir en una col·lecció pública unes mostres dignes de l'art català actual en totes les seves tendències, és de moment una tasca que si la fem podrem estar ben contents. I vegeu com fins i tot ens mostrem imperialistes en els nostres propòsits en tractar de captar mostres de l'art d'Aragó, de València, de Castella, en pensar en estendre les nostres exploracions arqueològiques més enllà de les fronteres de Catalunya. Ajunteu-hi encara un Museu d'Art Popular (jo diria un Museu Etnogràfic) i de moment no podem pensar en gaire cosa més.

I ara no podem menys que fer una rèplica a Joan Sacs. En parlar de la creació d'un nou museu, objecta que això vol dir "un altre director, un altre conservador i tota la sèrie de buròcrates indispensables". Sí, amic

Joan Sacs, hi ha d'haver tota la sèrie de buròcrates que amb encert qualifiqueu d'indispensables. Un museu és un organisme viu i complex. Parlant del Museu Arqueològic, únic del que puc parlar a fons perquè és l'únic les necessitats del qual conec a fons, ja sap Joan Sacs que calen uns tallers de reconstrucció, de dibuix, de fotografia; que anexos al museu hi ha d'haver una copiosa biblioteca i el que és més difícil i tan important, copiosos arxius amb fotografies, dibuixos, plans, del material que hi ha al museu i del que no hi és, dels monuments que no seran mai al museu, de tot el material d'estudi inherent a la ciència a la qual el museu està dedicat; que el museu ha de fer excavacions, per a les quals li calen tècnics especialitzadíssims en aquesta tasca d'enorme responsabilitat científica a la qual tothom s'atreveix amb resultats desastrosos i irreparables per a la Ciència; que cal publicar aquestes excavacions; que cal publicar els resultats i les hipòtesis científiques que surtin de tots aquests treballs i estudis; que cal mantenir contacte actiu amb tots els organismes que arreu del món es dediquen a l'arqueologia; que cal mantenir canvis amb els museus similars, etc., etc., i si no tots els museus tenen unes tan complexes necessitats, mai no s'han de convertir en unes sales amb vitrines més o menys polsoses i amb teles penjades a les parets (un museu que hagi d'ésser això val més liquidar-lo). ¿I tot això, encara que ho fem amb la màxima modèstia qui vol que ho faci, Joan Sacs? No poden ésser més que aquests buròcrates que Joan Sacs sembla témer tant. I tant que convindria per al bon regisme dels nostres museus que Joan Sacs fos un d'ells! Per al nostra cas particular, bona part d'aquestes divergències són fruit d'aquest concepte tan erroni que lliga, declarant-les inseparables aquestes dues coses que són Art i Museus. Per això Joan Sacs comença parlant d'una divisió d'objectes d'art pur i d'art aplicat. Als arqueòlegs, això de l'art no ens preocupa en absolut. Que un objecte arqueològic, és a dir, un testimoni de la vida humana antiga, sigui o no sigui artístic ens és indiferent. El mateix inclourem en les sèries dels museus un crani humà (objecte poc artístic, certament), un groller sílex musterià o uns caixals de cavall encara menys artístics, però testimonis valuosos de l'existència d'aquella fauna en un moment determinat, que un vas o una estàtua del més pur marbre

pentèlic. Tot ocuparà el lloc que per la seva data i procedència hagi d'ocupar, segons l'ordenació científica (no artística) que el museu requereixi per a fer-ne un organisme actiu d'estudi i d'investigació.

És per tot això que celebrem l'orientació que sembla que prendrà la política museística del Municipi.

JOSEP DE C. SERRA-RAFOLS

NOTULES

Un any més

Amb aquest número de setembre, la REVISTA DE CATALUNYA compleix un any més, entra pròpiament en la seva vuitena anyada. L'any passat, per aquest temps, després d'un parèntesi d'alguns mesos, reprenia la seva publicació. Havia estat—semblava—al caire de la seva desaparició total. No era pas aventurat de predir-ne la mort. No ens escauria de fer ara l'elogi de la seva vitalitat. Que el facin, si de cas, els dotze fascicles publicats, aquest que ve a afegir-s'hi, i la continuïtat en l'avenir.

* * *

Ens escauria, en canvi, de fer algunes consideracions, suggerides per l'experiència acumulada en aquesta primera anyada de la segona etapa. I voldríem assenyalar, en primer terme, perquè és allò que més ens ha colpit, l'afluència constant d'originals, sense requestes reiterades ni esperes infinites. Hom recordarà que era aquest un dels punts més debatuts en tractar de les possibilitats d'una publicació mensual catalana del gènere de la nostra revista. Confessem que, en prendre'n la direcció, era aquesta una qüestió que ens preocupava fins al neguiteig. I certament, els primers esforços per a aplegar una certa quantitat d'original, abans de llançar-nos, sense massa risc, a la represa, foren més aviat esglaiadors: si no recordem malament, al cap de dos mesos i mig de recabar nombroses i immedites collaboracions i de rebre respostes, afirmatives en llur majoria, no havíem pogut aplegar sinó un parell d'articles.

* * *

Però de mica en mica, especialment des de l'aparició dels primers números, els originals van començar a afluir. El sumari on anunciem els articles per als números pròxims, apareixia ben nodrit, el gruix de la carpeta on els guardàvem

ens tranquil·litzava totalment. No obteníem totes les col·laboracions que hauríem desitjat obtenir, però de la qualitat i de l'interès de les que ens eren donades, en són prova visible els índexs dels dos volums apareguts.

* * *

La responsabilitat del director d'una revista, en aquesta qüestió de la demanda d'originals, ens sembla, especialment en un país com el nostre, singularment delicada. No creiem que s'hagi d'entestar a obtenir col·laboracions massa determinades, per molt valuoses que siguin i per molt de relleu que hagin de donar a la revista. Som poc nombrosos i cadascú té ja el seu camp de treball. Si aquest treball li ha d'ésser facilitat per la seva col·laboració en una revista, si la publicació d'articles adients li ha d'ésser un bon mètode de treball, sense gaires requeriments, "motu propio", acudirà a la revista. Hi ha casos, però, en què això representa una desviació per a l'intel·lectual, un allunyament de la seva línia de treball. El director de revista que importuni aquest home, fins a menar-lo a prestar-li col·laboració, farà potser un bé a la seva publicació ostentant-hi, com una conquesta, el fruit d'aquella col·laboració, però haurà fet mal a la causa superior de la nostra cultura. Coneixem per experiència la petita, però de vegades punyent, tragèdia de no poder-se consagrar exclusivament o gairebé exclusivament a l'obra que creiem més alta o més útil, de veure com altres feines i comandes s'entrecreuen en la marxa d'aquella obra, l'entrebanquen i l'ajornen, perquè no ens mostrem perfectament respectuosos envers l'obra dels altres. No insistim. I estem segurs que saben agrair-nos-ho. I fins i tot, a vegades, guardar-nos-ho. Per això, de vegades, al cap de molt de temps d'haver demanat col·laboració, quan ja ens resignàvem a renunciar-hi, un bon dia ens arriba un article que ens omple de goig.

* * *

Hi ha una altra mena d'escriptors que abunda a casa nostra molt més del que le snostres tradicions podrien fer esperar: l'escriptor peresós. Fixeu-vos-hi: hi ha escriptors molt ben dotats que a penes produeixen. Quant a aquests, ens plauria de tenir lleure suficient per a importunar-los cada dia.

* * *

Hi ha una altre tipus d'escriptor cada cop més abundós a Catalunya: l'escriptor discret. La seva difusió és un bon símptoma. Ell no faria la glòria resplendent d'una literatura, però en fa de saludable normalitat. Per a ell les planes de la revista són sempre obertes.

* * *

I hi ha una secció, la *Secció de Polèmiques*, oberta, es pot dir, a tothom. Hi han aparegut articles brillants i articles modestos. Tenim la satisfacció de no haver hagut de rebutjar, fins ara—i és un any de control—, cap dels escrits que hi han estat adreçats. Constantment hi han afluït, la qual cosa ens prova l'encert d'haver obert dins la revista una secció semblant. Es, si no ens equivoquem, una de les seccions que més d'interès ha desvetllat en els nostres lectors.

* * *

Hi ha un altre aspecte que fou molt debatut llavors que la qüestió de les revistes catalanes va apassionar el nostre món intellectual: llavors que les principals semblaven destinades a desaparèixer, entre elles la nostra; la qüestió de la puntualitat.

És una qüestió que ens ha preocupat molt. Ha estat una veritable lluita. La vaga d'arts gràfiques, pel novembre-desembre de 1930, endarrerint la revista d'un mes, va desbaratar-ne l'aparició regular. "És una llàstima—va dir-nos algú que hi tenia experiència—, perquè un cop endarrerida, costa molt de posar-la una altra vegada a l'hora".

Tenia raó. Malgrat la bona voluntat del personal de la Tipografia Occitània, així s'esdevingué. De totes maneres, ha estat rar el número que no ha aparegut dintre del mes. I avui creiem que, salvant causes de força major, la marxa normal de la revista, en aquest aspecte, està assegurada.

* * *

¿I en l'aspecte econòmic?—direu. La REVISTA DE CATALUNYA necessita encara l'ajut de les persones que, generosament, la van posar altre cop en marxa. Per fortuna, aquest ajut no li manca. L'ideal fóra, naturalment, que tingués vida pròpia. No podem fer-nos, de moment, masses illusions, en aquest ordre. Són moltes les revistes d'Europa que es troben en un cas semblant: recordem el plany de l'excellent *Revue de Genève*, desapareguda fa cosa d'un any. Però creiem que el nombre de subscriptors de la nostra revista pot augmentar. En els darrers temps de la primera etapa, quan ja havia deixat de publicar-se, hi hagué una desbandada en les subscripcions. Les baixes van prosseguir encara, no compensades per les altes, en ésser represa la publicació. Al començament del 1931, quan ja feia quatre mesos que apareixia de bell nou, hi hagué una notable afluència d'altes. Després, la subscripció ha restat estacionària. Resseguint-ne, però,

les llistes es troben a mancar molts noms de gents a les quals no seria indiferent que la REVISTA DE CATALUNYA vingués a desaparèixer.

No és el cas, per fortuna. Esperem que té llarga vida assegurada. Però ens plauria de veure-la ajudada per tots aquells que saben prear-ne la tasca i la missió.

FERRAN SOLDEVILA

CRONIQUES

Les arts plàstiques

Es sabut que en arribar la Primavera el govern francès, i de vegades algunes corporacions i àdhuc algun marxant d'art, organitzen cada any exposicions monogràfiques de gran volada, les quals atreuen a París molts de forasters de la millor mena, i fan parlar *urbi et orbi*. Això mateix sol fer a Londres la "Royal Academy" i a Madrid, cada dos anys la "Sociedad Española de Amigos del Arte". Abans de l'adveniment de la Dictadura els Ajuntaments de Barcelona organitzaven les exposicions de Primavera, de bon tros menys famoses que les exposicions suara esmentades, perquè eren a base de l'art modern català, i aquest art ja ens havia estat servit al detall durant els dotze mesos i durant tots els anys precedents. Les exposicions de Primavera organitzades a Barcelona tenien, però, un punt de contacte amb aquestes memorables exposicions monogràfiques obertes primaveralment a París, a Londres i a Madrid: tenien una petita part d'aportació estrangera a la qual hom tenia cura de donar un cert to monogràfic, el monografisme que correspon a un agrupament nacional; un any eren els principals pintors holandesos els que invitàvem, un altre any eren els belgues, una altra Primàvera sollicitàvem els artistes catalans de París. A darrera hora anàvem a organitzar una importantíssima exposició d'art extremoriental. I en plena guerra l'Ajuntament de Barcelona organitzà aquella gran exposició d'art francès modern que tan fonda impressió deixà en el nostre món artístic. La Dictadura suprimí d'una revolada aquest minso exposicionisme monogràfic que la nostra ciutat es permetia.

Les grans exposicions monogràfiques són importantíssimes des de diversos punts de vista. Representen en primer lloc una forta i molt sana nodrició artística, i àdhuc científica, quan les exposicions en qüestió ho són d'art antic. Representen una forta i sana nodrició, àdhuc per aquells pobles, per aquelles ciutats com

França, com París, que posseeixen una insuperada cultura artística i fabulosos tresors d'art, perquè ja els organitzadors de les tals exposicions monogràfiques curen de conformar-les amb matèries en el propi país deficitàries. Les exposicions monogràfiques de Primavera que organitzen París i Londres són a base d'una matèria artística que aquestes dues capitals no posseeixen, o no posseeixen en la quantitat que el gust parisenc o londinenc reclama. Són, doncs, exposicions de complementació de la cultura artística: eixuguen una llacuna, reforcen l'educació artística alhora que delecten. També paral·lelament a aquestes exposicions de complementació solen les grans capitals europees organitzar altres exposicions monogràfiques que són més aviat exposicions de recapitulació, les retrospectives d'artistes, d'especialitats o de períodes artístics nacionals. La "Sociedad Española de Amigos del Arte" les organitza amb aquest exclusiu caràcter nacional; els Ajuntaments de Barcelona també solien adjuntar a les exposicions de Primavera una retrospectiva d'algun mestre català desaparegut. No cal dir, però, la major ressonància de les exposicions de caràcter complementador.

París organitza enguany tres meravelloses exposicions monogràfiques, dues de complementadores: la d'art bizantí i la d'art antic português, i una de retrospectiva: la del pintor Edgard Degas. Adhuc sense comptar-hi la meravella de l'exposició colonial francesa organitzada al bosc de Vincennes, la primavera d'art parisenca fou, doncs, importantíssima: Tot el món n'ha parlat; la Premsa il·lustrada de tot arreu, àdhuc l'alemanya, n'ha fet extenses i lluïdíssimes informacions. París ha ben sabut mantenir el seu prestigi i àdhuc augmentar-lo.

D'una d'aquestes tres exposicions volem ocupar-nos en aquesta crònica d'art perquè, ultra les suggestions originals que la seva matèria suscita, Catalunya pot treure'n conseqüències profitoses. Ens referim a l'exposició d'art antic português, potser la més ressonant d'enguany, no sols a França, sinó àdhuc a Alemanya, a Austria i a Nordamèrica. En ésser exhibit fora de les fronteres pròpies l'art português del temps de les grans descobertes ultraoceàniques ha produït enorme sensació; s'ha revelat amb tot el valor artístic que posseeix, valor que era conegut per una ínfima minoria d'iniciats. Val a dir que en allò més important, la pintura, l'art antic português és una descoberta més recent encara que la dels primitius catalans i valencians; descoberta deguda en gran i principal part al senyor Josep de Figueiredo, actual director del Museu de Lisboa. És que aquells primitius dels segles XV i XVI que ara es troben en major part reunits al museu del carrer "Das janelas verdes", de Lisboa, són realment uns pintorassos per tots conceptes adorables. Influïts per llurs contemporànies, pintures flamenca i germànica, estan a l'alçada dels millors mestres d'Alemanya i de Flandes. Si és indubtablement que gairebé sempre els igualen en subtilitat i penetració, en sentiment i en traça, cal dir que, per afegidura, llur gràcia és superior, i llur colorisme més ric.

Però és curiós de remarcar que d'entre tots els primitius portuguesos, el més

pobre de color, diríem el més indigent, el més agre. Nuno Gonçalves, és el que ha cridat més l'atenció. Ja Josep de Figueiredo ha demostrat des del principi una passió tan exclusiva per aquest mestre que li ha fet relegar els altres tan superiors. Aquest abnegat historiador i reivindicador de l'art português, que ha escrit diverses monografies de Nuno Gonçalves, una d'elles monumental, ha posat l'art d'aquesta espècie de Zurbaran português a l'alçada d'un Greco i ha deixat els altres mestres a la categoria de comparses. Seduïts per la literatura i per l'edició monumental de la monografia susdita, els historiadors i comentaristes d'art dels altres pobles han anat repetint els mateixos conceptes, han anat escrivint els mateixos superlatius d'admiració. És de suposar, però, que no tota aquesta admiració sigui de suggerència literària, perquè el cert és que les poques pintures conegudes de Nuno Gonçalves són prou suggestionadores per a endur-se'n totes soles l'admiració de tothom, i molt particularment avui dia que el patetisme i l'efectisme sorprenen el gust de molta gent artista i artistant, adés gent desprevinguda, adés gent tenaçment previnguda. Les taules d'aquest celebradíssim primitiu lusità són realment d'allò més patètic i efectista que la pintura primitiva de tot arreu ens ha llegat. Són taules efectistes principalment per la grandària llur: les figures hi tenen la natural. Com que no estem avesats a veure figures d'aquesta grandària en les taules dels primitius, quan per execpció se'ns presenten així ens admiren; sense que tinguem en compte que en tals avinenteses el pintor és inferior, gairebé sempre, a ell mateix o als seus contemporanis que pinten a més petita escala. La pintura primitiva, que és específicament prima per relació a la pintura renaixentista i barroca, que és ampliació de miniatures, accentua desmesuradament aquella inconsistència quan representa els éssers i les coses a la mida natural: és pintura més inconsistent a mesura que s'acosta a la representació de grandària natural. Això ho podem observar en el cèlebre retaule de Gant, i més fàcilment encara en l'important Retaule dels Consellers; de faisó gairebé desagradable en el massa famós Retaule dels Pellaires. Nuno Gonçalves pinta encara més prim que els autors d'aquests dos retaules catalans. Però això no priva que, seduïts per la desmesura, pel caractericisme d'algunes fesomíes i per alguna condició extrapictòrica que es produeix mecànicament en aquesta pintura gonçalviana, alguns comentaristes desprevinguts no hi vegin pas inconsistència ni primor, sinó, tot al revés, robustesa i virior. Sampere i Miquel comparava els magres i gairebé ridículs profetes del retaule vergosià de Granollers a la pintura de Miquel Angel! Després de Sampere i Miquel molts d'altres crítics, comentaristes i historiadors han repetit aquell judici probablement exagerat.

L'art de Nuno Gonçalves és certament molt impressionant, molt personal, molt valuós. Però sense ésser tan personal ni tan impressionant, la pintura dels altres primitius portuguesos és més valuosa. Gregorio Lopes, el mestre del re-

taule de Sâo Bento, és superior en dibuix, en la dicció dels ropatges, tan amanerats en la dura i glacial pintura incolora de Nuno Gonçalves és ric de carnacions i el seu germanisme és del gènere més refinat, a la manera de Lluc Cranach alguna vegada. De Frei Carlos no es pot dir res o s'han d'esgotar a llaor seva tots els superlatius. Posseeix les qualitats de Gerard David i d'Isenbrandt, i els supera en finesa, riquesa i subtilitat del color. El seu dibuix és d'una unció parella al de Pietro della Francesca. ¿I què direm de l'art de Jorge Alfonso, sinó que és exquisit i ardit? I dels paisatges que guarneixen els fons de les escenes religioses que pintà el Mestre "do Paraïso" ¿què se'n pot dir en lloança, que no sembli exagerat? Paisatges immensos, detallistes i preciosistes com els dels primers mestres flamencs i hispano-flamencs, però amb la rica calidesa de color que ens encisa en els paisatges de Breughel el vell. I Eduardo o Portuguez, admirable també en la pintura de paisatges i en la dicció dels ropatges. I el Mestre de Santa Auta, el de les subtils entonacions ambarines més riques que en els primitius venecians, un dels pintors més expressius dintre un virtuosisme gairebé sobrehumà. I el Mestre de Santiago, tan notable en l'estranya harmonització dels tons rics, però llampants d'una part de la seva producció; més notable encara en l'altra producció no llampant, la qual es pot comparar a l'art de Frei Carlos. I encara l'art sorprenent del Mestre del Tríptic de la Misericòrdia, i Vasco Fernandes (o Grao Vasco!). I el Mestre del Juí Final, del Museu de Lisboa; i Christovao de Figueiredo i l'"Anònim de la Verge i l'Infant amb dos àngels", del susdit Museu... Tots aquests artistes són considerablement superiors a Nuno Gonçalves. Plau-me, doncs, de reivindicar l'art dels primitius portuguesos per damunt de l'art del gran Nuno Gonçalves, i de cridar l'atenció dels nostres amadors de bona pintura primitiva vers aquests grans ignorats mestres del Museu "Das janelas verdes".

Abans, però, de deixar aquest tema de la superioritat dels esmentats artistes sobre Nuno Gonçalves, voldria assenyalar una característica de la pintura d'aquest ja cèlebre artista que no crec pas que hagi estat assenyalada pels seus comentaristes. Les figures que dibuixa, més que pinta, Nuno Gonçalves, tot i estar illuminades d'un sol costat, projecten en terra ombres dobles i encreuades, talment com si fossin illuminades per dos focus molt distanciats.

Encara una altra observació. L'exposició d'art português organitzada suara al *Jeu de Paume*, de París, exhibia un retrat d'Alonso Sànchez Coello, que els portuguesos s'obstinen a considerar connacional pel seu cognom, que derivaria de Coelho, i perquè residí un temps a Portugal. No són més justos, però, els historiadors de l'art castellans en considerar-lo propi, ja que Sànchez Coello nasquè en terra de parla catalana, a Benifairó, a la província de València. Sànchez Coello és, doncs, tan català, o valenciano-català, com el gran Josep Ribera, que tothom considera pintor castellà.

Dèiem al començament d'aquesta crònica que les exposicions monogràfiques són interessantíssimes des de diversos punts de vista, tots ells favorables al país que organitza aquesta mena d'exposicions. Però hi ha encara un punt de vista a assenyalar, i aquest afavoreix particularment la nació estrangera que proporciona el material monogràfic. En aquest cas, Portugal ha beneficiat enormement de l'exposició reveladora dels seus artistes a París. I si anys a venir tornava a organitzar una exposició semblant a Londres, a Berlín o bé a Nova-York, Portugal tornaria a cobrar prestigi—que bé prou que el necessita i que li haurà vingut com l'anell al dit. El dictador Carmona ja sap el que es fa en desprendre en plena bancarrota nacional les grosses quantitats que representa l'organització d'una exposició semblant en terra estrangera i en riscar la pèrdua o deterioració d'algun d'aquests tresors artístics. Els pobles europeus, àdhuc els que no es troben desprestigiats, també necessiten el prestigi mundial; de prestigi internacional mai no se'n posseeix prou. Nosaltres, doncs, que si bé no som un poble desprestigiat, bé som un poble ignorat, massa nou en l'empadronament europeu, hauríem també d'organitzar a París o a Londres una ben sonada exposició d'art català—d'art català antic, sobretot.

El nostre art romànic és una cosa formidable i única; un bon recull de retaules, d'escultura i de miniatures gòtiques també produiria sensació. Després es podrien afegir vidres, ferros i ceràmica de Paterna, primitiva ceràmica de reflex metàl·lic (també ben seleccionada), i sobretot ceràmica ibèrica de la més ricament decorada—sense barrejar-hi res d'Alcora ni res de tot altre art que, tot i ésser de qualitat, no hauria d'ensenyar res a uns públics com els de París o de Londres.

Temps enrera estava emparaulada la prodigiosa col·lecció Plandiura per a ésser exhibida a París. Hauria estat molt bé una exposició del millor d'aquesta col·lecció a l'estranger; ella sola condensa el bo i millor de l'art català de tots els temps, inclús del temps modern. Ha passat la data convinguda per l'exhibició de la col·lecció Plandiura a París, i aquesta exhibició no s'ha realitzat. ¿És que hom ha desistit d'emprendre tan important manifestació artística, o és que només es troba ajornada? Sigui com sigui, ara que Catalunya reneix i recobra alguna vàlua internacional, ara seria l'ocasió de manifestar-se d'aquesta immillorable manera. En exhibir el nostre art antic al rovell de l'ou del món culte faríem ostentació del nostre passat. Essent l'art la cristal·lització més palesa de l'espiritualitat de cada poble i essent el nostre art antic un art de molta qualitat, no cal dir que l'esmentat exponent d'aquesta espiritualitat seria el millor, el més eficient que poguéssim triar. La impressió de força, d'intel·ligència i de sentiment que indefectiblement produiria el nostre art antic a la gent més refinada i més sensible no aniria sola. Els especialistes, els *savants*, la premsa, àdhuc els esnobs, que a París i a Londres també representen un valor intel·lectual, no podrien per

menys de relacionar aquest art, que floreix mirificament durant més de trescents anys seguits, amb el poble que el produí i amb la renaixença actual d'aquest poble. Es parlaria molt i molt bé de la nostra autonomia política actualment reconquistada, i la Catalunya dels temps romànics i gòtics en copsaria molt de prestigi, bona part del qual l'aprofitaríem les gèneres actuals, les de la Renaixença que palpem. I aquest prestigi seria com un bàlsam en la greu hora present, plena de perills i de dolors; en aquesta hora que el prestigi, sempre necessari, és una valor vital.

JOAN SACS

La Música

Música en discos

Música orquestral.—Música «da Camera». Solistes.—Cant. Música escènica. Solistes.—Jazz.

Un esdeveniment que els discòfils hauran de celebrar amb la més completa satisfacció és la publicació de l'apassionant partitura de Strawinsky, "Le Sacre du printemps", registrada per Leopold Stokowski amb la seva Orquestra de Filadèlfia, edició de la Companyia del Gramòfon. Després dels èxits extraordinaris i repetits, aconseguits per aquest mestre i els tècnics que amb tant d'encert el secunden, per als quals sembla no tenir secrets el micròfon i prestar-se dòcilment a totes les experiències, els mancava encara dur a feliç terme aquesta gesta, que creiem haurà de restar com una fita particularment brillant en la història del fonògraf.

És aquesta la tercera impressió que coneixem de l'obra esmentada. Una de les que l'han precedida, té l'especial valor d'ésser, diguem, el "document": és la interpretació del propi autor, portada a la cera amb un escrúpol extremat [1], i també amb una prudència que es fa evident, sobretot, en la manera de graduar les sonoritats. Strawinsky ha tingut, sens dubte, motius per a procedir així, i, a fi de comptes, les limitacions que s'imposà, segurament davant els perills de forçar la capacitat sonora, no resten gaire eficàcia a la seva versió. Tots els efectes hi prenen, per contrast, el just relleu. Stokowski, però, s'ha llançat a la difícil aventura menyspreant totes les dificultats i amb una ardidesa que hauria semblat temerària si, tractant-se d'ell, que ja ens té acostumats als miracles, no poguéssim descomptar sempre la victòria.

Hem de creure que el mateix Strawinsky haurà aprovat amb entusiasme aquesta impressió de la seva obra. L'execució és d'una exactitud que només pot haver-se aconseguit amb una preparació laboriosíssima i treballada, a més, amb un gran amor; la interpretació

[1] En una altra crònica ens ocuparem d'aquesta impressió i d'altres de diverses obres de Strawinsky, que figuren al catàleg Regal, dirigides pel propi autor.

la trobem ben fidel i justa tothora, i el registrament és d'una prodigiosa netedat, que, abans de conèixer aquests quatre meravellosos discos, ens hauria semblat impossible d'assolir amb la densíssima i complexa partitura.

Per més que la claredat dels timbres és una qualitat que ja no pot sorprendre els habituats als discos de Stokowski, cal remarcar-la i reconèixer la particular importància que pren en el registrament del "Sacre", car sovint la complicació de l'orquestra i les tessitures extremades a què són portats els instruments pel compositor, sembla que havien de multiplicar les dificultats. L'excel·lència dels executants, en tot cas, ha contribuït també en gran part a l'èxit. Bastaria esmentar, com exemples, el solo de fagot al començament de l'obra i les intervencions de les trompes quan sonen en el registre més agut. I com exemple de sonoritat ben pastada i equilibrada, el començament de la segona part ("El Sacrifici" - Introducció), on l'extremada divisió dels instruments d'arc crea un suggestiu ambient de misteri, que les veus llunyanes de dues trompetes amb sordina accentuen i omplen d'estranyes esgarrifances. Cal admirar, encara, la matemàtica precisió de ritme i de mesura en els dos dificilíssims episodis "Glorificació de l'elegida" i "Dansa "sacrale", que per llur especial estructura creen nombrosos problemes al més experimentat director d'orquestra.

Felicitem-nos d'aquesta important aportació als catàlegs del nostre país, que parla molt a favor de la casa que l'ha realitzada.

Altres impressions notabilíssimes de la mateixa Orquestra de Filadèlfia ens ha arribat recentment. Senyalem entre les més valuoses el "Concerto de Brandeburg núm. 2", de Bach, i una transcripció del "Corpus a Sevilla", d'Albèniz, feta per Stokowski. La magnífica obra de Bach és un encís escoltar-la en els tres discos que la contenen, registrats amb nitidesa impecable i opulents de sonoritat. Els solistes de la superba orquestra americana s'hi acrediten brillantment de grans artistes i fan admirar la bella qualitat de so que tots posseeixen i el refinament de llur tècnica. La interpretació és correcta i palesa un exquisit respecte a l'esperit d'aquesta música. Podríem, amb tot, remarcar que el moviment, en els temps primer i tercer, no arriba a la vivacitat que ens semblaria adient; però, ultra que això pot provenir de la interpretació, elàstica i no sempre fàcil, dels mots "Allegro" i "Allegro assai", té la compensació de fer guanyar claredat a la densa polifonia de l'obra.

El "Corpus" apareix amb un esclat de vida i color extraordinaris en la transcripció de Stokowski, feta amb escrupolosa cura dels matisos i feliç en tots els seus aspectes. Heus ací, doncs, un delicat homenatge al nostre músic, que hem d'agrair sincerament.

Un altre registrament notable, que pertany també al catàleg de la Companyia del Gramòfon, és el de la Simfonia núm. 13, *en sol major*, de Haydn.

La música d'aquest compositor, com en general la de tots els que han escrit donant més preferència a la substància musical que al color orquestral, es presta admirablement a les exigències de la tècnica de la impressió fonogràfica i resta clara i neta en els discos. L'obra a què ens referim és bellíssima i mereixia prou els avantatges de la divulgació que ara obtindrà sens dubte. El primer i el darrer temps són meravellosos models de composició, de ciència musical profunda, que es desplega, però, amb adorable naturalitat, sense que aparegui mai ni l'ombra d'un esforç ni un rebuscament per resoldre els problemes de desenrotllament i de modulació que el compositor es planteja i resol amb una gràcia inimitable, com si es lliurés al més amable i innocent dels jocs. El "Largo" que constitueix el segon episodi de la Simfonia, conté una infinita tendresa, que només en les obres de Mozart podrem retrobar expressada amb tan pura emoció, i el "Minuet" és d'una originalitat i, en certs passatges, d'una audàcia sorprenents. "Nihil novum"... Després d'escoltar les dues obres mencionades, el "Concerto" de Bach i la Simfonia *en sol* de Haydn, els esforços de molts

improvisadors de novetat que malden contínuament per sorprendre'ns, com ens apareixen indigents i amb tota la tristesa de la impotència!

La impressió d'aquesta Simfonia, executada per l'Orquestra Filharmònica de Viena, dirigida per Clemens Krauss, és bona, però la trobem excessivament sonora. Aconsellaríem al discòfil que compartís la nostra opinió, de fer sonar aquests discos amb agulla de fibra, si vol trobar la sonoritat i els matisos en el punt just.

* * *

La secció de música "da camera", la menys nodrida dels nostres catàlegs, s'enriqueix lentament, però amb obres de gran qualitat. La darrera que ens ha arribat és d'un interès excepcional: el "Concerto" per a clavicèmbal, flauta, oboè, clarinet, violí i violoncel, de Manuel de Falla.

Aquest mestre, que segueix indiscutiblement al cap de l'escola espanyola, amb aquesta composició, que ha recorregut ja tot el món amb un èxit significatiu, afirmà la més remarcable evolució del seu estil, que perdé en part certs atractius exteriors, però guanyà extraordinàriament en profunditat. El treball de composició és portat sempre en el "Concerto" amb rigor inflexible, les expressions són sovint crues i no reculen davant de cap audàcia, mentre la lògica del discurs la justifiqui; és una música, però, sempre vivent, que captiva amb el sentiment joiós que se'n desprèn com un pur perfum de la terra, i amb la gràcia dels seus ritmes, accentuats amb vigor i plens d'imprevist. El conjunt d'instruments, tractats amb traça magistral, sona meravellosament, i el clavicèmbal, amb les seves veus incisives li afegeix una vibrant i singular lluminositat.

El registrament és del tot reeixit i perfecta l'execució, confiada a artistes de primera categoria, amb els quals col·labora el propi Falla, que interpreta la part de clavicèmbal.

Per la vàlua de l'obra i per la devoció a la música selecta que la seva edició testifica, no regategem el nostre elogi a la casa Regal, que és la que ens ha ofert tan bells discos.

Entre els de solistes instrumentals, n'hem d'assenyalar a l'atenció dels col·leccionistes un del pianista I. J. Paderewski i un del guitarrista Andreu Segòvia, publicats per la Companyia del Gramòfon. En el primer poden admirar-se unes pulcres i expressives interpretacions dels Preludis de Debussy "Minstrels" i "Le vent dans la plaine", i en el segon, versions exquisides de la "Serenata", de Malats, trascrita per a guitarra amb gran encert, i d'un delicat "Nocturn", de Torraba, que Segòvia diu amb el seu tan encisador estil. El registrament d'ambdós discos és de tota excel·lència. Si la guitarra es revelà tot seguit com un instrument de grans qualitats fonogèniques, el piano ha donat molta feina als tècnics, però hom comença a oblidar els problemes que ha plantejat, ja que els darrers resultats aconseguits poden satisfer els més exigents. Cal dir, amb tot, que el joc del pianista influeix molt la sensibilitat del micròfon i per això no tots els artistes assoleixen el mateix grau de perfecció en les impressions. Paderewski, a judicar per aquest disc, és dels més aptes, i hem de considerar-ho com una gran sort, puix que els documents que d'ell podrem posseir seran d'un grandíssim interès.

* * *

Les impressions d'òperes completes s'han popularitzat més del que podia fer esperar el volum de cada edició, amb la conseqüència immediata del preu elevat que assoleixen. Així s'ha format ràpidament un gran repertori, on tots els gustos poden trobar satisfacció.

D'entre les darreres publicacions que hem conegut, hem de destacar les de "Tannhäuser" i de "Manon", les conegudes produccions de Wagner i de Massenet, editades aquí en discos Regal.

La casa editora no ha escatimat, certament, l'esforç per tal de donar a aquestes col·leccions el màxim prestigi. El registrament de "Tannhäuser" ha estat realitzat al teatre wagnerià de Bayreuth i el conjunt d'artistes executants, dirigits pel mestre Karl Elmendorf no pot ésser més ben seleccionat. Trobem en el repartiment els noms de Maria Müller ("Isabel"), Ruth Iost-Arden ("Venus"), S. Pilinszky ("Tannhäuser"), H. Janssen ("Wolfram") i I. Andresen ("Hermann"), que ens ofereixen ja les millors garanties, confirmades completament en tot el curs de l'execució. Ens ha causat un goig ininterromput escoltar el cant d'aquests notabilíssims artistes, tan ben preparats i tan intel·ligents, que posseeixen a la perfecció les parts que interpreten, i que sense acudir mai a cap recurs de mal gust (¡què lluny dels portaments insofribles i de les vociferacions dels anomenats "divos", camàlics analfabets del cant!), saben trobar tota l'eficiència expressiva i l'accent més eficaç de l'emoció. L'execució orquestral és també mereixedora de tots els elogis; en els primers episodis de l'obra, "Obertura" i "Venusberg" pot apreciar-se bé l'excel·lència de la massa d'instruments i la seriositat i justesa de la interpretació que sap donar a la música de Wagner el mestre Elmendorf. Cal remarcar que aquests registraments han estat controlats i aprovats per Siegfried Wagner, fermança gens menyspreable que és bo de tenir en compte.

"Manon" ha aconseguit també una impressió de qualitats difícilment superables. Encarregats de les parts principals hi trobem la soprano G. Feraldy i el tenor J. Rogatchewsky, que les interpreten amb el més complet encert. Dues veus, a més, esplèndides, que la perfecta emissió i el bell estil de cant fa brillar amb sorprenent esclat.

Es tan acurada també aquí la tria dels intèrprets, que fins en les parts menys importants, trobem artistes com Gaudin i Vieuille, de les condicions dels quals no cal que parlem, car són prou conegudes pel públic barceloní. Esmentem també, com un altre detall que reforça la nostra favorable apreciació, que els chors són tractats amb gran atenció i executen amb una rara justesa llur part, sovint ben plena de dificultats.

Odeon ens ha ofert alguns discos de cant que compten entre els millors del seu catàleg. La nostra admirada Supervia ha impressionat amb la perfecció de sempre "Cançó de Solveig" (Grieg), "Adieux de l'hôtesse arabe" (Bizet) "Occhietti amati" (Falconieri) i "Le printemps" (Grieg). La dicció plena d'encís d'aquesta artista, els matisos finíssims de les seves expressions i la plenitud de la seva veu, càlida i meravellosament timbrada, brillen amb tot esplendor en aquests registraments felicíssims. I no cal dir que les quatre interpretacions de la gran cantatriu són igualment perfectes, car és ben reconeguda ja la flexibilitat del seu talent, que sap adaptar-se amb completa justesa a tots els estils. Així apareix ben pura de línies la delicada ària de Falconieri, intensament emotiva la "Cançó de Solveig" i amb tota la seva delicada elegància la composició de Bizet, la frase final de la qual sap esfumar la talentosa artista en una suau melangia singularment insinuant.

Amelita Galli-Curci ens ha fet escoltar una altra vegada la seva veu tan bella i rica d'inflexions, en un disc (C. Gramòfon) que conté la prodigada "Cançó índia" de "Sadks" (Rimsky-Korsakow) i un eixerit "Bolero", de Delibes. En aquesta composició, sobretot, es fa remarcar el domini que l'artista té de la tècnica del cant i que li permet de vèncer amb elegant desimboltura les més espinoses dificultats.

BALTASAR SAMPER

COMPANYIA DEL GRAMOFON

Le Sacre du printemps" (Stravinsky). Orquestra Simfònica de Filadèlfia. Director: L. Stokowski. AB 650 al 653.—"Concert de Brandeburg núm. 2" (Bach). Id., íd. AB 677 al 679.—"Corpus a Sevilla" (Albèniz. Transcrit per L. Stokowski). Id., íd. AB 675.—"Simfonia núm. 13, *en sol major*" (Haydn). Orquestra Filharmònica de Viena. Director: Clemens Krauss. AA 193 a 195.—"Minstrels", "Le vent dans la plaine". Preludis. (Debussy). Pianista: I. J. Paderewksi. DA 1173.—"Serenata" (Malalts). "Nocturn" (Torroba). Guitarrista: A. Segovia. AA 198.—"Bolero: Les filles de Cadix" (Delibes). "Sadko" *Cançó india* (Rimsky-Korsakow). Soprano: A. Galli-Curci. DA 1164.

REGAL

"Concerto" per a clavicèmbal, flauta, oboè, clarinet, violí i violoncel. (Falla). LFX 92 i 93.—"Tannhaüser". (Wagner). Obra completa. Impressió al teatre de Bayreuth. Director: K. Elmendorf. LX 81 al 98.—"Manon" (Massenet). Obra completa. Impressió per artistes de l'Opera Còmica, de París. Director: E. Cohen. D. 15.156 al 15.173.—"Sweet Sue". Selecció. Orquestra Paul Whiteman. 9572.

ODEON

"Adieux de l'hôtesse arabe" (Bizet). "Cançó de Solveig" (Grieg). Conxita Supervia (contralt). 121.160.—"Occhietti amati" (Falconieri". "Le printemps" (Grieg). Conxita Supervia (contralt). 184.226.

El Cinema

Notes d'assaig.—*Cal atorgar, definitivament, una categoria acadèmica, universitària, al fet cinematogràfic. No solament ocupant-se de cinema amb un sentit exacte de la responsabilitat que comporta; no solament estudiant la seva estètica amb el mateix rigor i el mateix luxe d'aparat bibliogràfic que requereix, per exemple, un assaig sobre Leonardo o sobre Ronsard. Sinó també fent que els nostres fogars de cultura s'interessessin per la part perdurable, eterna ja, que la presència del cinema representa dins de l'estètica mundial. ¿Quants professors d'història de l'art dediquen deu, cinc, una lliçó tan sols, al fet cinematogràfic? ¿Quants sociòlegs han decidit d'incloure el cinema com a fenomen transcendent dins de la societat contemporània?*

Aquest tema ens menaria, possiblement, a un altre de més complex, que pot formular-se dient que existeix en tots els medis de cultura històrica un veritable

horror al fet contemporani. Com si el fet contemporani no pogués enllaçar-se i explicar-se sempre pel fet històric, i com si, precisament aquesta part de la història no fos la més viva i la més autènticament interessant.

I el fet és molt fàcil de constatar. Les històries de la literatura arriben fins el simbolisme i el modernisme; les de l'art fins a Monet o fins a Cézanne. Segurament aquests llibres benemèrits esperen per cixoplugar la vibració actual de les lletres, de les arts—i del cinema—a què deixin d'impressionar la humanitat, car són, pensen, productes que un dia o altre aniran a parar al museu on són molt més fàcils de catalogar.

Revisió de films

Algunes represes

Hallelluja.—La represa d'aquest magnífic *chef d'œuvre* de King Vidor s'ha vist voltada de la mateixa indiferència que provocà la seva primera projecció. El clam, unànime, de la crítica, la presència d'opinions valuoses, han contribuït ben poc a l'èxit d'aquesta banda. Ens lliuraríem al més negre dels pessimismes davant dels programes de moda que la carrincloneria operetesca han fet, encara, més insuportables. Potser, però, aquests centenars de persones que han vist amb gust *Hallelluja* no haguessin pogut aplegar-se fa tres o quatre anys; i ens imaginem que, per bé que una mica endarrerit, la progressió artística del cinema va creant un tipus d'espectador selecte en el qual cal confiar.

El darrer film de Vidor, està jugat exclusivament per negres. La curiositat que desvetllen els homes de raça diversa de la nostra, és ben clara en les arts—i en el cinema d'avui. (Recordem *L'Exprés blau,* d'Ilja Trauberg). Jo he remarcat aquest fenomen, que és molt complex, en una petita sèrie d'articles apareguts a *Mirador.*

Diríem que *Hallelluja,* és en essència el film que copsa la presència d'allò que és infinitament complex i immens damunt d'allò que és infinitament simple i petit. Déu pesant sobre una ànima humana, quan aquesta ànima és la d'un poble endarrerit, primari i sense complicacions com el poble negre. Per això Déu, fa remarcar Vidor, és per als seus negres una cosa terrible i magnífica, amb escenografia de trons i de llamps. Es projecta sobre la humanitat amb una caritat que no amaga amenaça i el culte és una forma de terror. Un terror que mena els gestos a una forma mística d'epilèpsia sublim.

Copsar això, fer plàstic això, ha estat l'obra de King Vidor. "Obra d'intellec-

tual" com remarcava Romains. Feta amb tota la profunditat i amb tot el mestratge del gran director americà.

Voldríem remarcar, finalment, en aquestes lleus notes de represa, la valor expressiva, patètica, vibrant, de les mans en aquest film. Aquest és l'exemple més viu de la vitalitat d'aquesta visió fragmentària del cos humà, que m'ha ocupat en un llibre recent.

* * *

Cares oblidades.—"Els actors, les actrius, hauran d'ésser tan bells com sigui possible. Hauran de posseir a més un rostre intelligent." Ens plau de formular aquesta regla, ara que, en els programes estivals figura *Cares oblidades,* film de Clive Brook i d'Olga Baclanova. Tota la noblesa i la intelligència de l'actor resplendeixen més vivament encara davant els signes d'innobilitat d'Olga Baclanova. "Entre un actor que exploti el seu perfil perfecte, dèiem també, i un altre que triomfi per la seva figura repulsiva, sempre haurem de decantar-nos pel primer. El cinema és una escola de beutat, de claredat, d'intelligència. Una *girl* ianki està molt més a prop de Grècia que una tragedianta italiana." Clive Brook, afegiríem, té la noble mirada d'un Apolló.

* * *

Su noche de bodas.—És un vodevil passat per l'écran. I és una llàstima. Perquè com a vodevil fa certa gràcia.

GUILLEM DIAZ I PLAJA

Cultura física

La intervenció oficial en l'educació física

Molts són els aspectes que ens parlen de l'avançament i de la civilització d'un poble; el més important dels factors és, sens dubte, el de la cultura dels seus ciutadans i dintre de la cultura té una gran importància l'aspecte físic. Si el país, al cap i a la fi, no és altra cosa que el que són els ciutadans que l'habiten, és evident la importància que té el nivell de cultura mitjana d'un poble. Prou vegades s'ha esmentat l'exemple de l'antiga Grècia, que quan fou la metròpoli del món civilitzat, era el poble més avançat en tots els aspectes de la cultura i, físicament, el més educat. Els Estats moderns, comprenent la veritat que aquest fet enclou, procuren per tots els mitjans d'organitzar la campanya constant pel millorament del nivell en l'educació física. Són precisament els països d'una per-

sonalitat més acusada, els que més curen de l'educació física. Concedeixen al millorament de les facultats corporals de l'individu, el valor que realment té en l'educació del caràcter individual i collectiu i la prova del que diem, està en què la cultura física, apareix en un primer pla en les grans organitzacions de joventut, que no estan precisament dedicades a fins materials. L'Acció Catòlica italiana, per aconseguir els seus fins de millorament moral del jovent, tenia creada la seva secció de gimnàstica i d'excursionisme, fins que arribaren a assolir un relleu en aquest aspecte; aleshores l'Estat, l'únic que pot exercir aquesta missió a Itàlia, impedí la ulterior expansió de les esmentades seccions d'Acció Catòlica. A Alemanya, que en aquestes qüestions hem d'esmentar tan sovint, els partits que aspiren al Poder, presenten un programa complet de solucions dels més importants problemes plantejats i tots tenen, o una secció de jovent que es dediquen a l'escutisme o a la gimnàstica, o bé, una entitat filial o adherida que compleix aquella funció. Les organitzacions de propaganda catòlica de diversos països europeus, entre ells França, Bèlgica i Holanda, enforteixen els seus joves associats per l'escutisme i l'esport. I coneguda com és la suggestió del gran nombre en el jove, es fan exhibicions que no tenen altre objecte que el de fer veure a l'individu el resultat a què ell, amb el seu esforç contribueix; els jocistes belgues, la "Nova Alemanya" i altres grans centres confessionals, recolzen en gran part la seva força, damunt de l'educació física i del caràcter, dels seus adherits.

La intervenció oficial en l'educació física, és molt diversa; perquè sigui eficaç i comprengui una majoria de població, no pot limitar-se al curt espai de temps en què el jove presta el servei militar obligatori; les dones no prestant el servei de les armes. A França, l'educació física és només controlada per l'Estat, que dicta des del ministeri de la Guerra les normes a les quals ha d'ajustar-se. A Alemanya, l'Estat dóna pràcticament la pauta en sostenir escoles models amb aquest fi; gairebé pertot arreu, l'Estat afavoreix les iniciatives plausibles, bé d'individus, bé d'escoles o d'associacions de solvència; és d'aquesta manera que l'acció que l'Estat controla és portada a la pràctica per un sens fi d'associacions amb una extrema gamma d'objectius i fins en algun gran país passa a ésser objecte d'alguna empresa comercial, com és el cas de certes companyies d'assegurances dels Estats Units d'Amèrica, que realitzen una propaganda entre els seus clients per la millora de la higiene dels seus costums. Els resultats de la campanya són palpables; la mortalitat disminueix, segons les estadístiques, encara que a obtenir aquest resultat hi contribueixen no poc les campanyes de profilaxi i higiene; és de tothom conegut que una gran casa alemanya editora de pellícules, es dedica també a fer-ne campanya d'higiene social, i cap alcalde impedeix la seva difusió.

El cas d'Itàlia, com el de Rússia, és d'un gran Estat que ha monopolitzat l'ensenyament i la cultura, comprenent-hi l'educació física, coneixedors de la

força que al seu costat tindran a la llarga; fàcilment s'apoderen, els partits col·locats en el Poder, de l'ànima dels joves, molt més si, com succeeix a ambdós països, l'Estat és l'únic que ofereix una organització eficient per haver anullat totes les altres. Denuncia eloqüentment aquest fet, el que succeí a l'Acció Catòlica. Lluny de nosaltres cap partit pres, només volem fer notar com certs Estats no han cregut convenient de deixar en mans del propi país l'educació dels ciutadans, sense que això suposi que deixen abandonat aquest aspecte, sinó molt al contrari; en els dos Estats citats, l'educació física és, en determinades circumstàncies, obligatòria.

* * *

I voldríem parlar, encara que només sigui breument, dels treballs manuals, pels no professionals; és aquest un enginyós mitjà de provar i millorar aptituds. Tothom sap com això és útil i pocs en fan cabal. És aquest un dels caires remarcables que existeixen en el pla de l'organització germànica, exposats en la crònica anterior i que pensem perfilar en un proper número. L'època més apropiada per a començar a aprendre les habilitats manuals, són els anys de la infància i de la joventut. Els instructors de les organitzacions escutistes alemanyes, ensenyen els minyons al seu càrrec, les més variades coses. Així s'estimula el sentit d'especialització del noi i aquest posa més amor al seu treball; no és pas que sempre els ensenyin de fer coses útils; ben al revés, són coses per a llur divertiment, el que fan la majoria de les vegades; és natural que així sigui, puix que la finalitat ja està aconseguida en fer algun objecte, i cal que l'objecte ofereixi algun alicient; aprenen de fer joguines, estels i petits objectes innecessaris, al mateix temps que s'entretenen per a fer algun aparell de més envergadura, com són barques i planejadors. Ací apareix ben palesa la influència que té l'ajut oficial: la construcció de planejadors i els entrenaments de vol sense motor, a Alemanya, han estat afavorits pels governants, potser perquè el tractat de Versalles limita el nombre d'avions i de pilots. Alguna cosa s'ha fet a Catalunya en aquest sentit, encara que mancant en absolut, per descomptat, l'ajut oficial. Tot ha estat degut a una iniciativa particular, patrocinada per una entitat, no pas aeronàutica, sinó de joventut. Cal dir que no és solament l'ajut oficial el que ens diferencia del cas d'Alemanya. Allí afavoreixen l'esport amb planejadors i barques, les condicions del país; l'existència de regions muntanyoses immediates a grans plans, són bones circumstàncies per a llançar-se des d'un planejador; la Mediterrània castiga més les embarcacions petites que la Bàltica i la Mar del Nord. Ací les barques han d'ésser més resistents. Però aquestes dificultats seran vençudes i aviat a Catalunya, aquests esports nous comptaran amb un bonic nombre d'adeptes.

L. I I. VIDAL I GUITART

ELS LLIBRES

BACH I RITA, Pedro.—"The Works of Pere Torroella". - Instituto de las Españas en los Estados Unidos. - 1930.

Temps ha, potser una anyada, que la impremta Occitània va començar la impressió d'aquest llibre, i fa alguns mesos que ha estat donat a la publicitat. Es una obra destinada en part a estudiar la personalitat i l'obra del poeta català del segle xv Pere Torroella o Torrella, en part a editar les seves obres completes. El conjunt de la monografia va servir a l'autor per a l'obtenció del títol de Doctor en Filosofia en el departament de Llengües Romàniques, de la Universitat de Nova-York. El nucli principal de l'obra és format pel text de les composicions de Torroella, així en català com en castellà, així en prosa com en vers. Es tracta del text crític establert damunt del text manuscrit que apareix més complet i correcte. Això no vol dir que puguem sempre refiar-nos d'aquest text. Més d'una vegada si volguéssim refer el poema original hauríem—ens sembla—de recórrer a les variants que ens donen els altres manuscrits i que el senyor Bach reprodueix curosament al final de cada composició. Ben entès, el mètode seguit en la seva edició crítica ens sembla el correcte. Si en lloc de tractar-se d'una edició d'aquest gènere es tractés d'una edició d'altra mena ja no fóra acceptable. Només potser en algun cas ben manifest d'errades del text bàsic, podria el senyor Bach haver substituït la variant defectuosa. Així, per exemple, el *Lai* que comença *Qui volrà veure un pobre estat,* diu en la segona estrofa:

Aquest meu lay tinch dolorós,
De gemecs, plants, sospirs e plors
Entrellaçat dins mes amors
Vingue llegir.

Evidentment, el primer vers és defectuós i ha de dir, d'acord amb altres variants i amb el sentit:

Aquest meu lay tint de dolors...

Però la qüestió és perfectament opinable, i no faríem retret al senyor Bach d'haver restat fidel sempre al seu mètode, que—repetim-ho—em sembla el bo. (De passada, puix que hem esmentat aquest *Lai*, fem observar que, ultra les vegades que el senyor Bach indica—pàg. 170—ha estat publicat pel senyor Moliné i Brasés en *Les cent millors poesies de la Llengua catalana*).

La present edició de les obres de Torrella és tan completa com ha estat possible al senyor Bach de fer-la. És curiós, és veritablement paradoxal, com ell mateix indica, que les soles composicions que manquen es troben a Nova-York i solament a Nova-York, precisament allí on ha treballat i on treballa el senyor Bach, "instructor" en llengües romàniques del Collegi de la Ciutat.

Una introducció d'una setantena de pàgines precedeix l'edició de les obres. S'hi dóna una visió històrica i literària conjunta que serveix de fons a la figura del poeta estudiat, s'hi apleguen les seves dades biogràfiques, s'hi estudia la seva reputació, força gran, deguda principalment al seu "Maldezir" contra les dones, en castellà.

És una introducció ben interessant. més interessant com més concreta, com més es cenyeix a la figura i l'obra de Pere Torrella. Les grans síntesis històriques són sempre perilloses per al qui no ha estudiat a fons i en detall els periodes que es llança a sintetitzar i no ens fóra difícil d'assenyalar algunes errades en la que assaja el senyor Bach i Rita. Així, per exemple, quan afirma que les lluites peninsulars del temps d'Alfons el Magnànim i Joan II de Castella, són les primeres en què Catalunya es veu obligada a girar els ulls cap a l'Oest per a altres objectius que per a lluitar amb els sarraïns, l'autor oblida, entre altres coses, les guerres amb Castella en temps de Jaume II i Pere el Cerimoniós, i que Catalunya a penes va intervenir en les lluites peninsulars del temps d'Alfons el Magnànim.

Tot amb tot, l'obra del senyor Bach i Rita representa un esforç molt digne de respecte i de lloança. Esperem que la seva activitat erudita no s'aturarà ací, i que persistirà en els seus treballs. Té un camp ben delimitadament eficaç en què esmerçar-los: contribuir a fer conèixer figures de la nostra literatura al públic i als estudiosos de llengua anglesa.—F. S.

MONTOLIU, MANUEL.—"Breviari critic, vol. III, 1927-1928". - Publicacions de l'Oficina Romànica.

Manuel de Montoliu segueix aplegant en aquest volum les seves crítiques periodístiques de "La Veu de Catalunya", les quals prenen així una major transcendència. Esdevenen amb la seva ambició de totalitat, història literària. Fins podem adonar-nos-en que ja són de bon principi, redactades amb aquesta finalitat: que tenen la interna unitat i cohesió de pensament necessària per assolir-la, i que són desenrotllades amb una norma i pauta prèvies. És difícil de trobar-hi contradiccions i inconseqüències. Altrament, Manuel de Montoliu és dels crítics catalans més ben preparats per elevar la seva tasca a la categoria de magisteri. En els seus estudis ens trobem amb una informació vasta, que obra a la intelligència del lector insospitades prespectives i alhora, en molts casos, amb una comprensió no gens comuna de l'obra estudiada. Sovint aconsegueix endin-

sar-se en la mateixa consciència de l'autor i trobar-ne les arrels més fondes de la seva producció literària.

Com en els anteriors reculls, els millors estudis són en aquest també, els dedicats a la poesia. Lòpez Picó segueix tenint, en l'autoritat de Manuel de Montoliu, el millor exegeta. La complexitat del món que Guerau de Liost creà amb les seves "sàtires", és així mateix, lúcidament i penetrantment destriada. Al costat d'aquests estudis, podríem posar-hi el nom del "Teatre de la Natura", de Rovira i Virgili. I això no és una excepció al que diem sobre el particular encert que Manuel de Montoliu té en les seves recencions de poesia, ans la confirmació: que a desgrat d'haver classificat el "Teatre de la Natura" en el capítol de "Novella i prosa literària", pel seu lirisme i pel seu subjectivisme podria ésser perfectament classificat entre la producció poemàtica.

Les preferències o la major comprensió que Montoliu té per a la poesia que per altres gèneres literaris, pot ésser deguda a diverses causes. Una d'elles és, sens dubte, al poeta de la seva joventut que porta enterrat en el fons de la seva ànima. Una altra és que fins avui la poesia ha estat la branca més florida de la literatura catalana: i no cal subratllar que com millor és una obra, el crític es troba en un terreny més fèrtil per a les seves especulacions. Les obres realment febles, no serveixen ni per a les reaccions negatives. Però potser hi ha encara un tercer motiu per a una tal preferència: i és que la poesia catalana no surt sinó rarament—no surt almenys en els millors poetes—de la més pura ortodòxia; és sovint poesia religiosa i fins, de vegades, poesia confessional.

És per un motiu contrari que els novellistes, i fins els assagistes i periodistes, no tenen en Manuel de Montoliu un crític tan comprensiu. La seva posició moral li fa trobar condemnable, fins artísticament, tota producció que exposi problemes sexuals, que s'inspiri en freudisme, que tingui una tendència i que no sigui explícitament ortodoxa en les qüestions psicològiques o metafísiques que hi siguin plantejades. La novella cosmopolita, un simple film literari, l'humor disolvent són també per a ell objecte d'anatema. Els horitzons a què vol reduir la novellística catalana i fins la prosa en general, són ben casolans i limitats. Però el pitjor no és que Manuel de Montoliu vulgui imposar aquests límits, sinó que negui que fora d'aquests límits hi pugui haver res digne d'interès. Totes aquelles coses que els despassin seran, per a Manuel de Montoliu, menyspreables documents humans, cròniques de la nostra època tèrbola. La condemna, de moment, sembla dura. Però és una condemna que cau damunt del cap del crític que la formula. ¿És què Manuel de Montoliu no s'ha adonat que la millor novellística no aspira precisament a altre títol que al de document humà, que al de crònica de la seva època?

Aquesta posició de Manuel de Montoliu no té altesa intellectual. Dubto també que tingui altesa religiosa. En tot cas deuen esgarrifar-lo els casos de crítics catòlics com Lleó Daudet, apologista de Baudelaire, o d'Henri Massis que, en combatre Gide, fa l'apologia més forta del seu talent.

Altrament, la posició de Montoliu lleva, en tot cas, autoritat al seu "Breviari". D'ací que no tingui avui el prestigi que pel seu talent i la seva preparació es mereixeria. D'ací que la seva opinió pesi tan poc en les valoracions dels autors actuals i que fins l'oblit menaci, per endavant, la seva obra. Però es juga, sobretot, l'autoritat com a historiador de la literatura catalana, quan es creu obligat a bandejar del seu breviari, un escriptor com Josep Pla. Els batallons de silenci

—per a dir-ho amb la frase afortunada de Carles Riba, al qual el seu catolicisme no limita—que Manuel de Montoliu mobilitza, el fan un historiador mancat, un historiador suspecte.

Encara a rebaixar el valor del "Breviari crític" hi influeix i no poc, la importància que hi prenen autors que no tenen altra mèrit que el de la seva ortodòxia. Cert que amb aquesta parcialitat Manuel de Montoliu no fa més que subratllar la infelicitat d'algun autor. Però cal de totes maneres preguntar-se: ¿si un autor heterodox, mostrés una parcialitat semblant, no el creuria el propi Manuel de Montoliu, mancat d'honestedat?

Aquest tercer volum del "Breviari crític" és completat per una selecció de les crítiques que Octavi Saltor publicà a "La Veu de Catalunya", durant el temps que la collaboració de Manuel de Montoliu hi fou interrompuda. Manuel de Montoliu no hi hauria pogut trobar millor epígon. Octavi Saltor hi segueix, amb intelligent discreció, les orientacions del seu mestre.—D. G.

SANCHEZ-JUAN, SEBASTIA.—"Cançons i poemes". - Llibreria Verdaguer.

Un nou aplec de produccions de Sànchez-Juan forma un llibre tan divers, que, si no tinguéssim present el diagrama evolutiu de la seva poesia des de "Fluid" (any 1923),ençà, gairebé ens desconcertaria. És, no obstant, un llibre ben personal, car davant de cada una de les seves estrofes, se'ns fa difícil de recordar el nom d'un altre poeta, fins quan aparentment es despersonalitza per recórrer a una fórmula de poesia exòtica o de poesia popular. Adhuc quan el tema no és en ell mateix una novetat, viu i es colora en una atmosfera particular. I això, més que repetir-se en una mateixa fórmula, més que glossar una mateixa idea, és el que constitueix la personalitat d'un escriptor.

Essencialment tres actituds diferents, però complexes en elles mateixes es troben en aquest volum. Una d'elles comporta un simple joguineig literari: són reaccions arbitràries davant de la realitat més imminent. La gràcia de les imatges, l'agilitat del vers, un enginy humorístic, ho és tot en aquestes composicions. Hi ha només que el poeta epidèrmic i graciós que es lliura a fer jocs malabars amb els estels.

En altres es presenta com un poeta sentimental. És el Charlot que plora. L'humor, que de vegades revesteix aquesta poesia, la fan més trista encara, més melangiosa, més arrapada al cor. La més característica de totes, en aquest aspecte, és la que titula "Romanso": ambient frívol, personatges que endevinem espellifats, amor grotesc, però que la seva impossibilitat de realització emplena amb tota la tristesa dels somnis impossibles, i que deixa l'angoixa amarga, de les coses que si un hom no pensés, farien riure. En "Romanso" hi és emprada la forma que li dóna títol, però en el seu popularisme el pastitxo hi és exagerat, per a subratllar, sens dubte, tot el que de la poesia popular, el separa la seva poesia.

En altres poemes el poeta s'eleva més encara. L'emoció—humana o religiosa—és més forta i ja no es pot amagar sota la disfressa de pallàs. És el poeta que canta a "Sant Jordi", a l'"Eucaristia", el poeta que dedica als *Orbs* aquella estrofa tan aconsoladora per a ells, tan plena, però de melangia per als que tenen els ulls oberts a la llum d'un sol tan ple de taques. Llàstima que, a desgrat de la

seva emoció aquesta estrofa dels *orbs*, deixi en el seu vers final, insatisfeta l'orella.

Però, sens dubte, el millor poeta que hi ha en Sànchez-Juan és el que no abandona del tot la seva disfressa de pallàs, el que no surt dels carrerons estrets de la ciutat bigarrada i trista, que no munta més amunt dels terrats, que barreja la seva veu als compassos de jaz i que prova, inútilment, de dissimular la seva tristesa. És el millor poeta, el que ens deixa moments més plens d'emoció.

¿El millor? ¿Què ens anuncia aquella darrera estrofa que tanca el volum? Estrofa vagament misteriosa, d'un gran liric, que no podem esquitllar la temptació de copiar.

"Les llums del món fan uns reflexos tristos,
les veus mortals es passen com els llirs.
Déu meu, Déu meu, aquells camins mai vistos,
faran una olor morta de sospirs?"

Més que cap altra poema, aquesta simple estrofa, ens diu com és de gràvid l'esdevenidor de Sànchez-Juan.—D. G.

TASIS I MARCA, RAFAEL.—"Vint anys". - Biblioteca A Tot Vent.

Aquesta primera novella llarga de Rafael Tasis i Marca, és una mena de fris de la joventut bercelonina actual; d'una joventut sorpresa en un moment accelerat d'evolució, amb els seus ideals i defallences, amb el seu encongiment casolà o la seva ardidesa aventurera. L'autor s'hi mostra un observador atent i sense partit pres. Reflexa, per igual, la melangia del fracàs que la joia del triomf. Però el seu mèrit principal és el d'haver sabut crear una deliciosa figura femenina, alhora tendra i baronívola, en la qual són concentrades les millors qualitats de l'actual jovenesa catalana.

Així, amb la seva barreja de costumisme i de psicologia—foses en una acció que esdevé més interessant a mesura que avança—, l'obra de Tasis i Marca depassa la novella de pur entreteniment, per esdevenir dintre del tema assenyalat, una crònica de la nostra època.

Tasis i Marca ha escrit aquests "Vint anys", amb una prosa flexible i matisada, assolida en l'exercici no gens planer de la traducció d'"El retrat de Dorian Gray" i de "La Nimfa Constant", de Margaret Kennedy.—D. G.

ALTRES LLIBRES.

"Hores tràgiques i anècdotes de la guerra", d'Artur Vinardell i Roig, és un diari dels primers set mesos de la Guerra Gran. L'autor, resident aleshores a París, hi anota els principals esdeveniments i les seves impressions personals. El seu estil, sobri i sec, agafa, per la mateixa força dels fets, una trepidació dramàtica. Es, doncs, un document viscut, sense gaire literatura, que pot esdevenir força útil als que vulguin historiar aquells dies.

D'aquest diari, l'autor en donà una lectura a l'Ateneu de Girona el 21 d'abril de 1926. En data més pròxima (1930), ha estat publicat amb unes paraules proemials, de Carles Rahola, que són una bella semblança d'Artur Vinardell, al qual

ens pinta com a un home de cor, que creu encara "en les bones causes i en els grans ideals". Aquelles paraules de Rahola, expliquen el fervor amb què el diari de guerra d'Artur Vinardell és redactat. Així mateix el temps que Vinardell ha estat allunyat de Catalunya expliquen, ja que no justifiquen, la seva anarquia gramatical.

"Un adolescent fet home", de Miquel Josep i Mayol, és una novella d'ambient cosmopolita que palesa en el seu autor certes aptituds per escriure narracions entretingudes. La seva prosa, però, és embrionària, el seu català deficient. És, doncs, una temeritat, intentar d'escriure obres de pura creació literària, amb una tan sumària preparació. Els resultats han d'ésser forçosament nuls. La prosa catalana fa ja prou temps que ha sortit de la infantesa perquè un autor pugui permetre's encara aquesta mena de balbuços. Cal emprendre les tasques literàries, fins les més frívoles, amb una absoluta preparació idiomàtica. Altrament, és fa avui un ben minso servei a Catalunya.

Margaret Kennedy, en "La Nimfa Constant" (edicions Proa), ens fa l'estudi psicològic d'una singular família d'artistes esparracats: uns nois i noies sense altra preparació que una sòlida instrucció musical, abandonats a llurs instints, presoners de llur sensibilitat. La topada amb la moral, amb l'ordre i els prejudicis burgesos, és el seu drama. L'autor el fa sensible mitjançant l'amor d'una d'aquestes bohèmies, la constància de la qual la fa arribar, sense protestes i sense rebellar-se, a una mort resignada. La tendresa i la sensibilitat, són les característiques més vivents de l'obra. Per la seva veritat profunda i pel seu sentiment poètic de la vida, deixa una sensació de melangia i d'encís.

Tasis i Marca ha fet sensible en la seva traducció, tota la gràcia, tota la delicadesa i fins el súbtil humor d'aquesta història.

"Els cors purs", de Kessel (Biblioteca A Tot Vent), són unes narracions d'una violència i força sorprenents. "Els cors són purs—diu Kessel—com una metzina o com una pedra, per llur violència i llur integritat". Narracions certes, més per l'esperit que per la lletra, són una barreja de reportatge sensacionalista i de creació literària. L'autor, amb ambients i amb figures que ha conegut, ha bastit la seva fàbula. Ha volgut fer sensible a l'esperit del lector distret, uns quants aspectes de la vida actual "la més fecunda en tragèdies". Just Cabot ha fet la recreació catalana d'aquestes històries de sacrifici, de sang, de voluptat i de sadisme.

A la col·lecció "Els clàssics del món", l'Editorial Barcino publica el segon volum de les obres completes de Molière. Conté una de les obres més conegudes i més divertides de Molière—una de les més típicament molieresques,—"El casament per força", en la seva forma de comèdia i de ballet: "Les trapelleries de Scapin", que és una de les seves farses més sorprenents i mogudes; "L'atabalat", una de les primeres comèdies de Molière, en l'alba del seu geni, i aquesta petita i singular joia d'"El Sicilià", digna d'esdevenir més popular encara.

Alfons Maseres ha fet com del primer, la traducció d'aquest segon volum, amb un català força gustós, que deixa trasparentar adientment la vivacitat que Molière mostrà en aquestes obres. Una petita nota preliminar ens dóna les dades més essencials de cada una d'elles i un judici sumari i assenyat.

La Biblioteca literària publica "Animes Honrades", de Grazia Deledda, novella rural, de costums sardes, on l'interès de la narració és combinat amb la destra pintura dels caràcters i l'evocació, no exempta de poesia, dels ambients. Maria Mariné l'ha traduïda amb deseiximent i claredat.—D. G.

Miscellània Patxot. Estudis de dret públic, Barcelona, 1931.

Aquest llibre voluminós és el resultat—un dels primers resultats—produïts per l'anunci del Concurs de La Haia convocat per la Institució Patxot l'any 1928: un concurs, com el lector recordarà, per a atorgar un premi de mil lliures esterlines a la millor obra que estudiï la influència del dret internacional i de les institucions internacionals contemporànies, sobre el dret públic intern. La bona impressió que aquest concurs va produir en els medis internacionalistes europeus, especialment en els medis "minoritaris" s'ha traduït en aquesta *Miscellània,* veritable homenatge europeu a la figura i a l'obra del senyor Patxot.

Vint-i-quatre estudis integren aquest bell volum, d'impecable i neta edició: vint-i-quatre estudis en francès, alemany, anglès, italià, castellà i català, sense que la varietat d'idiomes expressi encara prou bé tota la varietat de l'aportació, perquè, entre els internacionalistes que hi tenen treballs, n'hi ha així mateix de txecoslovacs i d'hongaresos.

L'aportació catalana és, naturalment, la més nombrosa—aportació alhora dels juristes i dels erudits. Hi publiquen estudis els senyors Ramon d'Alòs-Moner, P. Daniel de Molins de Rei, Alexandre Gallart i Folch, F. Maspons i Anglasell, Joaquim Maria de Nadal, P. Norbert d'Ordal, Lluís Recasens i Sitges, Mossèn Joan Tarré, Josep M. Trías de Bes i P. Bartomeu Xiberta.

Llurs treballs tracten dels temes més diversos: estudis, com escau, sobre l'aspecte jurídic internacional en l'obra dels nostres grans filòsofs i moralistes—Ramon Llull, Eiximenis, Lluís Vives—; estudis sobre figures medievals estrangeres, com Guiu de Terrena, de tanta influència en aquella època; estudis sobre temes moderns i palpitants: Minories, Mandats, etc.

Els estrangers que collaboren en la miscellània són: Artur de Balogh, hongarès; Arrigo Cavaglieri, i Manfredi Siotto, italians; A. Decencière Ferrandière, Jean Devaux, H. Dupeyroux, francesos; Theod. Grentrup, Werner Hasselblatt, Karl Strupp, alemanys; J. Kremàr, txecoslovac; Ruiz Funes, castellà; C. Wood Arthur, anglès.

Precedeix els estudis, ultra la crida o convocatòria per al concurs de La Haia, una breu notícia molt simple i molt austera, sobre la figura del senyor Rafael Patxot i Jubert.—F. S.

SANT PACIA, Obres, versió de Mn. Llorenç Riber.—*MARC MINUCI FELIX, Octavi,* versió del P. Xavier d'Olot, O. M. Cap.—Llibreria Barcelona, 1931.

Amb aquest volum—petit llibre simpàticament presentat—la Biblioteca Sant Pacià iniciava les seves publicacions. Ja vàrem explicar, temps enrera, en una "Nòtula" quin era l'objectiu d'aquesta nova biblioteca: posar a l'abast del públic català els textos més importants i valuosos de la literatura cristiana, "en bones, íntegres i acurades versions", fer que Catalunya tingui aplegats en un *corpus* molt vast els escrits més representatius del Cristianisme.

El Sant Doctor—Doctor de la Catalunya romana, com l'anomena Mossèn Llorenç Riber—que dóna nom a la biblioteca, l'encapçala amb les seves obres

completes: les *Epístoles*, el *Tractat del Baptisme* i l'*Exhortació a la penitència*. No ha arribat fins a nosaltres una altra obra seva que ell mateix esmenta, el *Cervatol*. I mossèn Riber no comparteix l'opinió de Dom Germain Morin, que anys ha (1912), en un treball, reproduït dins la Revista dels Estudis Universitaris Catalans, va considerar com a eixits de la ploma de Sant Pacià els dos tractadets: *De Similitudine carnis peccati* i *Adversus Justinum manichaeum*. Amb poques paraules, mossèn Riber rebutja l'argumentació del savi benedictí: "Les raons adduïdes—diu—són febles i l'estil d'aquests escrits, ara que les nostres orelles s'han omplert de la melodia dels autèntics, ens assegura de la no *pacianitat* d'ambdós textos, que per això hem bandejat del present recull i versió primera a la llengua vernacla." Potser fóra útil i interessant que mossèn Riber desenrotllés amplament la seva tesi enfront de les afirmacions i conjectures de l'erudit de Maredsous. La qüestió s'ho val.

L'altre autor presentat en aquest volum és Minuci Fèlix, africà, del segle II, amb la seva obra *Octavi*. No té per a nosaltres, certament, l'interès de Sant Pacià, nat a Catalunya, bisbe de Barcelona, amb una obra on és poden espigolar suggestives allusions als costums i al caràcter d'aquella Barcelona llunyana, sojorn de rics, marmòria i vegetal. Però, àdhuc així i tot, per a un esperit cristià, pot tenir encara virtuts presents de consolació. Té, a part d'això, una valor literària que el fa escaientment incloïble entre les obres dels clàssics cristians.

Les traduccions d'aquest volum, així les que de Sant Pacià ha fet mossèn Riber, com la de l'"Octavi" feta pel P. Xavier d'Olot, compleixen, cadascuna dins el seu to i el seu estil, les condicions de bondat, d'integritat i d'acurança que la "Biblioteca" s'ha proposat com a ideal.—F. S.

Dels llibres recensionats

Cançó càndida

L'estesa blanca dels terrats al cel
atreu frisances fines:
s'hi remunten les ales de l'anhel
com un vol de gavines.

L'afany del pit no puja més amunt
de les teles rentades:
entre les teles hi ha la vida d'un
moment feliç, debades.

S'hi senten les absències per les quals
no es du dol, però es plora:
fred blanc d'albats, d'amors primaverals,
expirats a deshora.

SEBASTIA SANCHEZ-JUAN

(De "Cançons i Poemes".)

DOCUMENTS

En el número anterior donàvem el text de l'Estatut de Catalunya. Donem en aquest el de les altres terres catalanes: València i les Balears

Text de l'Estatut valencià

(La Comissió que ha elaborat el projecte de l'Estatut Regional Valencià és la següent:

Per l'Ajuntament de València, els senyors Alcalde, Duran i Tortajada, Simó, Reig i Alfaro.

Per la Diputació de València els senyors Calot, Donderis i Gisbert.

Per la Universitat, el senyor Oots i Capdequi.

Per la Cambra Agrícola, don Joan Barral.

Per la Cambra de Comerç, don Jaume Verdú.

Pel Collegi d'Advocats, don Eugeni Miquel

Pel Centre de Cultura Valenciana, don Francesc Martínez i Martínez.)

TÍTOL I

Del territori de la regió valenciana

Article 1er.—El territori de la regió valenciana estarà constituït pel que formen en l'actualitat les tres províncies d'Alacant, Castelló i València.

TÍTOL II

De l'idioma

Art. 2on.—Seran oficials de la regió valenciana les llengües valenciana i castellana. Podran usar-se, per tant, indistintament.

En les relacions oficials amb les autoritats centrals i altres regions, tret Catalunya i Balears, haurà d'usar-se el castellà.

A aquelles poblacions de la regió valenciana que se'ls ha alterat el nom desvalencianitzant-lo se'ls tornarà a anomenar com antigament, amb ortografia nostra.

Art. 3er.—Els funcionaris judicials que siguin destinats a les terres valencianes hauran de conèixer la llengua valenciana.

Per a exercir els càrrecs de Registrador i Notari, com els altres públics en terres de parla valenciana, hauran els funcionaris no solament d'entendre la llengua vernacla sinó que hauran de saber parlar-la.

TÍTOL III

Del Govern de la regió valenciana

Art. 4rt.—El Govern de la regió valenciana estarà integrat per una Assemblea unicameral i un Consell executiu que regirà amb plena autoritat la vida interior de tot el territori.

En els afers o matèries de la competència del poder regional correspondrà dictar les normes que els regulen a l'Assemblea i l'aplicació correspondrà al Consell Executiu.

El Consell Executiu tindrà un president.

TÍTOL IV

Facultats pròpies i exclusives del Poder regional

Art. 5è.—Al Govern de la regió valenciana correspondrà conèixer d'una manera especial en les següents matèries:

A) L'ensenyament en tots els seus graus i els altres serveis d'Instrucció pública i Belles Arts que es subjectaran a les normes que s'indiquen.

1. L'ensenyament primari serà gratuit i obligatori per a tots els infants de més de cinc anys.

2. Serà obligatori l'ensenyament de la llengua castellana en les escoles d'ensenyament primari si són terres de llengua vernacla, i la valenciana si són terres de llengua castellana.

3. A les poblacions on es parla la llengua valenciana es donarà en el nostre idioma l'ensenyament i només quan se sàpiga bé llegir i escriure en valencià es passarà a l'estudi del castellà.

4. Als Instituts, Normals, Escoles de Comerç, etc., hi haurà càtedres obligatòries de llengua, literatura, geografia i història valencianes.

5. La Universitat fruïrà de règim autonòmic, considerant-se el fogar de la cultura i esperit pairals. Existirà llibertat lingüística per a les funcions d'alta cultura i investigació científica.

B) El règim dels Municipis i Comarques a base de la plena autonomia per a uns i altres.

La Comarca és la demarcació natural: Maestrat, Marina, Plana, Ribera, etc. L'Assemblea Regional establirà el nombre i límits de les Comarques.

A Alacant i a Castelló radicarà una Delegació del Consell integrada per diputats alacantins i castellonencs per a executar els acords de l'Assemblea i del Consell en aquells serveis que avui corresponen a les Diputacions.

El Municipi i les Comarques podran unir-se o mancomunar-se prèvia aprovació de l'Assemblea.

El cos de secretaris municipals s'integrarà segons normes establertes per l'Assemblea. El nomenament dels Jutges municipals serà també regulat per la dita Assemblea.

Constituirà matèria peculiar dels Municipis que seran nomenats per sufragi universal directe:

La policia urbana, mercats i productes alimentosos, subministrament d'aigües, festes i espectacles, beneficència i ensenyament municipal, transports dins del territori i arbitres propis.

C. Totes les obres públiques del territori valencià, llevat dels ferrocarrils, ports i canals d'interès general.

D) Tots els serveis forestals i agronòmics, inclús les plagues del camp i en general tot el relatiu al règim del cultiu de la terra.

E) L'explotació i conservació de l'Albufera i la dessecació de l'aiguamoll.

F) Beneficència i Sanitat.

G) Policia i ordre públic dintre la normal. Una vegada declarat l'estat de guerra quedarà suspens l'exercici d'aquesta facultat.

Art. 6è.—Encara que s'aplicarà al territori valencià el Dret civil comú, l'Assemblea tindrà facutats per a regular les modalitats valencianes del contracte de compra-venda, arrendament i tota la matèria de recs.

També tindrà facultats per a establir Tribunals Mercantils, simplificant, si cal, les normes processals generals, però aplicant el Dret substantiu comú.

En general, el Poder regional regularà, sempre que coordini amb lleis generals, les modalitats peculiars de la Regió.

Art. 7è.—Passarà a poder de la Regió valenciana tota l'organització de serveis relatius a les matèries enumerades que tingui l'Estat espanyol en territori valencià.

També passarà a la propietat de la Regió tots aquells béns de domini públic que estan afectes al compliment dels indicats serveis.

Seran transferits al Govern de la Regió valenciana tots els documents de les oficines i dependències de l'Estat Central, relacionats amb les dites matèries. També es farà tramesa de tots els documents de caràcter històric que s'hagin tret de l'Arxiu de la Regió, tant públics com privats, que acreixeran el fons de l'Arxiu general del Regne de València.

El personal de l'Estat Central afecte als indicats serveis passarà a dependre dels Poders regionals. El personal de les actuals Diputacions dependrà de l'Assemblea.

Art. 8è.—Tret els casos de greu alteració de l'ordre públic i de guerra, els valencians hauran de prestar el servei militar dintre el territori de la Regió.

Art. 9è.—La Regió valenciana podrà mancomunar-se amb d'altres territoris llindants per a fins culturals i econòmics.

Aquesta Mancomunitat haurà d'ésser aprovada per l'Assemblea de la Regió valenciana, el nom de la qual serà intangible, havent de sotmetre's els nous territoris a aquest Estatut i lleis complementàries valencianes.

TITOL V

De l'actuació dels Poders regionals en matèries regulades per lleis generals

Art. 10.—En matèries de mines, aigües, caça, pesca i comunicacions, encara que la facultat de fer i modificar les lleis per les quals es regulen, pertany al Parlament espanyol, recauran en el Govern Regional quant a l'execució de les dites lleis dins del territori de la Regió valenciana.

Art. 11.—També correspondrà al Govern de la Regió l'execució de les disposicions de legislació social dintre el territori regional.

Art. 12.—Correspondrà igualment al Govern regional l'execució i aplicació de la legislació sobre expropiació forçosa, establiments de servituds en favor de determinats serveis i concessions, i totes aquelles que limiten l'exercici del dret de propietat a favor d'un interès declarat d'utilitat pública.

Art. 13.—Abans que el Govern Central convingui un Tractat de comerç amb una nació estrangera, tindrà el deure de consultar les normes generals amb el Govern regional, el qual en donarà compte a l'Assemblea en sessió secreta. El Consell informarà sobre els punts que afectin l'economia valenciana.

TITOL VI

De la Hisenda regional

Art. 14.—Correspondran al Govern de la Regió valenciana les contribucions directes que graven les utilitats dintre el territori de la Regió, el qual Govern tindrà plena llibertat per a fixar la quantia i per a organitzar-les.

El Govern regional podrà establir impostos sobre el consum de gasolina per a l'entreteniment de carreteres.

Si el Poder regional no pogués atendre les matèries a ell reservades amb els dits ingressos, procediria cedir, prèvia autorització del Parlament espanyol, tot o part de l'impost sobre drets reals.

Art. 15.—Sempre que de la liquidació dels pressupostos generals de l'Estat resulti que les despeses d'aquest fora de la Regió valenciana en aquelles matèries reservades al nostre territori al Poder regional, siguin inferiors al producte, també fora de la Regió, de les contribucions que, segons l'article anterior, es reserven al Poder regional, la Hisenda del Poder autonòmic abonarà a l'Estat espanyol una part proporcional de la diferència. En altre cas, serà la Hisenda general la que abonarà a la Regió valenciana la dita part proporcional.

La proporció en què haurà de participar la Regió en el cobrament o pagament indicat es determinarà cada cinc anys per una Comissió mixta a base de la proporció en què les terres valencianes participin als impostos que per a tot el territori es reservi l'Estat.

Art. 16.—En la mateixa proporció s'eixugarà el dèficit dels pressupostos generals de l'Estat espanyol, cas d'existir, i es repartiran els sobrants.

Art. 17.—El Deute de l'Estat espanyol, tant l'existent com el que pugui produir-se és de tot Espanya i, per tant, respondrà la Regió valenciana amb la part proporcional corresponent.

Art. 18.—Essent els concerts econòmics anacrònics i mancats d'elasticitat, no vol emparar-se en ells la Regió valenciana, però si qualsevulla altres terres d'Espanya fruïssin del dit privilegi, es suspendrà la vigència dels anteriors articles i la nostra Regió demanarà acollir-se igualment al règim de concert.

TITOL VII

De l'Assemblea general

Art. 19.—L'Assemblea general serà unicameral i es denominarà Diputació de la Generalitat.

Art. 20.—Es compondrà de dos cents diputats, designats de la següent manera:

125 per sufragi universal directe i a base de representació proporcional. Intervindran en la votació tots els ciutadans valencians sense distinció de sexe, i majors de 23 anys. Dels altres 75 diputats, 50 seran triats per les Associacions obreres, patronals, Cambres de Comerç, Indústria i Navegació, Agrícoles, etc., i els altres 25, per Associacions culturals, Universitats, Instituts, Normals, Collegis d'Advocats, Procuradors, Metges, Apotecaris, etc.

Art. 21.—L'Assemblea podrà reunir-se indistintament en qualsevol població valenciana, seguint la nostra tradició.

Art. 22.—L'existència legal de la Diputació de la Generalitat serà de quatre anys. Es renovarà per meitat cada dos anys.

Art. 23.—L'Assemblea dictarà les normes per a l'elecció dels diputats i redactarà el Reglament de règim interior.

Art. 24.—L'Assemblea, ultra dictar les normes que regulin les matèries de competència del Poder regional, segons disposa l'article quart, fiscalitzarà els

actes del Consell i del seu President, adoptarà acords i suggerirà observacions que seran contestats per escrit o verbalment pels membres del dit Consell.

Correspondrà també a l'Assemblea:

I. Rebre del President de la Regió jurament o prometença que guardarà el present Estatut i les lleis que garanteixin l'autonomia valenciana.

II. Fer efectiva la responsabilitat del President o dels membres del Consell.

TITOL VIII

Del Consell i del seu President

Art. 25.—L'Assemblea nomenarà per majoria absoluta de vots el President del Consell Executiu que es designarà "President de la Regió". El President triarà els components del Consell, que seran nou, sis diputats, dos precisament alacantins, dos castellonencs i dos valencians en sentit estricte. Els altres tres els triarà amb tota llibertat el President.

Art. 26.—El President i el Consell Executiu són responsables davant l'Assemblea, que podrà formular contra ells vots de censura. Per aquesta classe de vots és necessària la presència de la majoria absoluta de diputats i la majoria absoluta de vots en votació nominal.

La proposició de vot de censura anirà signada per cinquanta diputats i es passarà a informe d'una Comissió de l'Assemblea que forçosament donarà dictament en el termini màxim de cinc dies.

Art. 27.—Correspon al President del Consell com a autoritat superior de la Regió.

I. Cuidar que siguin respectats i emparats els drets, facultats i privilegis reconeguts o que, per temps, es reconeguin a la Regió valenciana.

II. Nomenar i separar els components del Consell.

III. Sancionar i publicar els acords de la Diputació de la Generalitat.

IV. Nomenar, suspendre i separar els funcionaris de l'administració regional a proposta del respectiu membre del Consell i amb subjecció a les lleis.

Art. 28.—El President tindrà la representació del Govern Central en totes aquelles funcions que exerceixi al territori valencià.

Els seus manaments en totes les matèries hauran d'anar refrendats pel corresponent membre del Consell que per aquest sol fet se'n fa responsable.

REGIM TRANSITORI

El règim transitori des de l'aprovació de l'Estatut fins a la constitució de l'Assemblea regional serà establert per una Comissió integrada per tots els diputats a Corts de les tres provincies valencianes, l'Alcalde i President de la Diputació

d'Alacant, Castelló i València i per dos representants de cada una de les Corporacions d'origen popular de les tres esmentades ciutats.

Aquesta Comissió es limitarà a facilitar l'elecció de l'Assemblea amb la major rapidesa possible i a prendre els acords la demora dels quals impliquin un perjudici. Totes les resolucions que adopti de caràcter normatiu es sotmetran a la ratificació de l'Assemblea regional.

València, 11 juliol de 1931.

Avantprojecte d'Estatut de les illes Balears

(Presentat per l'"Associació per la Cultura de Mallorca", amb l'assentiment de les Cambres de Comerç i Agrícola, en quant afecta les seves respectives esferes d'acció.)

PREAMBUL

La possibilitat, i fins gosaríem a dir la probabilitat, que la pròxima constitució definitiva de la República espanyola sigui en forma federal, imposa la necessitat urgent que totes aquelles regions del futur Estat Federal, que es creguin amb dret al reconeixement d'unes característiques pròpies, es preocupin de la manera com podran ésser ateses aquestes, i regulada la seva administració dins la unitat estatal que han d'estructurar les Corts Constituents actualment convocades.

Que Mallorca, i les seves illes germanes, estiguin en aquestes condicions és, de tan obvi, innecessari de dir. Tenim una llengua viva i bategant, per a demostrar la seva força, que informaria per ella sola, si res més no hi hagués al fons, la nostra personalitat. Tenim una tradició de govern, i fins l'autonomia que pretenem, l'hem tinguda segles enrera, quan l'atzar de la història no havia torçat encara el curs natural de la vida d'un poble, qui, de més inexpert i de més jove, en gestes de guerra i en gestes de pau, havia fet patent la seva abrivada vital, en temps que la seva senyera era vista de tots els camins de la mar i el seu parlar conegut de tots els camins de la terra.

Però tot això és el passat, que si és esmentat aquí no és amb inútil recança, ni amb cap estèril desig de resurrecció impossible. Els temps nous demanen obra nova. Volem només significar que el pensament d'allò que ha estat pot ésser el fil que estableixi la vinculació imprescindible del present amb les rels que lliguen, a despit de totes les utopies de llibertat, l'home a la terra.

L'avantprojecte d'Estatut de les Illes Balears que es presenta no pretén haver esgotat la matèria en una redacció completa i definitiva, sinó sols haver donat forma a una base mínima d'aspiracions, acceptables per a tothom. Hem procurat

ordenar un articulat de possibilitats actuals, adaptat a les necessitats presents de Mallorca, i inspirat en la més generosa actitud quant a les altres illes. Respecte a Menorca i Eivissa, cap desig d'unificació, cap extemporània i antiliberal velleïtat de domini, cap afany de centralització. Que cadascuna d'elles s'ordeni al seu albir i a la mesura de les seves particulars necessitats la pròpia vida, sense més nexe, si tant es vol, que el veïnatge i aquella mateixa condició comuna de fraternitat que és, per naturalesa, indefugible, a part del que facin necessari les superiors raons de relació amb el poder de l'Estat Federal.

Per això, en un projecte d'aquest caràcter, no podiem ni havíem d'entrar en qüestions de detall, que hauran d'ésser regulades per les lleis orgàniques o reglaments complementaris corresponents. Fins de qüestions d'alta importància, com l'ensenyança, per exemple, no hem fet més que indicar els graus en què la voldríem regulada i dependent del nostre propi govern: primària, secundària i tècnica. A consciència, hem prescindit de la superior, i això per dues principals raons: primera, per creure que les universitats han de treure la seva eficiència i la mateixa riquesa, per no dir l'opulència, que els és indispensable, de llur proporcionalitat al nombre d'habitants; i segona, perquè fins i tot quan ens bastéssim per mantenir-ne una de pròpia, les nostres especials condicions d'isolament geogràfic, en reflectir-se en la vida social, imposen, com un complement anex d'educació universitària, el desplaçament obligat dels nostres escolars.

Així mateix de les altres qüestions, deixades al treball de les ponències redactores dels citats reglaments complementaris, seria en va d'indicar-ne el detall. Sobre una d'elles, no obstant, la més important sens dubte, pels temps que correm, i ens referim a la qüestió social, no volem silenciar l'aspiració que no han de trobar en la nostra autonomia cap obstacle, sinó l'acolliment amatent que en justícia els és degut, aquells humanitaris avenços de la legislació internacional del treball admesos pels països capdavanters.

Ni podríem deixar d'expressar tampoc el nostre convenciment que, en l'aspecte material, no ens manca a l'hora present a Mallorca aquella fermesa econòmica sense la qual una administració autonòmica, que no pot recolzar-se més que sobre fonaments de caràcter ideològic i sentimental, no podria estabilitzar-se amb la desitjada i indispensable seguretat. Ben estudiades, la capacitat de l'economia insular, la força de la nostra agricultura, les possibilitats redituals del Turisme, són, entre d'altres, factors de riquesa tangibles que parlen prou alt, amb aquella freda eloqüència incontestable dels guarismes, que són els que han d'ésser jugats en la redacció del necessari Concert Econòmic.

Finalment, estem ben convençuts, i hauríem de convèncer-nos-en ben bé tots plegats, que l'autonomia que demanem no és per ella mateixa, un fi, sinó un mitjà per assolir millor un fi més alt. I que, per a nosaltres, és, sobretot, una finestra oberta al recobrament integral de la nostra consciència collectiva de poble. Una via nova per on seguir el camí de la civilització i de la cultura, amb una major responsabilitat, indubtablement, i amb un esforç molt més gran, però també amb una glòria més alta i més pura.

Per l'"Associació per a la Cultura de Mallorca": Emili Darder, President; Francesc de Sales Aguiló; Miquel Font i Gorostiza; Guillem Forteza; Joan Pons i Marquès; Elvir Sans.—Per la "Cambra Provincial de Comerç, Indústria i Navegació": Josep Casanoves i Obrador, President; Guillem Roca Waring.—Per la "Cambra Oficial i Agrícola": Antoni Ferragut, President; Ernest Mestres.

AVANTPROJECTE D'ESTATUT DE LES ILLES BALEARS

DECLARACIO PRELIMINAR

Article 1.—El territori de les Balears, integrat per les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa i altres de menors, constitueixen una regió amb caràcters geogràfics, històrics, lingüístics i econòmics, que són el fonament del dret a l'autonomia que regula el present Estatut.

Es reconeix a Menorca i Eivissa el dret a regular particularment la seva pròpia autonomia, salvant aquells lligams d'unitat que puguin fer necessaris les superiors raons de relació amb el Poder Federal de l'Estat espanyol.

TITOL I

Idioma.—Bandera.—Drets i Obligacions

Art. 2.—Les llengües oficials del territori són indistintament la materna del dit territori i l'espanyola.

El coneixement de la primera serà absolutament necessari als funcionaris, de qualsevol ordre i categoria, que prestin servei al territori de la regió.

Art. 3.—La bandera de la regió és la de l'antic regne de Mallorca.

Art. 4.—Els drets i Obligacions expressats en aquest Estatut seran aplicadors:

a) En l'ordre polític: a tots els naturals del territori, homes i dones sense excepció i als seus fills, i als no naturals que hi duguin tres anys de residència contínua.

b) En l'ordre civil: els preceptes de dret foral seran aplicadors a tots els naturals del territori, siguin o no residents; als no naturals que, duent tres anys de residència, ho demanin expressament, o bé, al cap de deu anys de residència contínua, no hagin optat per acollir-se a una legislació distinta.

c) En l'ordre social: a tots els residents, siguin o no naturals del territori.

TITOL II

Organització dels Poders

Art. 5.—El govern del territori de la regió, fonamentat en una ampla autonomia municipal, comprèn tres institucions distintes i ordenades, que són: a) els Consells Municipals, b) les Diputacions insulars, i c) un organisme superior interinsular o general.

a) Dels Consells Municipals.

Art. 6.—Els Consells Municipals seran d'elecció popular i es regiran per la llei orgànica corresponent.

b) De les Diputacions Insulars.

Art. 7.—Les Diputacions insulars, que duran el nom de les illes respectives—Diputació de Mallorca, Diputació de Menorca, Diputació d'Eivissa—residiran a la capital de cada illa i tindran per objecte, dins cadascuna d'elles, la totalitat de funcions de govern que no es reservi exclusivament el Poder Federal de l'Estat.

Aquestes Diputacions insulars seran elegides: una tercera part entre els Consells Municipals, i les dues terceres parts restants per elecció directa entre tots els electors de l'illa respectiva.

Art. 8.—Pels efectes electorals esmentats en l'article anterior, es considera Mallorca dividida en tres districtes, i Menorca i Eivissa formen un sol districte cada una d'elles.

Art. 9.—Cada districte elegirà sis representants per elecció directa i tres per elecció entre els Consells Municipals. La Diputació de Mallorca constarà, per tant, d'un total de vint-i-set diputats. La de Menorca i la d'Eivissa, de nou diputats cada una.

Art. 10.—Tant si són d'elecció directa com procedents d'elecció entre els Consells Municipals, els càrrecs de diputat duraran sis anys, renovant-se per meitat cada tres anys. La primera renovació es farà per sorteig entre els districtes.

Art. 11.—La Diputació insular de Mallorca nomenarà cada tres anys per elecció entre els seus vint-i-set diputats un Consell de Govern compost d'un President i sis Consellers, que tindran la denominació i atribucions de:

Conseller President: Presidència i Governació.
Idem d'Hisenda.
Idem de Foment.
Idem d'Instrucció i Cultura.

Idem de Sanitat i Previsió.
Idem de Treball i Economia.
Idem d'Agricultura, Indústria i Comerç.

No obstant l'expressat en el present article, Menorca i Eivissa podran regular-se per elles mateixes el règim de les pròpies Diputacions.

Art. 12.—La presidència de la Diputació i del seu Consell de Govern recauran forçosament en la mateixa persona. Els set consellers nomenaran d'entre ells un vice-president.

Art. 13.—Les vacants que es produeixin en el Consell de Govern seran cobertes per elecció per la Diputació.

Art. 14.—Serà secretari del Consell de Govern el que ho sigui de la Diputació insular de Mallorca.

Art. 15.—Els acords del Consell de Govern seran presos per majoria absoluta dels consellers presents a la sessió. Per celebrar sessió serà necessària la presència d'un mínimum de cinc consellers.

Els casos d'aplicació del referèndum i forma d'aplicació d'aquest seran determinats en la llei orgànica corresponent.

Art. 16.—La Diputació insular de Mallorca es reunirà en sessió ordinària dues vegades a l'any, per la formació del pressupost, aprovació dels comptes de l'exercici anterior, i aprovació o revisió de la gestió del Consell de Govern.

En sessió extraordinària es reunirà totes les vegades que ho consideri necessari el Consell de Govern o quan així ho demanin la tercera part dels diputats.

c) *Del Gran i General Consell*

Art. 17.—L'organisme superior interinsular, que durà el nom de Gran i General Consell, estarà integrat per la suma de diputats de les tres Diputacions insulars amb un total de quaranta cinc membres. Les atribucions del Gran i General Consell seran: Les relacions de les Diputacions insulars amb el Poder federal de l'Estat espanyol i les qüestions d'interès comú a totes o alguna de les illes.

Art. 18.—El Gran i General Consell tindrà la seva residència oficial a la ciutat de Mallorca.

Art. 19.—La presidència del Gran i General Consell serà exercida pels presidents de les tres Diputacions insulars, renovant-se cada tres anys i segons l'ordre següent: Mallorca, Menorca, Eivissa.

Art. 20.—Serà secretari del Gran i General Consell el de la Diputació insular de Mallorca.

Art. 21.—El Gran i General Consell es reunirà amb caràcter ordinari, per efectes del concert econòmic amb l'Estat, una vegada a l'any, i amb caràcter extraordinari, sempre que així ho demani una de les Diputacions insulars.

Art. 22.—Les funcions de justícia municipal seran autònomes dins el territori de la regió, i seran regulades per la llei orgànica corresponent.

TÍTOL III

Facultats

Art. 23.—En la delimitació de facultats entre les dues esferes de l'administració, es consideren com a pertanyents al Poder federal de l'Estat les funcions inherents a la seva sobirania. Són per tant funcions de l'Estat:

a) Les relacions internacionals i representació diplomàtica i consular.

b) L'Exèrcit i l'Armada, fortificació de costes i fronteres i tot el que fa relació a la defensa nacional.

c) Les condicions per ésser espanyol i l'exercici dels drets individuals i polítics establerts en la Constitució.

d) El règim aranzelari i tractats de Comerç i Duanes.

e) L'abanderament de vaixells mercants, i dret i beneficis que concedeix.

f) La legislació penal, social i mercantil, comprenent la darrera el règim de propietat industrial i intellectual.

g) Les peses i mesures, el sistema monetari y les condicions per a l'emissió de paper moneda.

h) La reglamentació dels serveis de Correus, Telègrafs i Radiocomunicació.

i) L'administració de justícia i règim penitenciari, feta excepció de la justícia municipal.

j) L'ordre públic.

k) La Sanitat exterior.

l) El règim concordatari.

Art. 24.—Es consideren funcions dependents de l'organització autonòmica regional, les no inherents a la sobirania estatal, o siguin:

1) La constitució, interpretació i aplicació dels estatuts reguladors d'aquesta mateixa autonomia.

2) L'administració local, comprenent-hi l'organització i règim municipal i dels seus funcionaris: secretaris, interventors, metges, inspectors de sanitat i altres titulars.

3) Organització i administració de la justícia municipal.

4) Règim tributari i econòmic, incloent impostos, contribucions, emprèstits, pressupostos i comptes.

5) Vida i política econòmica de la regió, organització corporativa, Consell d'Economia, Cambres Agrícoles i de Comerç, de la Propietat i en general les institucions relacionades amb l'economia pairal.

6) Port franc i aeroport, comerç de cabotatge, indústries de mar.

7) Higiene, Sanitat i Previsió.

8) Ensenyança primària i secundària; Escoles Normals i Tècniques de Comerç, de capatassos d'Indústria, Agrícoles, i Escoles de patrons de Cabotatge i de Pesca, d'Arts i Oficis, etc.

9) Estructuració agro-pecuària, i qüestions socials agràries anexes.

10) Beneficència pública i privada, general i particular.

11) Obres públiques, Mines, Aigües, Salts d'aigua, Ferrocarrils, Tramvies. Ports, Carreteres i Monts.

12) Turisme, tresor artístic, arqueològic i natural del territori. Jocs i espectacles públics.

13) Cultura intellectual i física.

TÍTOL IV

De la representació de l'Estat espanyol

Art. 25.—Els representants oficials del Poder federal de l'Estat espanyol a cada una de les illes seran nomenats pel Govern federal d'entre les ternes que elevaran les respectives Diputacions.

El càrrec de representant del Poder federal serà incompatible amb el de diputat de les Diputacions insulars.

TÍTOL V

Concert econòmic

Art. 26.—La contribució del territori de la regió a l'Estat federal serà regulada per un concert econòmic semblant a l'actualment vigent per a les províncies Bascongades i Navarra.

La forma i quantia de primer establiment d'aquest concert econòmic serà fixada per una Assemblea integrada per la representació de l'Estat federal, i d'altra banda per la Diputació provincial de Balears i representacions dels Ajuntaments de les illes i de les entitats interessades en l'economia regional.

TÍTOL VI

De la reforma del present Estatut

Art. 27.—Aquest Estatut sols podrà ésser modificat a petició de les dues terceres parts dels membres integrants del Gran i General Consell.

Qualsevol modificació proposada no entrarà en vigor que no hagi obtingut l'aprovació de les quatre cinquenes parts dels electors de tot el territori, sollicitada per referèndum.

TÍTOL VII

Articles addicionals

Art. 28.—Sempre que en el curs del present Estatut es fa referència a eleccions, s'entendrà aplicat a elles el sistema de representació proporcional.

Els càrrecs de Conseller Municipal i de Diputat seran compatibles amb la representació a Corts.

Art. 29.—Les incapacitats i incompatibilitats dels càrrecs polítics i administratius seran determinades per les lleis orgàniques corresponents.

Art. 30.—Seran respectats als actuals funcionaris públics els drets adquirits, sempre que se subjectin al present Estatut.

Art. 31.—Sense perjudici de l'apartat l) de l'article 23, el Govern autònom de la regió es reserva el dret d'intervenir en l'organització, dins el seu territori, de les relacions entre els dos poders, eclesiàstic i civil.

Ciutat de Mallorca, 19 de juny de 1931.

PERIODICS I REVISTES

Els Compositors independents

Per un escrúpol ben respectable, el nostre crític musical Baltasar Samper s'ha estat de comentar dins la seva crònica habitual la constitució del grup de Compositors independents catalans, del qual ell forma part. A fi de suplir la seva voluntària omissió, reproduïm el següent article de Rosend Llates, aparegut a les planes de *Mirador* (9 juliol):

"Aquesta agrupació de compositors independents vol realitzar un ideal molt simple i molt fecund. I aquest ideal comporta dues actuacions. Actuació interna; fruits espirituals que es recolliran del contacte de diverses persones dedicades a la mateixa activitat, però diverses de temperament i escola; i actuació exterior, posant-se en comunicació amb el públic d'una manera solidària. Amb la primera actuació, s'afinen i s'afermen els temperaments, s'accentua llur personalitat amb allò que s'aprèn amb el mutual tracte; la segona actuació, solidària en front al públic, serveix, en primer terme, perquè el públic pugui copsar, d'un cop, tota la varietat de matisos pertanyents al color de la música catalana d'última fornada, i després, perquè els artistes aprenguin a presentar-se plegats, a fugir d'un individualisme anarquitzant, a conèixer que tota llur obra individual és una aportació a una cosa superior que els engloba: la cultura catalana.

* * *

Val a dir que l'atzar no hauria pogut trobar un conjunt més escaient i harmoniós que el del grup C. I. C. (Compositors Independents Catalans).

No hi regna ni la monotonia, ni la diversitat desbaratada, incoherent. Els agermana un cert gust per la contenció i la puresa musical; una absència de pretensió al transcendentalisme, que no arriba, però, a l'abjuració de la profunditat i la dignitat del to. Els diferencien mil detalls de la personalitat, de la tècnica i de l'escola. El politonalisme de Samper no és l'atonalisme de Gerhard, ni l'harmonia colorida i elegant de Blancafort, ni el ritme sàvia-

ment popular de Toldrà, o el més dolç de Grau o Gibert-Camins, o l'escriptura sòlida i ben traçada de Lamote de Grignon, o la fluctuant i fina de Mompou. Però també, en sentir-los, notareu que els uns i els altres aporten llurs concepcions estilístiques al mateix pla estètic i veureu un llaç misteriós que agermana la *Suite* de Samper amb el *Sonetí* de Toldrà o els *Hai-Kai* de Gerhard amb la *Sonatina* de Lamote de Grignon o les obres humorístiques d'un humor més joiós en Blancafort o melangiós en Mompou.

* * *

De totes maneres, en C. I. C. hi ha dos corrents que hi treballen per sota: el de l'art popular i el de l'art savi: el "charme" i la "tècnica". Tots els compositors que formen l'agrupació participen d'aquests dos principis. Ara que la dosi en què es troben l'un i l'altre varien molt segons de qui es tracta. En alguns predomina gairebé exclusivament la nota popular i en els altres la científica, sense, però, que això vulgui dir que cap d'ells es trobi desproveït del tot de cap d'elles.

I, precisament, la major fecunditat que nosaltres esperem d'aquesta Associació, és de poder permetre als seus components de sentir-se una mútua influència i reforçar-se els uns les qualitats dels altres. El predominantment popular rebrà els avantatges de conèixer la tècnica refinada. El refinadament tècnic, participarà del perfum que s'exhala de la flor musical popular, de la qual cosa tots plegats sentiran llurs personalitats augmentades i enrobustides.

I també, així, tots junts podran lluitar amb la gran dificultat dels temps moderns, l'atenció del gran públic. Perquè, cal dir-ho, per imposar-se en els nostres temps, el geni necessita de la força material, i la força material no pot provenir més que de la unió.

Esperem, doncs, grans i pròspers esdeveniments musicals, fills d'aquesta benaurada harmonia de músics, que és com dir harmonia d'harmonies."

Catalunya per als catalans

Amb aquest títol i amb la signatura W. M. (William Martin) el *Journal de Genève* (20 agost) ha publicat un article de fons molt notable, dedicat a comentar la presentació de l'Estatut de Catalunya al Govern de Madrid.

Una breu introducció, d'ordre general, l'encapçala, en la qual trobem aquest passatge:

"Nacions que hom creia adormides després de segles, tornen a la vida i aspiren a la independència. Les que formaven part dels grans imperis autòcrates de l'Europa oriental l'obtingueren, del matí al vespre, amb el favor de les circumstàncies. Les que la sort ha situat a l'Europa occidental, com Irlanda, han hagut de lluitar més i acontentar-se una mica menys. Es avui que Catalunya retroba, després d'un eclipse de més de cinc segles, la seva existència d'Estat."

Un ràpid resum de la nostra història segueix, fet damunt de bones fonts. En comentar el període dictatorial W. M. escriu:

"La pressió afavoreix sempre els extremistes. Això explica el fet que a les eleccions municipals la victòria no hagués estat ni pels regionalistes moderats ni tampoc per l'Acció Catalana, sinó pel coronel Macià i els seus amics, que es presentaven amb un programa separatista i que tothom creia desproveïts de força electoral."

W. M. no creu en una possibilitat separatista per a Catalunya. Econòmicament ella té tot interès a restar unida a Espanya. I afegeix:

"Essent així, no dóna motiu per sorprendre's que l'Estatut català, projectat per una Assemblea constituent, confirmat per plebiscit i que el senyor Macià acaba de portar a Madrid sigui moderat. L'Estatut defineix Catalunya com un "Estat autònom dins la República espanyola". Deixa a la competència del Govern central no solament les relacions exteriors, l'exèrcit, la moneda, els passaports, etc., sinó encara les duanes, els transports, l'higiene pública, la legislació social, i fins i tot el dret d'associació. Les competències que es reserva el govern català són l'ensenyament, l'organització dels poders, la policia, els boscos i l'agricultura, etc. En tot això no hi ha res de ben revolucionari."

"Se sap que pels termes del pacte de Sant Sebastià, conclós entre republicans abans de la revolució, l'Estatut català ha d'ésser votat pel Parlament espanyol; els partits de la majoria estan compromesos a no oposar-se a l'autonomia catalana. Però tenien por que hom els hi demanés coses impossibles. Quan han tingut coneixement de les proposicions de la Generalitat de Catalunya, s'han sentit alleugerits de l'angúnia."

W. M. observa que sols l'aspecte policíac esvera al Govern central, que tem un greu problema social de les concomitàncies de Macià amb els sindicalistes. Quant a l'aprovació global de l'Estatut, l'articulista no en dubta. Espera, fins i tot, que seran afavorides les tendències autonomistes del País Basc, de Navarra i de Galícia.

"És així—acaba—com Espanya està en camí de donar als altres països un gran exemple demostrant-los com es reïx a transformar minories oprimides i malcontentes en ciutadans lleials i satisfets."—F. S.

Arts catalanes

Assenyalem dins el Magazine *Sud* que es publica a Marsella (núm. del 16 agost), dues planes dedicades a les nostres arts plàstiques, amb reproducció d'una estàtua de Clarà i d'un dibuix de Manolo Hugué i amb traducció de tota una sèrie de pensaments de Rafael Benet, Josep Maria Junoy, Nicolau M. Rubió i Tudurí i Manolo Hugué.

Dins el mateix número trobem la continuació del "Viatge a Provença d'un gentilhome polonès (1784-1785)", i en la seva descripció de Marsella hi ha aquesta allusió a un pintor català poc citat:

"...l'Església de Sant Ferriol, que no té de bell sinó la seva façana i algunes pintures mediocres. Hom estima a Marsella les de Serra qui ha omplert les esglésies, sobretot la dels Caputxins i Mínims, de les seves obres. Però el seu gènere no m'ha fet cap sensació: és un clar-obscur grisenc."

No sols per a les esglésies de Marsella, sinó també per a les d'Aix, va pintar un nombre considerable de quadros l'esmentat Serra en el primer terç del segle XVIII.—F. S.

Un país del qual es parla

Es el nostre. D'ençà de la proclamació de la República, periòdics i revistes de l'estranger en parlen sovint, extensament. Sovint també amb simpatia. No sempre, però, amb una informació prou rigorosa i exacta. Per això resulta molt remarcable el llarg article inserit en la revista illustrada suïssa *L'Illustré,* en la qual, amb abundor de gravats, és donada una descripció de Catalunya i de Barcelona. El títol de l'article és precisament el de *Un país del qual es parla.*

Esforcem-nos tots que es segueixi parlant-ne. I cada vegada, si pot ésser, amb més de simpatia.—F. S.